

România literară

SALA DE
LECTURĂ

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

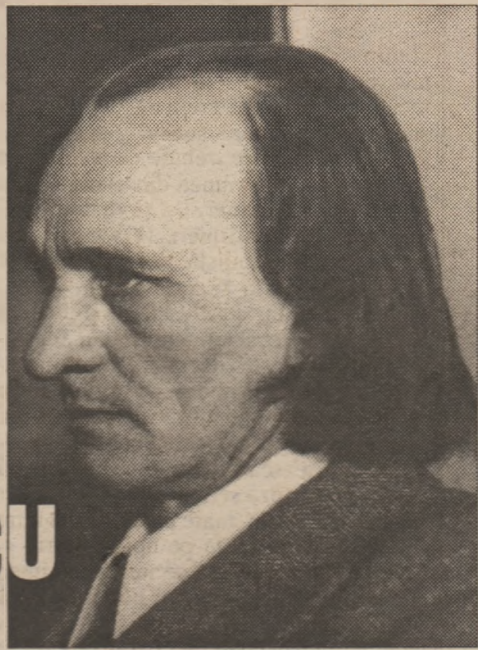
Editor: Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

Coeditor: Editura Național
Redactor-șef
Violeta Borzea

19 - 25 septembrie 2001
(Anul XXXIV)

37

LA O NOUĂ LECTURĂ

ȘTEFAN BĂNUȚESCU

(pag. 12-13)

DIAGONALE de Monica Lovinescu

Acuzatul acuzator

(pag. 7)

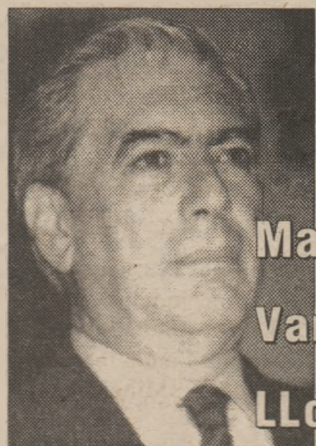
Integrala SLAVICI

(pag. 9)

CRITERIUL ESTETIC ȘI GLOBALIZAREA

— un eseu de Solomon Marcus —

(pag. 3, 14-15)

Mario
Vargas
Llosa:

SĂRBĂTOAREA ȚAPULUI

(pag. 22-23)

Mihail Bulgakov:

AM UCIS

(pag. 20-21)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Scriitori, critici și tuțări

ÎNTR-O spirituală *Cronică a mizantropului* de pe vremuri, G. Călinescu ironiza pretențiile pe care scriitorul român le avea față de criticul literar. Acesta din urmă trebuia să fie, în ochii scriitorului, un fel de slujitor neconditionat și devotat, făcându-i mereu pe plac, gîdindu-l în tălpi și, la nevoie, ducîndu-i oala de noapte. Mi-am amintit de tableta călinesciană urmărind reacția unui cunoscut prozator român contemporan la o cronică literară defavorabilă, pe care a publicat-o *România literară*. Și mi-am spus că lucrurile nu par a se fi schimbat în cei aproape șaptezeci de ani care s-au scurs de cînd Călinescu își tipărea însemnările într-o revistă interbelică, deși regimul politic românesc s-a schimbat, el, de două ori în acest timp. Mentalitatea scriitorului rămînînd aceeași, abia dacă băgăm de seamă evoluția moravurilor. Cuplului scriitor-critic (o, i pocrit cititor, seamăn și frate al meu!) i s-a adăugat un terț, *tuțărul*, ceea ce dovedește că bătăliile literare nu se mai poartă strict individual, ci fac apel, tot mai des, la grupuri de interese, la *partide* sau la terțe persoane, cam în felul în care mafia solicită sprijinul unor ucigași cu simbrie cînd se luptă între ei. *Tuțărul* e un fan plătit (nu neapărat în bani), un mercenar în slujba cui are nevoie de el, trecînd de la un stăpîn la altul, chiar dacă mijloacele folosite sînt totdeauna aceleași: violența tonului, trivialitatea de gîndire, amenințarea sau șantajul. El e un recuperator de imagine pe piața literară.

Istoria este, de fiecare dată, aceeași, chiar dacă protagoniștii și detaliile diferă. În cazul de față, un fină și promițător critic își spune, cu tranșantă sinceritate, părerea pe care o are despre o carte și despre autorul ei. Nici vorbă de insultă sau de înjurătură, totul pe un ton ironic, deși judecata e tăioasă ca o lamă. Neobișnuit cu un astfel de tratament, menajat de cîteva decenii bune (cam de pe cînd n-a mai publicat nimic valoros) de o critică emascuțată de practicile cenzurii comuniste, prozatorul își iese din pepeni (e anotimpul potrivit) și se răfuieste public cu directorul revistei care a găzduit cronică și cu acela al unui cotidian care a reproduș-o și a comentat-o malițios. Autorul cronicii fiind la început de carieră și puțin cunoscut, scriitorului îi făcea trebuință o companie mai celebră ca să-și justifice furia de care s-a lăsat cuprins ca Ahil Peleianul. Să admită el că noua generație de critici nu mai are antene pentru alcoolul metilic al metaforelor lui? Să-i dea lui prin gînd (și s-o mai și declare public) că o fi scris un roman prost? Pentru nimic în lume. E preferabil să-i cheme la judecată pe cei doi directori de gazetă, acuzîndu-i paranoic de complot montat de agenturi străine contra culturii române. Identificarea dintre opera d-sale, mai stătută decît un iaz pe care se răsfată mătasea broaștei, și cultura națională se înțelege aproape de la sine.

Aici intră în scenă *tuțărul*. Pînă deunăzi l-a slujit pe un alt prozator, în numele căruia s-a răfuit cu unul ori cu altul, socotiți detractori. Acum se mută cu arme și bagaje în casa noului stăpîn. Și protestează, cu o sfințită mare indignare, contra celor care, incapabili să intuiască valoarea unui roman, datorat unui clasic în viață al literaturii române, ne lezează tuturor sentimentul național, dăunează literaturii române de ieri, de azi și de mîine, complotit aderarea la UE și la NATO. Pentru *tuțăr*, scriitorii sînt niște moaște care trebuie să inspire respect și devoțiune, dacă nu și oarecare frică obscură, ca toate cele greu de înțeles cu mîntea, dar care vorbesc inimilor simțitoare. Opera lor este un obiect de patrimoniu care trebuie protejat prin lege de orice fel de critică. Și așa mai departe. Fiziologia *tuțărului* nu e complicată, dar e vastă.

M-am ferit să dau nume. Singurul pentru care fac excepție, fiindcă o merită, este Luminița Marcu, unul dintre cei doi foarte tineri cronicari ai *României literare*. Ea a scris ce a crezut despre o carte proastă. Nu i-am cerut să spună dinainte ce scrie, n-am cenzurat-o pe urmă. Afîta lucru am învățat și eu de la cel care mi-a încredințat, cînd aveam exact vîrsta colaboratoarei noastre de azi, cronică unei importante publicații. Scriitorul și *tuțărul* n-au, pentru mine, nici un nume. Ei nici nu sînt persoane, ci categorii. Din păcate, doldora de reprezentanți. Îmi voi aminti cum îi cheamă cînd mi se va părea că au înțeles că, dacă o carte bună e totdeauna mai mult decît o carte, o carte proastă e o carte proastă și afît. Restul e scandal. ■

CONTRAFORTde *Mircea Mihaies*

Ungurii, pokemonii României

FIECARE nație cu nebulia ei: japonezii cu pokemonii — simpatici monștri de buzunar — noi cu unгурii! Neavizatul care-a răsfoit presa românească de dinaintea meciului de fotbal cu Ungaria ar fi crezut că ne aflăm în preajma declanșării unui nou război mondial. Nu deschideai ziar fără să dai de tiluri ce aminteau că noi, și nu Hollywood-ul, suntem patria lui Dracula: „Românii vor executa sentința de condamnare la moarte a fotbalului maghiar”; „Matyus e chiulan-giu, iar Sebök e bețiv!” (ca o ironie a sortii, tocmai „bețivul” Matyus era cât pe ce să scuture de două-trei ori plasa „abstinenților” valahi); „Victorie ucigașă a Naționalei” și alte delicataturi de neuitat, ca-ntr-o vecini. Totul culminând, firește, cu declarația prostească a antrenorului Hagi: „Vom băga Ungaria în criză!” Care criză, dom’ Hagi? De butelii?

Despre meciul propriu-zis n-ar fi mare lucru de spus: o echipă sub-mediocră (România) a învins o echipă inexistentă (Ungaria). În afara scurtelor scipiri ale lui Adrian Ilie (jucător de cinci minute), în afara fotogeniei lui Chivu și a posteriorului norocos al lui Lobonț n-am remarcat nimic la o „națională” acompaniată de atâtea promisiuni criminale. Presa cotidiană a fost, din nou, la pământ, desfășurând larg praporii isteriei naționale. N-a scăpat acestei boli rușinoase nici măcar cotidianul condus de unul dintre puținii editorialiști lucizi din țară, Cornel Nistorescu. Iar „Adevărul”, prin pana lui Adrian Macarie, a transmis din Budapesta un reportaj jenant: văzând într-o banală întâlnire fotbalistică evenimentul decisiv pentru destinul națiunii, dl. Macarie a indus ideea că viața suporterilor români e în pericol și că unгурii skin-heads abia așteaptă să bea sânge de valah!

S-a ajuns chiar la situația frizând patologicul ca ambasada României de la Budapesta să ceară protecția poliției maghiare. Că prin zonă n-a călcat picior de ungur (deși, aflu din presă, „periclitată” clădire se găsește chiar în drumul spectatorilor spre stadion) nu mai contează pentru această presă iresponsabilă. După cum nu contează că la Cluj români fanatizați s-au deplasat după încheierea meciului spre sediul consulatului maghiar, pentru a răzni obișnuitele măscări, încurajați de rânjetul televizat al primarului peremist al orașului.

Cât de interesați au fost unгурii de meci s-a văzut: într-un stadion de șaiszeci de mii de spectatori s-au înghesuit vreo patru mii de microbiști zgribuliți. Ei nu s-au sfiit să părăsească, însă, tribunele, plictisiți de sub-jocul desfășurat în teren. Singurul lucru cu adevărat plăcut privirii a fost uriașul tricolar pe care niște suporteri cu o conștiință net superioară mercenarilor din presa română au scris „Visit Romania!” Dar despre acest frumos gest de sportivitate condeierii cu mari probleme de gramatică românească, dar cu uriașe stocuri de naționalism la purtător, n-au scos o vorbă.

Imaginați-vă, puse în paralel, manifestările din presa românească și ceea ce se întâmplă cu adevărat în Ungaria sportivă. Comparați limbajul primitiv și agresiv al jumaliștilor români și entuziasmul jurnalist din jurul cursei de Formula 1 de la Hungaroring. Așezați cei două sute de români plecați la Budapesta în contrast cu sutele de mii de străini care-au năvălit din spre Occident cu doar două săptămâni în urmă pentru a-i vedea pe Schumacher, Hakkinen, Coulthard și ceilalți la Marele Premiu al Ungariei. Și veți vedea în ce criză i-am băgat pe unгурii!

Nu cred că în lumea asta națiunile tre-

buie să se topească de dragoste una față de alta. Din acest punct de vedere, sunt destul de puțin creștin. Ideea cu „iubește-l pe aproapele tău” suportă nenumărate nuanțe. Poți fi doar respectuos, doar prevenitor, doar politicos și, de ce nu, chiar indiferent. De ce să reducem prostește totul la „iubire” și „ură”, când sufletul omenesc e atât de nuanțat? E blestemul popoarelor neevoluate de-a simplifica ampla gamă a sentimentelor, raportându-se doar la cele radiale. Nu mai vorbesc de faptul că unгурii sunt în N.A.T.O. și cu un picior în Uniunea Europeană, iar noi, vorba unui banc ardelelesc, „pe nicăieri, precum Vida Geza”! Sau te pomenești că pentru antrenorul-intelectual Hagi „a băga în criză” înseamnă „a băga în Uniunea Europeană”?!

Nu m-ar mira, având în vedere că fostul fotbalist Hagi a ajuns coleg de rubrică în revista păunesciană cu românul pur-sânge Alexandru Mironov. Sunt surprins doar cât de corect gramatical scrie un ex-fotbalist care vorbește în rușinoasă sfidare a aceleiași gramatici! Sau poate s-o fi molipsit de la tovarășul specialist în science-fiction politic. Măcar acela are curajul să batjocorească pe față afirmațiile acut pro-occidentale ale propriului partid: „De ce numai spre Vest?” Dl. Mironov ne vede bând saki cu japonezii, dar nu suflă o vorbă despre vodca rusească (oare din pricina numelui pe care-l poartă?) Sau poate că pierdut în reverii galactice a uitat că există o tristă, implacabilă geografie terestră. Iar ipoteticul drum spre Asia trece pentru noi musai prin Rusia. După cum cel spre Europa trece prin Ungaria, oricât am dori noi să eliminăm de pe hartă țara lui Sebök și Matyus!

Dacă tot am ajuns la această geografie a „băgatului și a scosului”, trebuie să recunosc că Adrian Păunescu rămâne inegalabil: elucubrațiilor care circulă în frumoasa noastră țară, el le-a pus un mot: „Euro-naționalismul”. Ce-i drept, nu m-am dumi-rit dacă lingăul lui Ceaușescu se referă la noua monedă europeană sau la vreo ideologie anume. N-ar fi exclus să fie vorba de amândouă, dacă ne amintim că bărcanul e mare iubitor și de una și de alta. Dacă-i răsfoiesc revista și dacă fac vreo legătură între titlu („șaf lui Adrian Păunescu”) și conținut, parcă-parcă m-aș dumiri: comparați „euronaționalismul” patronului cu xenofobia din articolele lui Ion Coja și Dan Zamfirescu și veți vedea ce înțelege senatorul format-mare prin formula aruncată imprudent pe piață!

În rest, jale mare: îi batem la fotbal pe unгурii, îi spânzurăm (în efigie) pe evrei, detestăm topește tot ce n-are sânge tricolar în vene, ne plângem de conspirații iudeomasonice, ne pretindem cei mai deștepti și mai frumoși indivizi de pe mapamond, dar nivelul nostru de trai se va ciocni curând de cel al metroului. Or, pentru asta nu sunt răspunzători occidentalii. Ci incapacitatea de a ne controla resentimentele și imbecilitatea de a da credit celor mai corupți, nesimțiți și mincinoși dintre politicieni și jurnaliști. S-au scris sute de articole despre intenția unгурilor de a-i primi cu măciuca pe spectatorii români sosiți la Budapesta. Dar n-am văzut decât o singură și lapidară relatare despre șirul de frumoase unguoai-ce care, după meci, în loc să arunce cu pietre și cocktailuri molotov în ambasada noastră la Budapesta, au așteptat zâmbitoare un autograf din partea vedetei Cristian Chivu. Poate că în această secvență eludată de presă stă — printr-un ciudat joc psihanalitic — iritarea lui Ion Iliescu față de ambasadorii României. A lui Ion Iliescu, soțul unei doamne despre care „Academia Că-tavencu” scrie c-ar fi unguoaiică!

POST-RESTANTde *Constanta Buzea*

ANII, ce să facă și ei altceva decât să treacă? Bucuria mea însă, să recitesc, în citat, după niște ani, textul care v-a provocat bucurie și v-a consolidat terenul pentru acea liniște interioară grație căreia vedeți limpede și de la mare distanță amănuntele binelui pe care îl petreceți scriind. Sigur că te apucă o sfârșeală când simți că „lumea fuge de frumos și preferă anti-talentele și goliciunea, din orice punct de vedere și în orice domeniu”. Și totuși, există un resort magic care intervine și propulsează *valoarea*. Indivizii care o semnează la un moment dat, suferă, flămânezec, îndură umilințe și decepție și se sting amărâți foarte în orice timp. Nu rămâne locul gol când ei par că pleacă, ci se umple de opera lor și de numele lor pentru todeauna. Că lumea fuge de frumos e treaba ei, cursa e dură, prezentul abia izvorăște că se și varsă într-o clipă următoare pe care o convertește într-o scurtă și subțire linie de lumina. Păstrează-și liniștea cine poate, prin bucuria lucrului bine făcut, prin iubirea de conținut pe care acesta o presupune. Pentru noi materialul de construcție, cuvintele, nu seacă, nu se usucă niciodată. Și ca să taci îți trebuie o limbă în care să taci. Spuneți la un moment dat: „Urme de pași măturate de vânt/ Și voci fără stăpân/ Vor întregi haosul”, apoi ceva despre nume, despre pereche, despre spiritele proprii ce trebuie căutate la urmă de tot, spre recunoaștere și fuziune. Îmi place înțelepciunea din clasică în formă *O vară*, și îmi place și *Declarația*, din care am citat mai sus, și vă mulțumesc pentru spectacolul de puritate plin de dovezi și de confirmări. (*Gabriela Benea*, București) ☒ Textul, sigur că e o brambureală teribilistă, doldora însă de semne că imaginația cu care dezinvolt vă faliți astăzi, la 18 ani, și poate că ea vă și asigură gloria printre colegii care vă hâpăie cruciți produsele, imaginația asta deci, a pus mâna pe lopata cu care vă va săpa încet și temeinic câtamai groapa. Pe mine m-ați impresionat, păstrând proporțiile acestei declarații între niște limite, de îngrijorare, că ce-o să faceți dvs. peste vreun an, doi, cu pofta asta de a mima, declarativ și acumulant, incoerența hazoasă până la un punct? Ca să înțeleagă (și să se sperie) autorul în ce s-a băgat, cu gândul să se distreze de ce-o să zică lumea, probabil că trebuie lăsat să se plictisească de sine și de ale sale până la greață. Și, de atunci încolo, el singur ne va furniza semne, ori că renunță definitiv la stilul căruia nu-i va mai face față, și ar fi păcat, mare păcat, fie că între timp va deveni capabil să-și controleze facerile. Ce ne costă pe noi, cititorii, care nu suntem inventați decât pentru a aștepta „minunile” să se intrupeze uneori și dintr-o bestecăială insalubră ori o cacialma. Să urmărim, cu bonomie și elastic, echilibristica textului. Pur și simplu pentru că el a fost comis, și pentru că face parte dintr-un fenomen generalizat, cu perspective de cristalizare ori fără: „Castronul lumii s-a răsturnat peste tavanul meu. Și-a pierdut buca dreaptă pe drumul șerpuiind peste bube, căci e crăpat tavanul. Lumea se joacă cu o pompă de umflat baloane pe genunchiul sfârcului meu și văzduhul izvorăște din gura cu buzele crăpate șoptindu-mi la nara stângă: „Nosce te ipsum”. Ciocănelul mă aude și bate scabros în clarobscura nicovală, nivelată de altfel. Cerul își are și el mărul lui Adam, un fel de glob ocular transmitându-mi mesaje în alfabetul Morse, intermitent, ca un cutremur de pământ în tavan. Pic-pic-pic. Cade tencuiala de pe viforul submersibil, fără sămburi, ca plescăituri de picioare de greieri pe scăriță. Intră, Iov. Porumbelul scurmă în razele reflectate în irisul meu stricat, dar nu găsește decât un fragment în formă de tuse dintr-un deget degerat de eschimos. Mormanul de eroi a stricat incineratorul din frunza de viță de vie a lui Cain, combătându-și dalta care le-a scris epitafuri. Între degetele de la picioare ale gândurilor mele s-a strecurat o bucăciță de trident încă umed. La anumite sughițuri ale cucului din penulă mă vizitează o barză pletoasă și având Parkinson care îmi spune de sub umbrela ce o protejează de ploaia de hematii că o să mai vină și la următorul sughiț. Cineva stinge lumina care până acum îmi arăta frunzele, ciocurile, crăpăturile, bubele etc. printr-un ochi de geam destul de concav. Se pare că lumea începe să se îmborcăneze pe mine. De acum n-o să-mi mai uit plămâni în castron, îmi fac o boccea legată cu corzi vocale și îmi iau plămâni în spinare, când mă duc la tăiat lemne în pădure. Trei vedre de var mă scurg prin pâlnie în penele din pernă ataraxic. Mi s-a destrămat capra, deci: *Adio*.” În fine, nu puțini adolescenți reacționează mai mult sau mai puțin aberant la prima lor întâlnire cu literatură, pe filiera Urmuz. Inteligența autorului aici de față ar trebui, cred, asezonată, culmea, cu logică, cu măsură și umor. Altfel riscul este acela, prea puțin interesant, de a acumula piese, în nesfârșite colecții ale unui mecanism splendid niciodată asamblat ca lumea. Despre poezie, cu altă ocazie. (*Florin Savu*, Călărași).

România literară

Director: **Nicolae Manolescu**

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Nina Pruteanu, Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan, Ionela Stanciu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Mihai Minulescu.

e-mail: romlit@romlit.ro<http://www.romlit.ro>

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și Ministerul Culturii și Cultelor.

Coeditor: Editura Național - Director general: Dan Chiriac

Criteriul estetic și globalizarea în cultură

Formularea problemei

NICOLAE MANOLESCU (R.I. nr. 33) propune o dezbatere pe tema repudierii esteticului. Concomitent, presa culturală a adus în atenție problema relației dintre literatură și globalizare (a se vedea, de exemplu, I-rina Mavrodin, revista 22, nr. 34). Cele două teme sunt strâns legate între ele. N.M. se referă la cearta dintre teoreticienii "fondului serios" al artei și cei care văd în artă în primul rând "forma frumoasă". I.M. atrage atenția asupra intertextualității, ca formă de globalizare în literatură, și observă că "globalizarea ne obligă să reflectăm asupra conceptului de valoare", în timp ce N.M. consideră că marginalizarea esteticului duce la înlocuirea criteriului valorii cu cel al succesului. N.M. se referă la forțele adverse esteticului iar I.M. este preocupată de forțele adverse globalizării. Problema este foarte serioasă și actuală, cu atât mai mult cu cât ea apare, într-o terminologie diferită, și în știință. Lărgind astfel cadrul, vom căpăta o înțelegere mai cuprinzătoare a fenomenului, vom constata că literatura și arta, pe de o parte, știința, pe de altă parte, își pot oferi reciproc ajutorul în identificarea forțelor adverse, care se vor dovedi cam aceleași în cele două cazuri.

Paradigma formei (frumoase)

DE LA Maiorecu am preluat obiceiul de a asocia forma cu fondul, iar din anii de școală generația mea s-a obișnuit să opună forma conținutului. Dar paradigma formei a stat în atenția psihologiei gestaltiste și a lingvisticii structurale, fiind opusă când funcției, când substanței; L. Hjelmslev a atras atenția că atât în cazul expresiei cât și în cel al conținutului distingem o formă și o substanță, relevantă în știință fiind în primul rând forma. La o idee similară s-a ajuns și din direcția fizicii moderne ca și din aceea a biologiei darwiniste. O lucrare de referință a constituit-o "On Growth and Form", a lui D'Arcy Thompson (1917), concomitentă cu "formalismul rus" în literatură și cu teoria sistemelor formale (D. Hilbert) în logică și în matematică. La scurt timp urmează Cercul din Praga și cel din Viena (fiecare în felul său contribuind la dezvoltarea aceleiași paradigme), urmate imediat de "Morfologia basmului" a lui Vladimir Propp, care avea să inaugureze criteriul formei în studiul narativității folclorice. Încă de atunci (deci în urmă cu 70 de ani) devenise clar că forma, prin puritatea ei, prin separarea ei de substanță, are atributul frumuseții, în sensul unei esențializări pe care o presupune, așa cum metalul prețios apare după ce a fost separat de minereu. Va trebui să reflectăm deci la statutul oarecum pleonastic al sintagmei "formă frumoasă". Desigur, acest itinerar al formei nu are nimic comun cu utilizarea peiorativă a unor cuvinte ca "formă", "formalizare", "formal", sau, eventual, putem considera această utilizare ca făcând parte din

campania de denigrare a formei, campanie dusă uneori din prostie sau/și ignoranță, alteori din considerente ideologice și politice. Cert este că forma frumoasă oferă un cadru comun pentru urmărirea atât a evoluției științei, cât și a evoluției artei și literaturii. Când, în 1952, Hermann Weyl publica lucrarea "Simetria", care avea să-și câștige faima atât în știință cât și în artă, ca termen de referință pentru formele frumoase, independent de proveniența lor, se crea baza studiilor de mai târziu, de unificare a formelor frumoase din lumea vie și din artele vizuale (René Huyghe, "Formes et forces", 1971), din logică, muzică și arte vizuale (D. Hofstadter, "Gödel, Escher, Bach; an eternal golden braid", 1979). Dar, așa cum urâtul aparent a putut fi transfigurat în frumos artistic (Baudelaire, Arghezi), studiul formelor frumoase a condus și la o "geometrie a urâtului", așa-numita geometrie fractală (Benoit Mandelbrot, 1975), guvernată de ideea auto-similarității: o serie de forme din natură, din artă și din știință reproduc, în aspectul lor global, structura lor locală. Idealul clasic al frumuseții văzute ca simplitate, regularitate, simetrie și armonie, este înlocuit cu un altul, în care ordinea și frumosul se ascund în complexitate și în infinitate. Din această viziune s-a născut muzica fractală, o "muzică făcută din zgomot". "Literatura fractală" se află și ea în atenție, chiar dacă, deocamdată, nu convinge. Artele vizuale beneficiază din plin de noua perspectivă.

În oricare dintre variantele de mai sus, formele sunt rezultatul unui "joc secund", iar matematica actuală le studiază atât în incremenirea, cât și în dinamica lor. Faptul remarcabil este dubla origine a formelor pe care le avem în vedere: cognitivă și estetică.

Structura și semnul, ca aliate și adversare ale esteticului

ATENȚIA dată structurii și semnelui nu a plăcut regimului comunist și a fost nevoie de o strategie de inducere în eroare, speculându-se faptul că dictatura comunistă îmbrățișase sloganul revoluției științifice, bazate pe disciplinele informației. În acest fel, lingvistica structurală și semiotica au putut supraviețui, iar în perioada de dezgheț ideologic au putut chiar prospera. A se vedea realizările unor autori ca V.V. Ivanov și B.A. Uspenski de la Moscova și I.M. Lotman, de la Tartu. Dar, abia scăpate din chingile regimului totalitar, structura și semnul au trebuit să facă față unei alte contestații, venite din direcție estetică. Dacă marxistii vedeau în opoziția formă-substanță și în cultivarea formei o rupere de realitate, direcția estetică vedea în accentul pus pe structură o neglijare a valorii (estetice). Între timp, anumiți filozofi structuraliști (cu precădere francezi) începuseră a cocheta cu marxismul și ceea ce inițial era legitimat de evoluția firească a culturii devenea tot mai mult colorat de ideologie. O prezentare a acestui tip de structuralism a fost făcută, pe spațiul a peste o mie de

pagini, de François Dossé, în "Histoire du structuralisme" (Paris, 1990-1991), o falsificare grosolană a structuralismului. Dossé păcătuiește prin trei reducționisme grave, văzând în acesta o doctrină aproape exclusiv a celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea, aproape exclusiv franceză și aproape exclusiv manifestată în domeniul social-uman. Singura valoare a cărții constă într-o succesiune de biografii ale unor structuraliști francezi, biografii cu accent pe elemente de senzație, care pot relaxa pe cititor. Autorul este incapabil să vadă rădăcinile istorice și cognitive ale structuralismului, ignoră amploarea sa reală și contribuția sa la evoluția cunoașterii, reducându-l la o simplă modă. Din nefericire, exact acest mod de a vedea a contaminat și o bună parte a intelectualității umaniste din România, unde, de exemplu, Kristeva a avut mai mult succes decât Dolezel.

Nedreptățitul Lévi-Strauss

AU FOST multe atacuri nedrepte, dar cel mai nedreptățit a fost exact cel căruia, dintre structuraliști, îi datorăm cel mai mult: Claude Lévi-Strauss. Mai toate adversitățile la adresa sa s-au consumat pe seama unora dintre analizele din "Anthropologie structurale" și în special pe seama analizei la Oedip, analiză pe care chiar Lévi-Strauss o repudiasse de multă vreme, considerând-o greșită. În ceea ce privește ciclul "Mythologiques" și mai cu seamă cărțile care i-au urmat, fundamentale, ele au rămas străine criticilor săi. (Nici Toma Pavel nu a scăpat acestei erori, deși, în ansamblu, a identificat corect unele slăbiciuni ale unor structuraliști francezi).

Totuși, în partea mai puțin cunoscută a structuralismului și semioticii românești, au fost publicate destule analize interesante, din perspectivă structurală sau semiotică. Unele dintre ele au apărut în reviste ca "Studii și Cercetări Lingvistice", "Revue Roumaine de Linguistique", "Cahiers de Linguistique Théorique et Appliquée", "Cercetări Lingvistice", în "Caietele de Semiotica" ale Universităților din Timișoara și Cluj, în unele volume colective și în unele cursuri, manuale, monografii și tratate. Desigur, au existat și multe nereușite, s-a manifestat și un anumit snobism terminologic, dar, făcând bilanțul, câștigul este mai mare decât pierderea, "forma frumoasă" a fost avantajată, nu sabotată. Structuralismul și semiotica au folosit sugestiile criticii literare și au venit de multe ori în întâmpinarea ei, dar comunicarea cu aceasta din urmă a fost mereu deficitară; s-a ajuns astfel în situația în care aceste modalități diferite, dar care au nevoie unele de altele, să persiste într-o stare artificială de amozitate. Dacă-mi este permis să aduc în discuție propria mea activitate, voi mărturisii că am urmărit și urmăresc cu interes pe cronicarii noștri literari, dintre care unii îmi dau mari satisfacții și mă ajută exact în acel tip de cercetare pe care aceștia îl disprețuiesc.

O eroare asemănătoare a condus la plasarea, în bloc, în tabăra antiestetică,

a studiilor multiculturale practicate în unele universități americane. Am vizitat destule departamente de literatură comparată de peste ocean și am întâlnit, cu precădere, vederi foarte nuanțate, deschise unor puncte de vedere dintre cele mai variate, motiv pentru care am și putut oferi teme de conferințe pe interesul lor.

Cognitiv, utilitar și ludic în știință

N.M. se referă și la rațiunile utilitare care conduc, uneori, la repudierea esteticului. Pentru a înțelege gradul de generalitate al acestui fenomen, trebuie să ținem seamă de faptul că arta nu are monopol asupra esteticului. Frumosul intervine esențial în orice domeniu al umanului. Pentru a da un singur exemplu, o atenție deosebită se acordă în ultimele decenii factorului estetic în știință. Cercetători ca Virgil Nemoianu (a se vedea articolul său din *Steaua*, nr. 3, 2001) sunt foarte atenți la acest aspect, fără de care riscăm să nu înțelegem esența problemei relației dintre estetic și utilitar. De la primii ei pași, știința a prezentat două fețe. A fost, pe de o parte, știința născută din natura interogativă a ființei umane (atât de vizibilă la copii), din curiozitatea firească de a înțelege lumea și de a ne înțelege pe noi; o vom numi funcția cognitivă a științei. Pe de altă parte, s-a dezvoltat funcția ei operațională, utilitară, născută din nevoia de a supraviețui și de a face față unor probleme practice. Factorii de putere, instituțiile de toate felurile și chiar opinia publică au favorizat, din motive lesne de înțeles, funcția utilitară. Care este însă adevărata relație dintre cele două funcții? Dezvoltarea milenară a științei a arătat că cele mai profunde și mai importante consecințe practice ale ei nu au fost cele planificate pe baza unui calendar de câțiva ani (faimoasele cincinale), ci au fost acelea care au rezultat în mod firesc din evoluția cercetării. Între stadiul cognitiv și cel utilitar se pot întinde săptămâni, luni, ani, dar și secole sau milenii. Pe de altă parte, cognitivul și utilitarul se amestecă, se impulsionează reciproc, iar granița dintre ele devine uneori de nerecunoscut; semnificativă în această privință este dialectica fină a descoperirii și invenției. Însă ceea ce ne interesează în primul rând aici este faptul că starea de spirit care favorizează în cel mai înalt grad pe cercetătorul științific este aceea a gratuității acțiunii sale, iar motorul ei este funcția ludică, libertatea de a hoinări în universuri ipotetice, de ficțiune, libertatea de a încerca și drepul de a eșua în această încercare. Regulele jocului nu sunt impuse din afară, ele sunt inventate chiar de jucător, prin logica internă a demersului său. Un simptom al acestei libertăți este prezența greșelilor.

Solomon Marcus

(Continuare în pag. 14)

LECTURI LA ZI

de Roxana Racaru

Gustul dulce-amar al realității (și al iluziilor)

ROMANUL Dinei Hrenciuc, "cu un pronunțat caracter, simbolic, esoteric", cum ne anunță editorul pe coperta a patra, este o *privire înăuntru*, fără desfășurare epică, roman al unei agonii (a personajului central, Amun) văzută ca inițiere, dar fără iluminarea așteptată. Nu un adevăr, sau măcar adevăruri ni se arată în călătoria acestui mic rege spre capătul înțelegerii și al conștiinței sale (al vieții), ci imagini impenetrabile și amintiri: pentru fiecare din purtătorii săi (și ei stăpâni ai unui univers, *mici regi*) Amun devine esența lumii în care ei se mișcă. Sticlă cu incredibile și pure irizări pentru meșterul sticlă, uriaș flacon cu parfum pentru negustorul de parfumuri, fagure imens pentru apicultor, vioară din care ies nepămîntene sunete, pentru luter. Dar și în iluzie ei se mișcă în umbra Marelui Meșter-Negustor-Apicultor-Lutier, departe de Centrul spre care tind: "L. se sperie, închise ochii și își mirosi înăuntru lui groaza, oare Marele Negustor nu-l va vinde într-o zi și pe el ca pe acela, întemnițându-l în chinul unui astfel de drum, lipsit de cuvinte, de sunete, tăcut și pustiu, și mai ales cumplit de închis în sine și de tainic?"

Amun, rege tocmai pentru că se află în apropierea tainei pe care toți o vinează, paznic al ei de fapt, este vîndut neantului fără să i se acorde șansa revelației. Nici Maria, soția lui, cea care, chemîndu-l prin vrăji, îl ține, un timp, suspendat la marginea vieții, pe cînd pe trupul lui se înmulțesc însemnele morții.

Pas în cerc nu este numai drumul personajului (poate doar efect halucinatoriu al agoniei), ci și al romanului. Construit din secvențe - fluxuri ale conștiinței - privirea interioară trece de la Amun, centru al atenției, dar și al grupului de personaje, pe rînd la cei patru purtători ai lui. Lume închisă, claustrofobică, des-

chizîndu-se doar prin amintirile pe care fiecare le poartă cu sine.

Acestea contrabalansează și vindecă atmosfera de apăsătoare-rele semne ale sfîrșitului: un copil găsit care poate provoca furtuni devastatoare, un tată sumbru, impenetrabil, declanșator al unei false Apocalipse, o farsă de fapt; grădini sălbătice și viața în păduri și pe cîmpuri; o mireasă recitînd cu voioșie versuri de îngropăciune în ziua nunții, viața-moartea și binele-răul din rememorarea întreruptă de durere și halucinație de dinaintea morții. Un roman astfel mai curînd despre gustul dulce-amar al vieții decît despre moarte.

DEZAMĂGIREA potetului care urmărește vechile armuri și virtuți ale poeziei căzute în pasta realului, dulce-amară, zădărnici lor pe care o recunoaștem fără să ne putem dezice de ele, aceasta mi se pare a fi

Adrian Alui Gheorghe - *Îngerul căzut*, Editura Tim-pul, Colecția Euridice, Iași, 2001, Postfață Vasile Spiridon, 110 p., f.p.

tema volumului lui Adrian Alui Gheorghe: "îngerul// venise să spună/ o poezie/ dar cum/ să faci din cuvinte/ ceea ce nu poți zidi cu pietre/ cum transmiți melancolia/ ca pe un microb/ car-nivor".

Căutarea unor "ființe mai caste" nu face decît să producă noi experimente pe corpurile, nereușite, eboșe, ale ființelor existente. Cu toții facem comerț cu îngeri, ba chiar Dumnezeu îi tranșează cu dibăcie în "piața de carne", așa cum peste tot "plan-tele se despică precum/ mig-dalele care cresc cu toată dul-ceața/ la pieptul lor/ fructele amare".

În lumea aceasta, unde divinul e amestecat în noroiul mundanului, poza îngerului căzut apare în "ziarele din ultima lună" și în spatele lui, poetul, protagonist într-un *one man-show*, ne arată cu degetul căderea și dimensiunile mici, suportabile, la care se reduce totul, și lumea celor de sus, și istoria oamenilor. Chiar și atunci cînd în ecuație intră întreaga

planetă: "în fiecare zi/ mama trebuie să pregătească/ mîncare pentru cele patru miliarde/ de oameni" ("mestecă totul înde-lung/ se gîndește: pîntece fără capat/ e lumea asta").

Viaja unui singur om este a tuturor, fie ea grea de poveste ca cea a lui "Filip-cel-care-a-iubit-a-urît-a-murit-uneori-ca-un-zid-ros-de-putreziciune-el-sparge-stelele-între-dinți...", fie fără evenimente care să se poată măsura cu istoria, ca cea a lui Erich care nu a găsit nici un moment destul de copleșitor pentru a deschide o sticlă de vin provenind din beciurile lui Hitler.

Și iluziile, și realitatea cea mai suavă poartă în ele semnul morții și al micimii lumii, dar frumosul, dulcele-amarul acesteia cărți, este chiar amăgirea conștientă, această nerenunțare la mistificările rozalii: "chiar să crezi că amintirea unui cal/ ar continua să-ți pască/ trandafirii/ din grădina/ cu care ți-ai împropietărit copilăria...".

ÎN CARTEA Marianei Codruț, dragostea-ură, durerea, duișoia și veme-mentă se nasc dintr-o realitate cu tușe îngroșate: "patria-gură-de-rai unde/ frumos de mori cîntă gușa/ mică a mierlei - parcă pe noi/ nu ne vrea veșnic tineri/ și ferice: ne vrea veștejiți/ de frică negri de grija/ auroralei zile de mîine".

Prin disputa Prostului satului național cu Îngerul ideologic, sau scenele-discuții la care participă Eulalie, răzbat fapte, reacții la evenimentele reale, dar, în reprezentări amar-comice. Lumea artistică nu mai este o periferie: "cînd marea s-a re-tras/ în urechea internă a pămîntului/ au ieșit la iveală pa-tru-cinci mese cu scaune/ de fier la care stăteau/ cîțiva scri-itori contemporani/ și cîțiva cititori", discutînd, evident, literatură.

Moartea infiltrată în viață ("alive and warm in my heart is death, only death./ it fills my cells with blood; it lends color to my/ cheeks flushed with hope", am citat dintr-unul din poemele traduse în engleză în a doua parte a volumului de către Adam J. Sorkin și Radu Andriescu), aduce gravitate în tonul poetei, dar și sarcasm față de formulele forțat-optimiste: "treci înfiorat de libertate/ din viață în moarte din viață în moarte./ ce bine ce boierește în lumea ta/ interioară se trăieș-te!".

Mariana Codruț - *Blanc*, Editura Vinea, Colecția OrfEu, București, 2000, 80 p., f.p.

Și tocmai poemele acestea lungi, care întorc ironia în absurd, care resping/ iubesc lumea aceasta imperfectă, dulci-amară, smulg volumului cîteva tristeți în blăncurile de la capătul rîndurilor.

REVISTA, o antologie internațională de poezie și proză scurtă contemporană, pune laolaltă poeți diverși, greu de surprins într-un articol. Acest număr găzduiește însă și un interviu urmat de un grupaj de poezii de Ruxandra Cesereanu, traduse de Adam J. Sorkin.

The Bitter Oleander. A Magazine Of Contemporary International Poetry & Letters, volume 7, number 1, The Bitter Oleander Press, Fayetteville, New York, 2001, 128 p., \$8.00 U.S., \$11.50 Canada

Interviul este o (lungă) confesiune-dezvăluire a atelierului de creație, care aduce numeroase elemente biografice și explicații ale fenomenelor românești, indispensabile cititorului american. E un interviu "luat" prin email, cu răspunsuri elaborate, pînă la dezvăluirea unor linii teoretice și reacții pe marginea comentariilor criticilor la volumele deja apărute.

Descoperim o persoană veselă care scrie poezie neagră, violentă, eliberîndu-se astfel de frici și de tabuuri, "concentrating on bitter visions and bitter truths", cum scrie Paul B. Roth în prezentarea poetei. Dacă ar fi să alegem o formulă a poeziei Ruxandrei Cesereanu așa cum și-o definește poeta (formula fatal aproximativă, desigur), ea ar fi: "my poetry starts from a mood, it comes about through a violent birth and then tries to enter others (also violently), pushing deliriously on hallucinatory gates."

Imagini de delir deci, populînd o lume fragmentată, violentă, schimbătoare: "the girl in the room was fever-green:/ the bed took off and began to fly gently over the roof". Printre ele, luînd parte la violență, plutesc figuri angelice și miracolele se înfăptuiesc în lumina care se stinge. "Across the plain, delicate black flowers/ strangle lonely children".

Printre crime, orbi, înecați, șamd, "mother comes to me, her hands a cup of butterflies", imagini de cosmar și de halucinație despre amărăciunea (*bitterness*) și dulceța (*sweetness*) din suflet. "And the soul with its little milk teeth/ nibbles death, crunches death./ beheading the angels who are come to herald your arrival./ fluttering drunkenly".

NUMĂRUL din vara aceasta al revistei *Lettre Internationale* este consacrat Americii, contradicțiilor și atracțiilor ei, "în SUA găsești totul, și contrariul lui. De aici, probabil, fascinația și teama, mirarea, dezamăgirea, speranța" (B. Elvin). Modernitatea (și America în postura de tărîm al unei anumite modernități) a schimbat raportul eului cu lumea. S-a zis că ne-a izolat, ne-a făcut manipulabili, ne-a înstrăinat de tradiții și de natură, a înlocuit perceperea realității cu reprezentări prefabricate (de celuloid), a creat o cultură de simulacre, de exagerări și a generalizat fenomenul de anxionism cultural. Toate aceste idei preconcepționate se regăsesc în imaginea europenilor despre America.

Tocmai raportul eului cu lumea este tema secretă a multor din eseurile de aici. În ce fel reprezintă birfa un liant social și cum s-a extins ea cu ajutorul mass-mediei? Cît de mult seamănă americanul de rînd cu personajele din seriale și cît este el de manipulabil? Cum acționează acel "formidabil melting pot care e New Yorkul" și ce se întîmplă cu raportările identitare ale imigranților? Care e istoria (paralelă) a filmelor de la Hollywood și a epocii cuceririi vestului? șamd. Toate aceste întrebări duc în capitolul *Made in USA*, la concluzii neașteptate, admirații sincere sau nostalgii fără leac, fascinații și dezaprobare sau rețineri. Și la constatarea "fantasticeii puteri de autoreglare" (Carmen Firan) de care națiunea americană a dat și dă în continuare dovadă. În priplul acesta social, economic, cultural, în general, plin de palpabil cald al amintirilor, ne ajută și fragmentele literare, în final creionîndu-se o *Ame-*

Lettre Internationale - ediția română, numărul 38, vara 2001, Fundația Culturală Română, București, 130 p., 20.000 lei

rică de la firul ierbii, dulce-amară, extraordinară, grozavă, teribilă, splendidă exagerare.

Bineînțeles că revista mai conține și prezentări critice (chiar o privire rapidă asupra literaturii germane contemporane, realizată de Markus Bauer și amintirile convorbirilor lui Isaiah Berlin cu Boris Pasternak și cu Anna Ahmatova), fragmente literare diverse (Soljenitin, Ecovoiu, Gabriela Melinescu) și corespondențe. Un număr incitant deci, cu zone de interes pentru multă lume, fără să se vrea exhaustiv.

Dina Hrenciuc - *Pas în cerc*, Editura Paralela 45, Colecția 80, Seria Proză, Pitești - București - Brașov - Cluj-Napoca, 2001, 110 p., f.p.

TEORIE, CRITICĂ, POEZIE - ACELEAȘI

ÎN VOLUMUL *Poeticitate românească postbelică*, Marin Mincu reușește performanța de a fi între aceleași coperti poet, critic și teoretician. O să le luăm pe rând. Miza cărții pare să fie însă aceea a teoriei, după cum se vede și din titlu. În anii poststructuralismului importat cu frenezie în România ultimelor decenii comuniste, multe minți strălucite din intelectualitatea noastră au visat la o sistematică a poeziei, la clasificarea cea mai adevărată (și deseori cea mai sofisticată), la ordonarea o dată pentru totdeauna (deși schemele obținute se declară mereu a fi doar unele posibile) a celui mai nestatornic dintre genurile literare. Aproape orice plecare în străinătate, în special în zona franceză, avea ca rezultat o sistematică a prozei sau a poeziei. Cărțile scrise în această perioadă de frenezie taxonomică sînt citite azi ca eseistică de bună calitate, elegantă și ermetică pe alocuri. Rămîne de văzut cît au contribuit ele la clarificarea cu adevărat a liniilor tabloului poetic românesc.

Și iată că azi dăm peste o carte nouă despre poezie, a cărei concepție trădează însă principii în vogă acum cel puțin douăzeci de ani. Marin Mincu mărturisește în cel mai pur stil structuralist că încearcă o lectură sincronă a poeticității postbelice și urmărește "acele cîteva <grupări> și <direcții programatice> ce dau unitate și coerență discursului poetic actual și ilustrează gradul de participare conștientă, a poezilor ce compun aceste <grupări>, la efortul esențial de schimbare/avansare a discursului ca și contribuția lor efectivă la transgresarea paradigmei poeticității, în funcție de acțiunea reformatoare a factorilor interni/externi". Atrage atenția mai ales un cuvînt din acest citat cu alură științifică, "avansare", pe care autorul îl folosește mai tîrziu cu ghilimele și se înțelege că e vorba pur și simplu de schimbarea conceptului de poeticitate în timp, și nu de vreun meliorism con-

ceptual, cum s-ar fi părut.

Lectura sincronă a poeticității postbelice e, după Marin Mincu, conformă cu postulatele postmodernității. Poate cu unele postulate ale postmodernității, pentru că ultimele decenii în teorie nu aduc în nici un caz certitudini, legi. Mai departe, prin "permanentă valorizare a sincroniei" autorul înțelege un anumit tip de receptare care utilizează "vectorii evaluativi ai prezentului", ceea ce nu e nici pe departe, așa cum lasă să se înțeleagă, singura receptare îndreptățită. Este, iarăși, una dintre ele, față de care destui teoreticieni de prestigiu au rezerve serioase. Dar tonul expunerii lui Marin Mincu are din păcate mereu note acute, imperative, definitive care nu stau bine unui text de azi și-i dau o aromă desuetă, de nostalgie științifică apusă.

Chiar dacă nu crede în diafonia, autorul caută, ca mai demult Laurențiu Ulici, generația și promoțiile ei. Dar dacă Laurențiu Ulici venera un moment cronologic eminescian, Marin Mincu stabilește ca bornă temporală anul 1966, "cînd apar trei cărți de poezie (*11 elegii* de Nichita Stănescu, *Versuri* de Leonid Dimov și *Scrisori esențiale* de Ion Gheorghe) ce vor marca în mod decisiv formele de expresie poetică ale utimei generații", generație de, bineînțeles, treizeci și trei de ani, adică aceea dintre 1966 și 1999. Ce ne spune nouă astăzi această împărțire după un vechi principiu de istorie literară? Dar mai ales ce garanție de valoare avem pentru aceste trei volume de poezie? Generația cea de treizeci și trei de ani are respectiv patru promoții: promoția șaiszecistă (neomoderniști, neoexpressioniști, experimentalisti), promoția șaptezecistă (neomanieriști, echinoxisti), promoția optzecistă (textualiști postmoderniști), promoția nouăzecistă (post-textualiști, autenticiști, post-apocaliptici). Astfel de aritmetică e cel mult ludică, iar o asemenea construcție de istorie literară are fragilitatea unui castel din cărți de joc

căruia un agent imobiliar viforos încearcă să-i inventeze o trancie iluzorie, cînd singura lui calitate e ingeniozitatea.

Jocul merge pînă departe pentru că tot aici aflăm (încă o dată) cît de dedicat îi este Marin Mincu textualismului pe care "s-a bătut" ca să-l impună. Ce fel de sistem literar este acela în care un literat care are ocazia să vină în contact cu un concept "se bate" pentru a-l impune și pentru a valida practica literară adiacentă și care, mai mult, se simte "obligat" de a-i "inventa o tradiție pre și post"? Și nu oricum, nu ca vreo alternativă sau cu titlu de eseistică personală, ci convins de adevărul său unic. Marin Mincu e întotdeauna nefiresc de convins de tot ceea ce spune, afirmațiile sale sînt apodictice. De exemplu: "Adrian Popescu rămîne exclusiv *neomanierist*, Petru Romoșan e fundamental *textualist*, iar Paul Daian este în mod decisiv *postapocaliptic*".

Textualismul se bucură în ochii autorului nu doar de faimă literară, dar conferă și un fel de superioritate etică. Un volum care se ocupa de fenomenul în speță a fost oprit de cenzură pentru că valida promoția textualistă, iar Eugen Simion este înfierat pentru că nu s-a ocupat de textualiști înainte de '89. Astfel se impinge în derizoriu o problemă gravă, aceea a eticii criticului în general. Pentru că oricare ar fi păcatele academicianului pomenit, nu faptul că n-a pariat pe textualism e problema.

N-am observat nicăieri în această carte apărută la Editura Pontica în 2000 mențiunea "reeditare". Această tristă surpriză se repetă de prea multe ori în ultimul timp. Încercînd să trec la lectura părții "practice" a cărții lui Marin Mincu, am observat cu oarecare jenă că multe dintre comentarii îmi sunau cunoscut. Cine spunea despre Mircea Cărtărescu, aidoma cu Marin Mincu din anul 2000, că poetul "are succesul facil al unui Minulescu actu-

Marin Mincu, *Poeticitate românească postbelică*, Editura Pontica, Constanța, 2000, 542p, f.p.

al" și că "nu se accede dincolo de nivelul mediocru"? Ați ghicit, Marin Mincu cel din 1998, în antologia *Poezia română actuală*. Un lucru e neclar, dacă Marin Mincu are atît de mult tîria propriilor opinii, încît nu simte nevoia să se revizuiască, atunci de ce nu menționează că aceste texte au mai apărut și anume acum doi ani. O lectură în oglindă arată cum textele despre poezi sînt pur și simplu mutate dintr-o parte în alta. Ceea ce trecea drept simplă și sumară introducere la o selecție de texte în antologia pomenită, devine aici, prin simplă voință tipografică, pretins capitol de istorie literară.

Teoria expusă la început nu e de fapt nici ea nouă, decît în primele două pagini și jumătate, restul fiind tot o operație de permutare între elementele aceleiași mulțimi, antologia cu pricina și comentariile de la începutul ei. Deși am avut la început impresia că e vorba doar despre o consecvență a ideilor, am constatat cu amărăciune că Marin Mincu nu s-a ostenit să schimbe nici măcar o frază, modificările fiind exclusiv cantitative.

La Dan Laurențiu apare în 2000 un paragraf în plus care discută un volum postum apărut la Editura Pontica. La Virgil Mazilescu lipsește prima propoziție în care autorul deplîngea faptul că o întîmplare copilăroasă l-a îndepărtat în primul an de facultate de poet. La Vasile Vlad este adugată o frază veninoasă: "Resursele multiple de originalitate ale acestui discurs nu au fost suficient investigate de critica și este de mirare că importanța sa a fost ocultată inexplicabil, în timp ce poezi minori precum C. Abăluță au fost supralicitate și premiați."

În fine, la poetul Marin Mincu am descoperit într-adevăr o noutate: nu mai este preluat textul lui Ștefan Aug. Doinaș, ci un altul semnat Irina Mavrodin. De data asta parcă și mai elogiios.

ERATĂ

Volumul *Domnița nebănuitelor trepte* (ediție îngrijită, prefață și note de Simona Cioculescu) a fost publicat de Editura Muzeului Literaturii Române și nu de Editura Humanitas, cum se menționează din eroare în nr. 36 (p. 4) al revistei noastre.

Am primit la redacție

Cărți

- F. Aderca, *Petru cel Mare*, "Întăiul revoluționar, constructorul Rusiei", ediție îngrijită și prefață de Henri Zalis, Editura Hasefer, București, 2001, 240 p.
- Pericle Martinescu, *Jurnalul intermitent, 1945-1947, 1964-1984*. Editura Ex Ponto, Constanța, 2001, 388 p.
- Pericle Martinescu, *Existențe și creații literare*, "evocări, portrete, prospectări", Editura Ex Ponto, Constanța, 2001, 236 p.
- Mihai Cimpoi, *Brâncuși, poet al nesfârșirii*, eseu, Tipografia Centrală, Chișinău, 120 op.
- Rodica Marian, *Subterane și clopote*, poeme, cuvînd înainte de Irina Petraș, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001, 112 p.
- Mircea Coza, *Scrisori din coliba mea cu mari ferestre de tăceri*, poezii, (1938-1998), Editura Eurobit, Timișoara, 2001, 172 p.
- Virginia Mușat, *Judecata de apoi*, roman, prezentare de Aureliu Goci, Editura Paradis, București, 2001, 144 p., 20.000 lei.

Reviste

- *Reflex*, anul II, nr. 7-8-9 (iulie-septembrie 2001), Reșița. Redactor-șef: Octavian Doclin. Colaborează: Gheorghe Azap, Mircea Bârsilă, Nicolae Breban, Iosif Cheie-Pantea, Ion Cocora, Crișu Dascalu, Viorel Marineasa, Adrian Popescu, Doru Popovici, Mircea Șerbănescu, Cornel Ungureanu ș.a.
- *Amfion*, nr. 4, 2001, Constanța. Director: Ana Maria Munteanu. Redactor-șef: Florin Șlapac. Colaborează: Dan Grădinaru, Ioan S. Pop, Dan Perșa, Mircea Petean, Florin Șlapac, Radu Pavel Gheo, Dan Lungu, Geo Vasile, Simona-Grazia Dima ș.c.
- *Pagini literare*, anul I, nr. 5 (iulie 2001). Supliment cultural al cotidianului "Oglinda Câmpinei". Redactor-șef: Ion Șovăială. Număr consacrat poetului prahovean Alexandru Tudor Miu (corespondență și poezii inedite, evocare de Geo Bogza, portret de Perahim).
- *Dacia literară*, nr. 42, 2001, Iași. Director de onoare: Alexandru Zub. Redactor-șef: Ștefan Oprea. Din sumar: "Actualitatea lui Kogălniceanu" de Al. Zub, amintiri inedite de Ștefana Velisar, Costache Conachi în documente inedite, anchetă printre muzeografuli ieșeni de N. Turtureanu.

Ultimul Cornel Regman (I)

PRODUS al mediului rural transilvan, Cornel Regman ezita, cu oarecare cochetărie, a se recunoaște ca atare, introducând, de câte ori avea prilejul, un accent diferențial în explicația "originilor" sale spirituale. În agera și discret-ambitioasă-i privire, satul originar se asocia, poate excesiv autocritic, cu "prejudcățile tradiționaliste", cu "inertiile" și "confuziile provincialiste", mai cu seamă cele ale sămănătorismului ce și-a avut, e drept, în provincia transcarpatină, o sucursală dintre cele mai harnice. Criticul acorda, în schimb, atenție citadinismului intens intelectualizat clujean, ca și "solidarității cu colegii din Cercul literar, dintre care nu unul experimenta aliajul suprarealismului în comportament cu seriozitatea transilvană în ofensiva de emancipare a actului de creație" ("solidaritate" din a cărei recunoșcătoare numire desprindem un subsidiar complex de inferioritate al celui ce se socotea, totuși, în raport cu unii din colegii săi, funcnari mai "rural"): "Ca ardelean ce mă găsesc și totodată ca produs al satului românesc binișor retardat din anii imediat următori Unirii celei mari, am purtat cu mine un veritabil handicap pășunisto-sămănătorist și numai dislocarea din mediul rustic și implantarea în Clujul cosmopolit, cu intensă viață cultural-spirituală a perioadei 1930-1940, cea mai fastă din istoria orașului, m-au ajutat să-l înving". Să fie vorba într-adevăr de un "handicap"? Credem, dimpotrivă, că exegetul și-a constituit personalitatea specifică tocmai din zestrea țărănească, expurgată, desigur, de scoriile sublitteraturii menționate, captată la sursele ei adânci, moralmente și stilistic formatoare. Cum am putea înțelege altminteri aerul său hîtru-spiritual, bonomia sa ironica, înclinația spre epic, trăsături ce ne poartă gîndul, așa cum am arătat și cu mai vechi prilejuri, către străluciiții fii ai satului românesc care au fost Ion Budai-Deleanu și Ion Creangă? Ne exprimăm atunci impresia că dacă ar fi comentat literatura, autorul *Amintirilor din copilărie* ar fi făcut-o într-o manieră... *à la Regman*. Simptomatic, Cornel Regman a scris cite o carte despre Ion Agârbiceanu și Ion Creangă, în temeiul, de bună seamă, al unei chemări venind din structuri psihice inrudite, mărturisite ca fiind supraprofesionale: "Sînt totodată și scriitori cărora le-am consacrat cea mai mare cantitate de timp, explicația liminară fiind, desigur, atracția ce-am resimțit pentru ființa operei lor, o consumare nu doar profesională". Iată date suficiente pentru a dovedi că autorul volumului *Ultime explorări critice* (alcătuit prin grija doamnei Zorina Regman, distinsă profesoară, mult devotată, o viață, literelor românești) a fost un fruct exemplar al satului nostru, în nuanța sa ardeleană, deși s-a ignorat ca atare, voindu-se (mic bovarism!) un "cerchist", pur și simplu, adică întru totul "emancipat" sub raportul "actului de creație", salvat de presupusul "handicap" al mediului natal. Încercînd a-l restitui tiparului său origi-

nar, sintem convingși că-i circumscriem importanta personalitate literară în chip propriu.

În legătură cu creația de cultură a ardelenilor, Nicolae Balotă vorbea despre manifestarea ei sub forma "spiritului de observație al gospodărescului", "sub aspectul unei voințe de a pune stăpînire pe obiecte", în cazul literaturii - "pe construcția epică". Se cuvine a recunoaște în scrisul critic al lui Cornel Regman tocmai preeminența acestui "simț al gospodărescului", în felul atent, minuțios, temeinic de analiză, de asamblare a pieselor componente ale acesteia, de fixare a lor solidă, într-o argumentație anevoie de cîntit. O seriozitate meșteșugărească intră în joc. Fi-rește, se degajă o notă "eticizant-educativă", impletită însă cu voia bună, pătrunsă de irizările umorului care o feresc de morozitate. Vorba de duh apare ca o detentă naturală a muncii aplicate, răbdătoare. Preocuparea de căpetenie a exegetului e cumpănirea "defectelor" și "calităților", astfel încît rezultanta să fie cît mai "obiectivă" (personalitatea criticului configurîndu-se din picanteriile discursului individualizat, mai mult decît din actul valorizării ca atare, care doar rareori e cu totul surprinzător, intrînd în conflict cu "orizontul de așteptare" al cititorului avizat). Prin finețea scriiturii transpare finețea judecății critice, strădania de-a ocoli verdictele excesive. Astfel volumului *Litere în tranziție* al lui Florin Manolescu i se găsește o latură "umbroasă": "Sînt în intinsul cărții și unele evidente exagerări în judecățile criticului, presind de obicei «în sus», mai ales cînd e vorba de poeți și prozatori. Prea des e folosit în încheieri calificativul «important», înlocuit altă dată de elogi mai puțin circumstanțiale. Proza lui Baconsky, «într-o măsură mai mare decît poezia (...) îi asigură (...) un loc de primă mărime printre scriitorii români de după război». (...) Dar iată și o exagerare presind «în jos». *Istoria literaturii române* de I. Negoitescu e tratată, după o seamă de alte obiecții, într-un spirit de permanentă șicanare, de parcă am asista la un proces de atribuire. I se contestă criticului, major,

dreptul legitim de a se considera în succesiunea Iovinesciană, impunîndu-i-se o altă ascendență - G. Călinescu, după singura particularitate comună, care a făcut de altfel școala în critica românească: *lectura inversă*". Ca și o altă latură, "luminoasă", consemnată, cu toate acestea, nu fără un pigment ironic: "*Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu beneficiază de un cu totul alt tratament. Se disting la autorul comentat «mai multe tipuri de performanță și ele sînt ceea ce contează în primul rînd». Să ne mulțumim cu prima performanță detectată, cea «expresivă», care «ține de firescul din totdeauna al stilului în care scrie Nicolae Manolescu". Contabilizarea reușitelor și neajunsurilor reprezintă o operație laborioasă și responsabilă, care nu poate a nu ține cont și de evoluția autorilor. Creația e percepută aidoma unei plante, care, aproape vestejită la un moment dat, se poate redresa pe neașteptate, poate înflori. Inițial, lirica lui Grigore Hagiu dezamăgește, neoferind altceva decît "spectacolul dezamăgitor al diluției neînfrînate și chiar al confecției, încît cîștigarea pe parcurs de către poet a unei anumite autonomii, prin accentuarea notelor particularizante (ton și material liric), nu devine implicit și factor de înaintare. Volum după volum (și sînt vreo șapte) se înșiră sporind sentimentul cititorului că nimic surprinzător nu se mai poate aștepta". Ceea ce nu-l împiedică pe cronicarul prob a prețui ipostaza postumă a poetului șaizecist, prematur dispărut, intrupată de culegerea *Liniștea versului*: "Totul pus acum sub semnul diferenței, concept de baza care în utilizarea ce-i dă prefațatorul (Cezar Baltag) semnifică lupta cu «robia babiloniană a generalului», a «indiferențialului». Exemplele date și nu numai ele confirmă victoria reputată de poet asupra «coșmarului indistinției», a «pustiei generalului», adică exact asupra abuzului de conceptualism de care suferise lirica sa. Cîteva astfel de haikuri au respirația viului delicat și pur, dar și o urmă din bacoviana trăire dramatică a fiecărei secvențe (...). Alte dați - expresia apropiindu-se de apoteogmă - tot

autorul *Plumbului*, cînd de o seninătate convalescentă, cînd reflexiv-enigmatic-sumbrou, este cel care călăuzește pe emul în efortul de materializare, parcă pentru a face să se confirme spusa lui Baltag despre «concretul» care «salvează»".

Criticul nu se lasă conturbat nici de excelența "atitudinii" autorilor care, întorcînd spatele nu doar clișeului totalitar, de uz vulgar propagandistic, ci și "evazionismului" insidios, propus pe sub mîna de către trecutul regim, își compun "țesuturile poemului" din "fierbinte actualitate", netrucată, nedramuită. Singură, corectitudinea reacției moral-civice nu e în stare a acorda o mare valoare textului suferind de o carență estetică. E corect diagnosticat, în anume circumstanțe, pericolul supralicitării prozaismului drapat în patetism: "S-o spunem direct: unele din poemele de revoltă ale Florenței Albu amintesc prea de aproape factura gazetăriei sale foarte onorabile din lunile de după revoluție și probabil că, în condițiile libertății, cînd indignarea poate lua calea adecvată a foiletonului inspirat, poetei nu i-ar mai trece prin gînd să transforme în energie lirică această combustie din materiale ușor inflamabile. Sau mai concret: ineditile la care poeta ne face azi părtași poartă în substructură o doză de declarativism și sentențiozitate, de «discurs» (așa se și intitulează cîteva poeme) cu care în genere poezia nu se prea împacă". Aruncînd o privire în viitor, cronicarul își dă seama că acesta va reține, din zona poeziei care "dă în clocot", doar "ceea ce e cu adevărat substanțial, după abolirea cantitativului și repetitivului". Un plus de dramatism, o adîncire a "rădăcinilor" și o "contorsionare" a "ramurilor" mai autentice, îi îngăduie poetei în discuție a-și recîștiga, pe alocuri, substanța risipită în numele unui ideal metapoetic: "Nu întimplător cele mai expresive poeme ale volumului se apropie de acest tip de abordare a realului, încît considerațiile ajung să fie eliminate. Lucrul acesta îi reușește poetei (în poeme ca: *Spărgătoarea grevei, Colind pentru Hopa Mitică, Transfigurare, Pastel în roșu, Peisaj sărac, Prive-liste, Moloz, Rîmă să fii, Duminică, Rezervații, Acvariu stagnant*, cele mai multe din ultimul ciclu, «Fundătura», mai accentuat notativ), ori de câte ori slabînd haturile speculației, poeta îngăduie însușirilor congenere înzestrării sale, precum gingașia și darul coloristic, să-și facă simțită prezența, și astfel chiar poemul direcționat caustic capătă, ca să vorbim gazetărește... legitimitate". Din consemnarea iscusită a unor atari alternanțe de "minusuri" și "plusuri" reiese adevărata fire a exegetului: e mai puțin un "polemist" aprig, *id est* un comentator "rău", un "cusurgiu" așa cum i s-a dus vestea, cît un profesionist grav, temperat atît în insatisfacție, cît și în satisfacție, de-o indenegabilă prudență, al cărui grafic metodic contravine numeroaselor "expertize" excesiv umorale sau numai interesate, tendențioase (ultima ipostază fiind, bineînțeles, cea mai dezamăgitoare). Simpla seriozitate a meșteșugarului însă a fost luată, din păcate, drept amenințare...

(va urma)

Cornel Regman - *Ultime explorări critice*, Ed. Atlas, București, 2000, 256 pag., preț neprecizat.

HUMANITAS

Cartea care dăinuie

Comandați aceste cărți și alte apariții Humanitas — cu 10% reducere / titlu și taxe postale gratuite — serviciului CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ: Ed. Humanitas, Piața Presel Libere 1, 79734 București; tel. 01/223 15 01; e-mail: cpp@agora.humanitas.ro

79 000 lei

GABRIEL LICEANU
DECLARAȚIE DE IUBIRE

În seria **Eselți români**
GABRIEL LICEANU
Declarație de iubire

95 000 lei

Jessica Douglas-Home
A FOST ODATĂ,
ÎN ALTE VREMURI

În seria **Istorie**
JESSICA DOUGLAS-HOME
A fost odată, în alte vremuri

6 România literară

Nr. 37 • 19-25 septembrie 2001

ACUZATUL ACUZATOR

SUNTEM probabil singura țară din Răsăritul comunizat (cu Rusia inclusă) în care o capetenie comunistă a refuzat, cu prețul vieții și în ciuda torturilor îndurate, să-și joace rolul de trădător al cauzei sale și să-și recunoască o vinovăție imaginară. În locul ei, Pătrășcanu (de cine altcineva poate fi vorba?) a negat rolul de acuzat și l-a revendicat la proces pe cel de «acuzator», declarând că «scuipă» pe o asemenea farsă. În nici un pretoriu, nici la Moscova, nici cu prilejul reeditării marilor procese, la Varșovia sau Budapesta, astfel de sfidare n-ar fi fost de gândit. Ca să nu riște a se destrăma țesutul însuși al sistemului. În cadrul Terorii, piatra de temelie a comunismului, pusă de Lenin și vegheată de Stalin, o astfel de ceremonie contra firii era ea însăși fundamentală. Scenariul pus la punct la Moscova, nu suferea modificări fie ele de detaliu, pentru buna conformitate a aplicării torturii fizice și psihice, consilierii sovietici de la NKVD conduceau operațiile iar declarațiile de la anchete erau traduse - toate - în limba rusă. Conformitatea și copyrightul ororii au fost respectate întocmai la Varșovia și Budapesta, la București le-a stat în cale un om: Pătrășcanu.

Stânga românească (dar nu doar stânga) ar fi trebuit să se falească: o astfel de unicitate e remarcabilă pe plan istoric, dar noi, în general nu ne mândrim decât atunci când n-avem cu ce.

Nu doar pentru mândrie, dar și pentru justiție, adevăr și minciună(?) cartea publicată de Lavinia Betea în colecția «Procesul comunismului» reprezintă un document de primă mână, o lucrare-probă, scrisă cu acribie. Când aflăm că documentele anchetei și procesului comunismului numără 30.000 de pagini înțelegem poate mai bine din ce trudă s-a născut această carte.

Desigur nu e primul document asupra procesului. Dar a reprezentat primul mare eșec juridic al comunismului și s-a evitat orice publicitate în jurul său, n-a putut fi înghițit de uitare și din pricină că Ceaușescu în 1968 și-a faurit din revizuirea lui o platformă naționalistă. Ea însăși regizată dincolo de focurile rampei. Din culisele ei porneau însă semnale destul de evidente pentru a fi percepute de mai toată lumea. După '89, mărturia Lenei Constante, pe de o parte, pe de alta, cea a lui Belu Zilber (cel care supralicitase în absurditate scenariul acuzării

spre a scăpa cu viață și asupra căruia scuiasese Pătrășcanu la tribunal), ne-au îngăduit să trăim prin tortură interpusă cele suferite de nevinovații acuzați ai imaginarului lot.

Mai ales analizând ancheta reabilitării în cursul căreia anchetatorii, în frunte cu sinistrul Ioan Șolțuțiu, se străduiau să dea vina doar pe consilierii sovietici și pe Gheorghiu Dej, aflăm așa-zise amănunte care fac cât un tratat de demonologie. Condamnarea la moarte pentru Pătrășcanu și Koffler, pentru ceilalți la ani grei de închisoare era însoțită de confiscarea averii. Până aici nimic neobișnuit. Neagra originalitate intervine când aflăm ce intra în categoria averilor. Naziștii smulgeau dinții de aur ai cadavrelor... Comuniștii din gura celor încă vii. Printre bunurile trimise spre valorificare Ministerului Finanțelor de către Serviciul special de la MAI autoarea semnaleză «fragmente dentare placate cu aur și platină».

«...propaganda comunistă făcea apologia cărților publicate despre ororile regimului nazist învins de glorioasa Armată Roșie. Ample capitole erau consacrate lagărelor de exterminare și monstruoșităților săvârșite în incinta lor. Ca o culme a inumanului era prezentată practica de a scoate, pentru a fi valorificat, aurul conținut de lucrările dentare ale deportaților gazați. Sub dictatura comunistă, după cum dovedesc asemenea documente,

dinții și fragmentele dentare din aur ale condamnaților erau extrase spre valorificare înainte chiar de a fi murit posesorii lor». Câteva amănunte:

«Astfel de la Belu Zilber a fost expediat un fragment dentar aur de cca 18 krt cu un dinte de porțelan gr. 2, de la Elena Pătrășcanu patru îmbrăcămînți de dinți metal gălbui, de la Emil Calmanovici o proteză la o măsea de aur».

Uneori nu e de ajuns să citești un text. Vă propun un exercițiu de imaginație. Când ajungeți la pagina 299 a acestei cărți opriți-vă o clipă și întrebați-vă cum au procedat zbirii pentru o astfel de «percheziție dentară». Destul de degradant pentru ca apoi nici un supraviețuitor să nu pomească de ea. A fost nevoie de ochiul exersat al unei observatoare obiective spre a surprinde oroarea acestui simplu gest venind după torturile clasice și mai puțin clasice. Cam pe atunci un tovarăș-torționar descoperise un chin ce i-a purtat numele metoda Micle: te trăgea de păr până ți-l smulgea, smoc după smoc; o scenă de acest tip este descrisă cu sânge rece de Lena Constante ce i-a căzut victimă. Ca și Koffler, dealtminteri, dar acesta n-a mai trăit s-o povestească.

Încă o caracteristică interesantă a acestui proces. Sfidând și disprețuindu-și acuzatorii, Pătrășcanu n-a pronunțat decât fraze scurte, incisive, ca tot atâtea palme, el nu suferea de

ceea ce am numit o dată «schizofrenia fidelității», adică nu spala partidul de crima comisă în numele ideologiei «generoase», cum a făcut-o un Arthur London, de pildă, nedescoperind crima atâtea timp cât trimitea el nevinovați la închisoare, ci numai când a ajuns și el după gratii. Nimeni nu poate ști care au fost ultimele gânduri ale lui Pătrășcanu și cum și-a judecat propriul partid dar, în orice caz, n-a găsit de cuviință să-l scuze. Ceea ce i-a întărit reputația, mai puțin proastă decât a celorlalți colegi de conducere și teroare. Autoarea n-are dreptate să presupună că Adriana Georgescu a vrut să-și facă publicitate declarând într-un săptămânal francez că grație lui Pătrășcanu a putut scăpa din închisoare. Mai întâi că pentru mulți români Pătrășcanu părea un moderat la care se putea interveni în numele justiției, apoi că Adriana Georgescu s-a ferit toată viața ei de celebritate, fiind, dimpotrivă de o discreție aproape bolnavicioasă... E o critică mărunta, de detaliu, dar o datoram primei victime a lui Nikolsky și uneia dintre cele mai dezinteresate rezistente ale generației mele. E un detaliu deoarece în rest, studiul Laviniei Betea mi se pare o piesă esențială în procesul comunismului în care Pătrășcanu devine ceea ce a vrut, cu prețul vieții, să fie, acuzator.

Primim:

O explicație

PENTRU că sunt întrebat despre prezența numelui CRATER pe o recentă apariție editorială de scandal, mă văd obligat să precizez următoarele:

Mi s-a cerut prin telefon un cod ISBN pentru o carte ce urma să apară sub egida filialei din Iași a Academiei Române și cu recomandarea istoricului Gheorghe Buzatu. Am considerat o postură flatantă pentru mica editură CRATER să se asocieze, fie și în acest mod minim, prestigioasei instituții academice; și cum, pe de altă parte, fără a avea competența să judec valoarea științifică a întinsei opere a istoricului ieșean, am fost întotdeauna impresionat de dimensiunile ei și de lipsa de inhibiție cu care trata mari teme ale istoriei naționale, am acceptat ca pe o garanție suficientă recomandarea sa.

Când, în fine, îndată după apariția ei, am cunoscut cartea, am constatat, că opul «științific» de la Iași este în fapt o culegere de articole politice din niște publicații de al căror tratament josnic am avut eu însumi parte. Regret că un om atât de tânăr, cum este deputatul din Iași, regurgitează o materie atât de veche și de compromisă. În opinia mea, naționalismul nu presupune xenofobie, ba chiar se poate spune că nu există un mai mare dușman al naționalismului decât xenofobia. Când aceste două atitudini sunt asociate, se întâmplă ca și cum cineva ar

îmbrățișa ființa pe care pretinde că o iubește cel mai mult și - în timp ce îi face declarații patetice și definitive - îi infinge în spate un cuțit ucigaș. Nu poți să-i faci neamului tău un rău mai mare decât practicând xenofobia, care este inacceptabilă ca atitudine nu numai din aceste considerente pragmatice, ci și în absolut.

Vechii greci, la imperativele cărora trebuie să ne raportăm dacă suntem europeni cu adevărat, în fapt sau doar prin aspirație, susțineau că strainul este un deghizament temporar al însuși zeului, și dacă insultă această ipostază a divinului peregrin incognito pe pământ, riști să-ți atragi mânia, pedeapsa chiar, a acestuia, asupra ta și asupra alor tăi. Xenofobia induce, așadar o primejdie de-a dreptul metafizică, deoarece presupune o insultă la adresa lui Dumnezeu. Fii xenofob, dacă vrei să faci, ție și alor tăi, un rău mortal!

Cât despre cazul particular al antisemitismului, iată ce afirmă Friederich Nietzsche, un profet al timpurilor contemporane: «Antisemiții - ein Name der Schlechtwegkommenen - un nume al avortonilor». Al stărpiturilor! Nu-ți poți dușmăni mai tare neamul decât practicând xenofobia. Iar minoritățile naționale, oricare ar fi ele, sunt bogății ale unei țări, ca izvoarele, ca stelele de pe cer. Diversitatea lor amplă este o binecuvântare în destinul istoric al unui popor. Dacă ești naționalist cu adevărat, atunci nu privi cu ură spre ceilalți, fă ceva nu coborându-i pe alții, ci înălțându-i pe ai tăi.

Ion Papuc

Lavinia Betea - *Lucrețiu Pătrășcanu (Moartea unui lider comunist)*. Procesul comunismului, Humanitas, București, 2001.

Svetlana CÂRSTEAN

Insomnia

Stau călare
pe locul dintre ziua de ieri și ziua de mâine,
pe iapa asta care nu-mi aparține
mie, nu eu o țesăl
și nu eu o hrănesc.
E străină de mine,
nu-i din oraș
și nu avem amintiri comune,
dar mă ține cu forța pe spatele ei,
al nopții care a trecut
și al zilei care nu prea vrea să vină.

Visul m-a scuipat afară
cu putere
cu ură
ca pe un sîmbure
ca pe un copil nedorit.

Și-am ajuns pe spatele acesta lucios
de pe care alunec
ca de pe o mîzgakă,
însă nu cad.

Noaptea se agată de mine,
e o boare cu dinți mici,
îi înfige în piele și acolo rămîne.
Durerea nu e mare, doar continuă.
Tocurile nu întepă încă cimentul,
tramvaiele nu taie în felii reci aerul,
faptele zilei de mâine încă se coc,
stau acoperite cu cearceafuri mari de pînză
ca expozițiile nevernisate.

Noaptea, salamul e scos din galantar
și pus la loc tainic.
Lumea și salamurile ei se mută noaptea
altundeva.
La fel prăjiturile, care sînt sufletul meu.
Ar trebui și eu să fiu în altă parte
- trupul o carcasă goală
un galantar golit de cu seară
un recipient pe care nimeni,
chiar nimeni
nu vrea să îl fure.

Însă visul m-a scuipat în afară.

Șînt aici.

Între ziua care a fost și cea care va să vină.

Visul m-a scuipat în afară
ca pe un sîmbure tare, amar.

L-am lăsat în pace.

Era un vis urît.

Șau eu eram urîta.

Între ziua de ieri și cea de mâine e un spațiu îngust
ca între dulap și perete.

Stau cu spatele

la soarele de ieri,

la frica de ieri,

și cu fața la ceva care încă nu vrea să se deschidă.

Pe aceeași spinare mîzgoasă pînă cînd
tramvaiele, tocurile, faptele primesc semnalul
și pornesc.

Una

O vreme somnul a intrat pe aceeași poartă,
în mine și în ea,
pe aceeași poartă au intrat bucuria,

spaima,
gustul, mirosul, moliciunea
cireșelor.
Greutatea mea era greutatea
ei,
aerul meu, aerul ei,
amîndouă visam același vis,
eram una:
o femeie care se plimbă
singură
pe străzi, cu trenul, cu autobuzul.

Două

Mă gîndesc la burta mea mare, de femeie gravidă. Pe ea îmi odihneam
mîinile, cu ea împingeam oamenii în tramvaie, îmi făceam loc, găuream
aerul, eram parcă mai puternică decît el sau el era poate resemnat și
elastic. Mă gîndesc la burta mamei mele pe care niciodată n-am văzut-o,
nici într-o poză. Burta ei, cu mine în ea, rămîne un secret veșnic. Și cînd
îmi amintesc de ele, burta mea și burta ei devin două camere identice,
umbroase, cu storurile trase, unde se poate dormi pînă fîrziu. Două
camere cărora le știi fiecare pată de pe tavan, fiecare bubuliță din var,
fiecare desen pe care dungile subțiri de lumină îl proiectează de-a lungul
mobilelor, peretilor și peste corpul tău. Și e ca în vis. Te miști în voie într-o
cameră, dar o vezi simultan și pe cealaltă de alături, poți trece din una în
alta fără să deschizi uși, fără să închizi în urma ta ferestre.

Cu mama mea în brațe, traversez în fugă aleea. O alee de jucărie. O
alee care urmează să fie colorată.

Stă cuibărită la pieptul meu, nu-i aud nici măcar respirația. Mă roagă
din priviri să nu-i dau drumul, să n-o scap cumva pe caldarîm printre
nimicurile pe care le calcă toată lumea cu picioarele.

Ar trebui să spun că e ușoară.

Dar nu, de fapt, ea e foarte grea, mă cocoșează. Îmi rupe mîinile.

Ar trebui să spun că e mică. Însă ea e mare, albă și rotundă. Fundul ei
molatec stă revărsat și perfect lipit de coastele mele, îmi înfierbîntă pielea.

Mama mea se lipește de mine. Corpul mi se zbircește într-o clipă.

Îmbătrînesc brusc atunci cînd îi văd pielea fadă, fără miros.

E albă, e mare. E peste mine.

E luna care mi-a coborît în brate.

E rece, însă eu transpir.

Mama mea nu transpiră.

Și face pipi fără zgomot. De zeci de ani, nu a mai vrut să audă cum
cade pipiul ei pe faianța imaculată a veceului. Mai înfîi dă drumul la
apă, în chiuvetă, apa curge cu putere, nervoasă, stropește totul în jur,
însă acoperă orice alt sunet din încăperea. O apă rea, dar curată,
limpede, fără miros.

Mirosul e al meu. Eu vin din urmă cu subsuorile lipite, închise pe
dinăuntru, ferecate, ca să nu fiu recunoscută. Sufletul ascuns în subsuorile
mele e insuportabil, duhnește. Mama mea nici măcar nu-l poate privi. Ea
mă trimite direct la baie.

Eu dau drumul la robinet, la maximum. O chiuvetă întregă, plină ochi
cu apă, iată darul meu pentru ea. De la o vreme, nu mai suportă să-i
audă nici pe alții cum fac pipi.

La sfîrșit trag de lanțul metalic al veceului. Ni se revarsă iarăși în auz
amîndurora apa zgomotoasă care curăță și amestecă miroșuri, culori,
inventează curcubeie pe faianță și le duce mai departe, acolo unde
nasurile, ochii și buzele noastre nu ajung, acolo unde resturile noastre se
mischă libere și nestiute de nimeni, cunoscînd un alt întuneric, alte tuburi,
alte recipiente, alte glasuri, alte încăperi. Fără piele sau oase sau
gînduri.

CERȘTORUL DE CAFEĂ

de Emil
Brumar

Dulci distihuri pentru prietenul de taină

Cel care-mi bagă-n spate un cuțit,
Binevenit fie și fericit!

Și-așa mi se părea trupul prea greu,
Și-așa nu mai știam dacă sînt eu

Sau altul se preface a-mi trăi
Zilele vechi în săptămîna gri.

Binevenit fie și bucuros
Că zac, parc-adormit cu fața-n jos,

Visînd la ce se-ntîmplă pe pămînt.
Întruna-i voi cînta sufletul blînd

Aceluia ce-mi bagă un cuțit
În spate. Fie veșnic fericit!

Integrala Slavici (II)

ACĂ mă gândesc bine, e evident că generația mea de istorici literari și cea dinainte și-a făcut pe deplin datoria. S-au publicat ediții încheiate din opera scriitorilor români fundamentali (chiar dacă unele viciate în aparatul critic de sociologism sau, uneori, cu textul ciumpăvit), s-au scris exegeze monografice și studii de sinteză solide, chiar studii de istoria ideilor, încât de vreo zece ani încoace ele servesc ca termen de referință și se tot reeditează texte (ediții) exclusiv din materia lor. Bune inițiative au avut Academia Română care publică, la Editura Univers Enciclopedic, excelente ediții (tip Pleiade), având la origine edițiile scoase la Editura Minerva, cu un aparat critic minimal. De curind, Editura Național, condusă excelent de d-na Violeta Borzea, a inaugurat colecția "Opere ale literaturii române", în care au apărut o ediție integrală Mateiu I. Caragiale, sub îngrijirea d-lui Barbu Cioculescu, și, relativ recent, o ediție cuprinzând integrala operei lui Slavici sub îngrijirea d-lui D. Vatamaniuc. Dacă edițiile de la Univers Enciclopedic cuprind, selectiv, numai lămură creației unui scriitor, acestea, de la Editura Național, își propun să ne restituie întreaga creație a scriitorului. Așa se întâmplă cu opera lui Slavici, în care se publică, în șapte volume masive și elegante, pe hârtie biblia și în casetă (într-o cutie), tot ceea ce a scris prozatorul ardelean, inclusiv romanele postbelice *Cel din urmă armaș*, *Din păcat în păcat*, cele patru piese de teatru, narațiunile istorice *Din bătrâni*, *Ciorbei*, scrieri cam născute moarte. Despre *Cel din urmă armaș*, Călinescu, firește în *Istoria literaturii*, scriese că "romanul întreg, tratat epistolar, parte narativ, n-are nici o șiră a spinării... Într-un cuvânt, romanul este, chiar din punctul acesta de vedere al scheletului epic, cu desăvârșire putred". Și avea, negreșit, dreptate. Dar dacă această colecție e călăuzită de ideea că opera scriitorului trebuie restituită în întregime, era inevitabil ca și aceste scrieri să se afle, aici, la locul lor. Dl. Vatamaniuc și-a remaniat, bine, aparatul critic al ediției pe care o reeditează acum, renunțând la secțiunea variante intrucit, stăruie d-sa, scrierile lui Slavici n-au, de fapt, variante pentru că lipsesc manuscrisele, renunțând chiar și la segmentul receptare critică și a diminuat mult în dimensiune studiul introductiv. I-a adăugat, în schimb, o cronologie iar al VII-lea volum al ediției e constituit dintr-un dicționar monografic de opere literare și dicționar de personaje fructificând lucrările editorului, firește anterioare, cu caracter bio-bibliografic din 1968, 1970 și 1973. În acest fel, observ, latura interpretativă a operei cedează locul bio-bibliografiei, specialitate a d-lui D. Vatamaniuc. Ceea ce nu este tocmai ideal într-o ediție critică de o

asemenea amploare. Dar editorul a știut să-și impună punctul de vedere, transformând aparatul critic al ediției într-o cronologie și bio-bibliografie, ceea ce, îndrăznesc să cred, nu e tocmai indicat.

Dar să ne ocupăm de opera lui Slavici. Acesta, ca și Creangă, e o descoperire a lui Eminescu. Ba poate că în cazul lui Slavici meritul e și mai mare decât în cel al lui Creangă. Viitorul prozator moldovean avea, într-un fel, legătura cu scrisul, chiar artistic, prin preocupările sale didactice și de autor de manuale, pe când Slavici era, la sfârșitul anului 1869, când l-a cunoscut Eminescu la Viena, înstrăinat aproape, cum va mărturisi apoi. Poetul i-a relevat valorile culturii românești, punându-i efectiv condeiul în mână. Nu voi spune că descoperirea a fost egală în valoare și importanță cu aceea realizată prin Creangă. Dar s-a demonstrat a fi o descoperire de seamă. Slavici nu este, se știe, un creator de înălțimea celor trei mari contemporani ai săi (Eminescu, Caragiale, Creangă). Dar se situează, cu siguranță, în imediata lor succesiune. În capitolul despre Junimea din lucrarea colectivă *Istoria literaturii române moderne* Tudor Vianu, integrându-l pe Slavici în paragraful "mari creatori", nota că inițiativa sa "are nevoie de justificări" pentru că lipsa seducției verbale și imaginative, limba săracă evidentiază că "după faimosul banchet al lui Eminescu, al lui Caragiale, al lui Creangă, Slavici ne invită la un ospăț mai sărac". Socotea totuși că, după această ierarhizare obiectivă, Slavici - pentru multiple însușiri ale operei sale - merită să fie așezat în același mare capitol, chiar dacă spre sfârșit. Aceasta nu înseamnă o diminuare a operei lui Slavici ci o dreaptă prețuire a unei arte adevărate care a izbutit să ne impună posterității, disociind capodoperele de multele (prea multele) scrieri de tot felul. Ceea ce l-a cucerit pe Eminescu la Slavici a fost, cu siguranță (ca mai târziu la Creangă), întruhiparea purității sufletului țărănesc. Viitorul prozator era o inepuizabilă comoră de literatură populară a cărei autenticitate nu se alterase prin adstraturi prelucrătoare. Apoi firea așezată a lui Slavici, gândirea sa cumpănită, de descendent al micilor comunități rurale nu putea decât să atragă simpatia poetului care descoperea cu bucurie un tânăr ardelean la care lumea poveștilor și cea a vieții trăite se integrău într-o armonie firească. Urmăreau, apoi, la Viena, aceleași cursuri (comune, unele, celor două facultăți Drept și Filosofie, pe care le frecventau Slavici și, respectiv, Eminescu), și au descoperit, audiindu-i pe Lorenz von Stein, Ihering sau pe Zimmermann, puncte de vedere înrudite, când nu erau chiar aceleași. Fără îndoială, Eminescu, tânăr cu lecturi temeinice și o gândire profundă a călăuzit, cu delicatețe, formația intelectuală a noului său prieten. Erau adepții unui conservatism luminat, care nu excludea progresia, ci o presupunea și considerau ca postulat axiomatic țărănimea ca fundament al civilizației românești. Opiniile lor erau, așadar, apropiate de ale junimismului, cu precizarea că Slavici, ca și Eminescu, exprimau năzuințele țărânimii răzeșești și nu ale boierimii. Că năzuințele acestor două clase sociale se întâlneau în ostilitatea față de innoirile capitaliste, se știe.

Poetul, descoperindu-i darurile, l-a

Ioan Slavici, *Opere*, 7 volume. Studiu introductiv și cronologie de D. Vatamaniuc. Editura Național. Colecția "Opere ale literaturii române", 2001.

îndemnat să scrie. L-a recomandat - prin Negruzzi, - Junimii și, în primul număr din 1871, a debutat în *Convorbiri literare* cu comedia *Fata de birău*. În același an, la același îndemn, elaborează întinsele *Studii asupra maghiarilor*, care apar în paisprezece numere ale revistei junimiste. Devenise membru îndrăgit al Junimii și cu bursa acordată de societate (apoi cu alta acordată de Maiorescu ca ministru) și-a putut continua studiile juridice, fără a izbuti să-și obțină atestatul de absolvire, nemulțumindu-l - ca și Eminescu - pe conducătorul Junimii. După un scurt episod ieșean, se stabilește la București devenind, spre sfârșitul lui ianuarie 1877, redactor la *Timpul*, unde, din noiembrie, i se alătură și Eminescu, ei fiind, de fapt, realizatorii ziarului conservator (la care, din 1878, a lucrat și Caragiale), deși, din ianuarie 1878, conducătorii partidului numesc pe I.A. Zizin Cantacuzino redactor șef. Junimiștii au găsit în creația lui Slavici o expresie a literaturii populare dorită și cultivată de ei. *Fata de birău* (care mai avea și meritul de a ironiza pedantismul cărtăresc și etimologismul latinizant), și, apoi, masiv, basmele și poveștile folclorice, le verifica, desigur, aprecierea dintii. Când *Convorbirile* sau *Timpul* încep să-i publice și nuvelele (în 1875 *Popa Tanda*, extraordinara *Scormon*, *Ac și ață*, în 1876 și 1877 *La crucea din sat*, *O viață pierdută*, *Gura satului* în 1879, *Budulea Taichii* în 1880 etc.), junimiștii, deși se sizează evoluția artei scriitorului, consideră că opinia lor inițială se verifică deplin. Mediul recreat și modalitatea continuă să fie ale unui creator de povești sătești, ale acelor *Dorfgeschichte* mult cultivate de literatura germană. Iar conducătorii Junimii considerau că pînă a ajunge la etapa literaturii artistice culte (la care, totuși, Slavici ajunsese deplin) e necesară punerea temeliiilor. Și ce altă temelie mai solidă putea fi în acest domeniu decât creația populară de orice fel. Nu trebuie să se înțeleagă de aici că junimiștii ar fi minimalizat arta lui Slavici. Dimpotrivă, i-au acordat, prin cei chemați să se rostească, prețuirea cuvenită. Pentru Maiorescu, tipul acesta de literatură cu adevărat poporană, adică țărănească, era nu numai demn de mare stimă, dar chiar singur potrivit pentru momentul respectiv din ciclul evolutiv românesc, pentru că oferă material ideal pentru o artă specifică și reprezentativă. Nu scria Maiorescu în 1882 "de aceea susținem acum noi, subiectul propriu al romanului este viața specific națională și persoanele principale trebuie să fie tipurile unei clase întregi, mai ales a țărânilor și a claselor de jos"? Iar nuvelele lui Slavici, unele efective extraordinare estetice, (două dintre ele și o poveste au intrat și în sumarul antologiei în limba germană alcătuită de Mite Kremnitz), alături de cele ale lui N. Gane și I. Ne-

gruzzi "înfățișează... figuri tipice din popor", fiind deci consonante "cu un întreg curent al gustului estetic în Europa, curent pe care noi îl credem foarte sănătos și în urma căruia romanurile țărănești și descrierile tipice au ajuns să fie prețuite de literatură, de noveliști". Arta lui Slavici, ca și a celorlalți care creau o astfel de literatură poporană, era deci prețuită pentru că "părăsind oarbă imitare a concepțiilor străine, s-au inspirat din viața proprie a poporului lor și ne-au înfățișat ceea ce este, ceea ce gîndește și ceea ce simte românul în partea cea mai aleasă a firei lui etnice". Și să nu se uite că aceste aprecieri formulate de Maiorescu (în vestitul studiu *Literatura română și străinătatea*) se produc la numai un an după apariția, în 1881, a primului volum (*Novela din popor*) din nuvelistica - mare - a lui Slavici. Era prima apariție artistică importantă în volum a lui Slavici. Iar autorul, ca și Maiorescu, avea conștiința că opera sa are, în esență, caracter poporan. De aici și titlul volumului. Incontestabil (citatele de mai sus o dovedesc), Ioan Slavici este creatorul acestui realism țărănesc în modalitatea căruia a crezut Maiorescu, ca o formulă ideală pentru nuvelistica vremii. S-a spus nu o dată că fără Eminescu poate că Maiorescu nu ar fi lansat (în 1871) direcția nouă. Prin analogie, aș spune că fără nuvelele lui Slavici de pînă în 1881, criticul Junimii nu și-ar fi putut anunța a sa teorie a romanului poporan cu aplicare la mediul literar românesc. Cu leșieticele nuvele ale lui Gane, cu schițele lui Iacob Negruzzi din *Copii după natură* (care nu erau deloc poporane) nu se putea argumenta o teorie estetică de o asemenea importanță în epocă. Existau, e adevărat, poveștile lui Creangă (din 1875 *Moș Nichifor coșcariul* și, din 1881, primele două părți din *Amintiri din copilărie*). Din păcate, Maiorescu nu a avut conștiința înaltei valori a artei lui Creangă, nedeosebind-o mult de folclorul de aleasă condiție. Așa se întâmplă că în sumarul celor două antologii în limba germană nu figurează vreo piesă a lui Creangă. Piesele de rezistență ale celor două antologii le furnizase producția lui Slavici din care s-au tradus patru nuvele extraordinare (*Crucea din sat* și *Popa Tanda*, apoi *Gura satului* și *Budulea Taichii* și povestea *Doi feți cu stea în frunte*). (Gane și Negruzzi erau și ei prezenți cu patru și, respectiv, trei bucăți iar Odobescu cu *Mihnea vodă cel rău*). După prima parte a studiului maiorescian apărut în *Convorbiri*, Eminescu publică în *Timpul* (28 martie 1882) o recenzie pătrunzătoare la volumul lui Slavici în care recunoaște, și el, existența unui curent valid, producător de "literatură sănătoasă" pentru că eroii "au fondul sufletesc al poporului, gîndesc la fel."

PRIOR BOOKS DISTRIBUTORS SRL

Va ofera:

"ENCYCLOPEDIA OF NATIONALISM", 2 volume

Autor: Alexander J. Motyl

Editura: Academic Press, 2001

Tel./fax: 210.89.08; 210.89.28;

212.35.61; 211.89.57

e-mail: prior@dial.kappa.ro

http://www.prior-books.ro

Hermeneutica limbajului

ÎNTRE Mihai Nasta și Petru Creția există nu puține asemănări. Amândoi sunt cunoscuți iubitorilor de literatură rară - durabilă, dar nedestinată popularității - prin câte o carte: *Norii* celui de-al doilea, *Anatomia suferinței* a celui dintâi. Amândoi sunt ca formație clasiști, amândoi și-au extins cercetarea dincolo de marginea strictei lor specialități, venind către literatura română, Petru Creția prin inestimabila lui contribuție eminescologică, Mihai Nasta prin variate investigații. Se adaugă la marea capacitate de cuprindere a acestuia din urmă și un evantai bibliografic care merge de la cele mai specioase lucrări consacrate literaturii eline, miturilor sau arheologiei până la post-structuralism.

Mihai Nasta a reunit de curând în volumul *Les êtres de paroles. Herméneutiques du langage figuré* (Ousia, Bruxelles, 2001) nouă studii - unele inedite, altele publicate anterior în reviste de prestigiu - referitoare, cum se explică autorul într-un cuvânt înainte, la *textualizarea figurilor, în relație cu comportamentul simbolic și cu straturile de elaborare verbală*. A tratat în ele, cu o enormă erudiție pe deplin funcțională, ferită de morgă scolastică sau de ostentație, teme diverse: androginismul lui Făt Frumos, simbolistica fantasmatică a bobului de fasole, riturile imortalității, cultul lui Salmoxis, figurile transcendentei, nivelele textului la Pseudo-Dionis Areopagitul, elaborarea textului la Dionis din Halicarnas, caracteristicile versificației orale, analiza unor poeme românești. Așadar, studiile sunt datorate, în egală măsură, unui retorician, unui etnograf și unui hermeneut.

Cărturarul evidențiază o serie de dificultăți înfruntate în timpul investigației sale. El constată o multitudine de sensuri în rituri sau în figuri, după cum și în texte atribuite unor autori străvechi, dar îi este greu să stabilească dacă acele sensuri aparțin cu adevărat stratului original, ori sunt produsul deformării unor surse în decursul procesului de înregistrare succesivă de către feluriti copişti care, uneori, le-au adaptat propriei lor religii. El trebuie să distingă de aceste contaminări abuzive semnificațiile rezultate din sincretism, adică din venirea în atingere a două culturi antice. Or, ne spune Mihai Nasta, a le distinge este de multe ori imposibil. Astfel, interpretul se găsește în situația aporetică de a nu putea să aibă cunoștințe sigure, deși ipotezele hermeneutice ar trebui să se bazeze pe certitudini. Validitatea concluziilor sale mai este amenințată și de preluarea eventuală a unor decodări raționaliste care atribuie înțelesuri anacronice unor fapte care au avut motivații cu totul diferite.

Să luăm un exemplu din numeroasele oferite de volumul atât de dens pe care-l prezentăm. Autorul precizează: "Potrivit vestigiilor culese de etnografi, influența zonelor balcanice septentrionale asupra sudului «elenizat» coincide cu transpunerea anumitor credințe traciice sau iraniene în structurile conceptuale ale pitagorismului" (133). Lui Mihai Nasta îi apare evidentă "suprapunerea credințelor în cultul lui Zalmoxis și, pe de altă parte, în religia Marelui Zeu (*Megas Theos*) anonim din centrele elenizate..." (129). Totodată el observă că multe informații despre Zalmoxis, ulterioare lui Herodot, "poartă amprenta unor puneri în scenă ciclice și transcodării vechilor teme ale sacralității" (129). Cu alte cuvinte, observă alterarea

printr-o receptare deformantă a unor realități. Astfel, de pildă, ipoteza existenței unui Kronos trac provine din lecturi fanteziste înregistrate de un lexicograf bizantin. În urma transcrierilor nesigure, au apărut versiuni interpretative lipsite de teme, cum ar fi și punerea în relație a metempsihozei din pitagorism cu supraviețuirea sufletului din religia egiptenilor vechi.

Confruntat cu asemenea obstacole, Mihai Nasta își propune o lectură plurală, o "încrucișare a privirilor interpretative" (180). Când înclină către o ipoteză, nu le exclude pe altele. Nu încearcă să treacă de presupuneri și să enunțe convingeri când materia care îi stă la dispoziție nu i-o permite. Studiile lui oferă, înainte de toate, o concepție asupra cercetării și o sumă de metode punând servi drept model.

În chip semnificativ, unul dintre studii se referă la *principii* de analiză a versificației orale. Cercetând caracteristicile versificației epice, el încearcă să stabilească relația dintre formulările personale și tradiția orală la Homer, balanțându-se către aceasta din urmă. Punerea unor probleme de concepție îi prilejuiește autorului și studierea ideilor lui Dionis din Halicarnas asupra limbajului. E un capitol în care Mihai Nasta reconstituie etapele procesului în decursul căruia gândirea acestuia a evoluat dinspre retorică spre teoria literară. Totodată, este urmărit modul cum argumentele abstracte se verbalizează, nu fără recurs la metaforă, și cum frazele se reunesc într-un text coerent ce surprinde prin intuiții despre limbaj confirmate de teoriile moderne.

În această carte destinată unor cititori de limba franceză Mihai Nasta recurge masiv la riturile dacilor, la folclorul românesc și se ocupă într-un întreg capitol de versificația lui Tudor Arghezi comparată cu aceea a lui Ion Barbu. Din păcate, cercetătorul nu are cum să evite efectul previzibil: în versiune franceză versurile devin palide și discursive, încât nici cel mai generos cititor nu ar putea admite că Arghezi și Barbu ar fi mari poeți. Este mult mai favorabilă imaginii propuse unui public neromânesc prezentarea lor sintetică întreprinsă de Mihai Nasta înainte de a proceda la confruntarea versificației unuia cu aceea a celuilalt, prilej cu care ies la iveală nebanuite similitudini.

În treacăt, cercetătorul se referă și la literatura lui Mircea Eliade de care, însă, se simte mai puțin atras. Bazat pe convingerea lui că miturile străvechi se perpetuează în lumea modernă, prozatorului a revenit până la sașietate la mereu aceleași arhetipuri și imagini simbolice. Desigur, istoricul religiilor Mircea Eliade este altfel apreciat, ca și discipolul său Ioan Petru Culianu.

În aceeași ordine, a punerii în valoare a culturii române, poate fi evocată mărturisirea datoriei de recunoștință contractată de Mihai Nasta față de dascălii săi de la universitatea bucureșteană, mai cu seamă față de elenistul Aram Frenkian. Vitregia istoriei a vrut ca Mihai Nasta să nu poată interpreta până la capăt rolul său de strălucit continuator al acelor înaintași. Lectura acestei cărți, ca și a altor studii - dificile, adresate specialiștilor, să precizăm - poate să suplimentască, măcar în parte, marea pierdere produsă de absența profesorului, atâta vreme, de la Catedra de limbi clasice a Universității din București.

Alexandra Ciocârlie

La ora câinelui

La această oră, zisă "a câinelui", căzu magnific, adus de întâmplare. Avem, în sfârșit, pâine, meteoritul unei taine de nespus în cuvinte: ea se predă să fie savurată în tăcere. Își amintea de alt dar pe potrivă acum un mileniu; între acesta și celălalt zăceau urne goale - ecranul incandescent, generatorul, refuza să le umple, capricios, abia trimitea câte una umplută cu surprize, cu bulgări, pocnitori și lave, dar nu pentru uzul Delfinului, ci-n zbârnăitul primejdios al penelor de arhanghel, garantul primejdiei, ca azi, când norocul nu vine sub bolțile princiare, din timp pregătite, degeaba-și fac vânt estetii cu pliantul pe alei, căci luminează-n plină stradă, printre cerșetori, porumbei și oameni de afaceri, sub ropotul picioarelor mânjite de noroi alunecând pe coji de banane, la ora sfâșiată stelar de colții răpănosului câine.

Cât extaz în supunere

A-ți asuma princiar periferiile orei, grația stiharului de preot fără nume, hoinărind prin arterele nopții, de la care n-astepti nimic, iar ele pulsează indiferente, pe când le culegi știința, în trecere de pasăre, ca un diamant din hoitul părăsit, a accepta să trăiești între lucruri mutabile, de nerecunoscut, să vezi perfect de clar sciziunea lentă, culoarul vermicular dintre pietrele acre, câinii încolăciți pe relicve, cât extaz în supunere, în tot acest curaj de-a te lăsa cuprins de viață: ai cercetat cu eleganță și-această lume și ai trăit intact în legile ei.

Procesul

Sunt chemați ofițerii care nu l-au însoțit până la capăt pe general, călcându-și jurământul militar. Suspect lucește aerul a fir de blană stacojie, se-aude scâncet de fiară în sala de judecată, împricinații par cam adormiți, cam tupilați, cam neatenti și puși pe chefuri... Plini de vervă, se scoală totuși în picioare și declamă cu voce de flașnetă ce au văzut în cutare situație. Atât pot spune, mai mult urlând, răgind, făloși sub cordoanele împletite de aur, și se așază. Se-aduc cu freamăt coșuri de jumări și nuci, acuzații chirăie, întind, agile, ghearele, golesc proviziile. Judecătorii se destind, mănâncă piftie, se fac comozi. Cazul rămâne obscur. Sunt imposibil de elucidat locul unde-au încetat să-l însotească pe general (au uitat tot traseul) și modul în care acesta a continuat lupta solitar. Vinovații nu sunt în stare să explice nimic nicicui. Săsâie-ntruna: limbi de șerpi, de bursuci, de șopârle, de jderi sau de vulpi. Se știe vag că generalul, fie singur, fie cu egali necunoscuți, luptă și-acum. Drumul lui, tot mai departe, mai sus, nu se mai poate limpezi. Nu acum, nu aici. Toropiți, pârâții nu-și mai amintesc, nu mai disting nici scurta bucată parcursă de ei într-acolo. Se lasă, copleșiți, din nou, pe băncile de lemn, spre-a digera cât de cât bogățiile mesei. Judecătorii aproape-au uitat cauza în discuție. Se-asteaptă-n neștire pentru clarificări, un alt limbaj.

ELOGIUL IPOCRIZIEI

CINE pretinde că ipocrizia este un viciu, o trăsătură de caracter condamabilă și demnă de tot disprețul nu știe ce spune: nu, nu ri-deți, în realitate este vorba de o însușire pozitivă, o virtute ignorată pe care nu toată lumea o posedă, ținând seama de gradul înalt de generozitate pe care îl implică, dar fără de care viața nu ar mai fi suportabilă.

Am citit undeva în legătură cu asta următoarea istorioară: se spune că înainte ca Dumnezeu să-l fi făcut pe om după chipul și asemănarea lui, zeii se înhamaseră la aceeași corvoadă pentru a constata la capătul ei că ființele umane zămislite de ei nu le semănau deloc: nu erau decât niște biete făpturi izolate, însingurate și melancolice, care reușeau să-și înstrăineze pe toți cei cu care veneau în contact, ducându-și traiul în niște universuri reci, triste și plictisitoare. Oamenii aceștia nu se agreeau deloc unii pe alții, fiecare găsea celuilalt pricină, fiecare se indigna din cauza metehnelor și caracterului lamentabil al celuilalt, dar nimeni nu căuta să ascundă aceste păreri și sentimente. Toată lumea spunea de la obraz tot ce gîndea - și slava Domnului că se gîndea pe rupe pe vremea aceea! Le turuia glasul la toți fără întrerupere de cite observații, critici și acuzații demascatoare aveau să-și aducă unii altora. Pînă cînd zeii, înțelegînd că toate acele făpturi suferinde și nefericite, propriile lor creații, păcătuiau prin prea multă sinceritate, cauza principală a înveninării relațiilor dintre ei, s-au grăbit să repare ceea ce mai putea fi reparat, inoculîndu-le oamenilor în sine licoarea ipocriziei.

De atunci totul s-a schimbat ca prin farmec. Zidul singurătății s-a prăbușit, bărbații, femeile, ba chiar și copiii au început să se apropie unii de alții, să se adulmece, să se mîngîie și să se giugiulească, să-și încalzească sufletele și trupurile, să-și cînte osanale și imnuri de slavă, să-și închine poeme de dragoste și nemărginită prețuire. N-a fost ușor, pentru că, precum spuneam, ipocrizia pre-

sune multă stăpînire de sine, trudă, acea imaginație care, în cuvintele unui moralist francez, "transformă neantul într-un munte"; ea necesită un surplus de energie și acel dar ceresc, acea sublimă generozitate, care, singură, îți dă posibilitatea să nu-ți precupețești eforturile pentru bunăstarea, mulțumirea și confortul celuilalt.

(Bineînțeles că e de preferat ca acest "celălalt" să nu fie un fiștecine, un terchea-berchea. Se cuvine ca el să merite eforturile tale, să fie în stare să-ți ofere, la rîndu-i, niște compensații, niște mici satisfacții care să răsplătească, cit de cit, atenția încordată, uitarea de sine frizînd asceza, risipa de timp și inteligență cu care-ți desăvirșești lucrarea. E de preferat chiar, dacă se poate, să fie un personaj beneficiind de o anume poziție în societate, un individ respectabil dintre aceia care dețin, cum se spune, pîinea și cuțitul, căci avînd amorul propriu mai dezvoltat decît al altora, ei vor fi în mai mare măsură sensibili la altruismul tău și apti să-și exprime recunoștința cum se cuvine).

Or, cine este mai fericit, fie el prinț sau muritor de rînd, decît acela care se poate desfata la auzul extraordinarelor lui merite și însușiri care-l fac atît de deosebit de semenii lui? "Noi cu toții, a-firma Pascal, urîm adevărul și pe cei care ni-l spun". Așadar, pentru a întrona în lume domnia iubirii și nu a urii, dacă mă voi întîlni într-o vizită cu fostul meu coleg de serviciu (care între timp și-a deschis o băcanie în centrul orașului), pe care, de fapt, nu l-am simpatizat niciodată pentru că era profitor, hrăpăreț și prost crescut, trăgînd chiulul pe cit putea și lăsînd tot greul muncii sale pe seama mea, o să-l complimentez entuziast în legătură cu reușita lui în viață. Vorba lui tarăganată mă enervează la culme și astăzi, ca și felul cum își punctează fiecare cuvînt prin ridicarea în sus a proeminentului arătător al mîinii lui drepte; iar tot luxul amețitor de amănunte pe care mi le servește despre nefericirile abătute asupra

lui de cînd nu ne-am văzut - și care nu mă interesează, de fapt, cituși de puțin, chiar dacă, sau tocmai pentru că le-a învins pînă la urmă cu bărbăție - boala de ficat, disputele cu foștii proprietari ai băcănii, trădarea soției și găsirea alteia, mai tînără și mai frumoasă decît prima, jongleriile bursiere pe marginea prăpastiei - îmi provoacă o oboseală vecină cu greața, care mă face să aștept cu nerăbdare momentul cînd voi redeveni un om liber. Dar numai bunul Dumnezeu și cu mine știm asta. Amicul meu are în fața lui o figură deschisă, niște ochi blînzi și compătitori, un surîs complice și înțelegător, aseasonat cu exclamații admirative și sfaturi inimoase pline de înțelepciune, din care nimeni n-ar putea ghici că în tot acest timp nu fac decît să blestem clipa care a provocat întîlnirea fatală.

D-na N., amfitrioană beneficiind de un început de celebritate pe plan local, grație eroicelor și neobositelor ei opintelii social-gastronomice vizează în realitate mult mai sus, tot mai sus, spre înălțimile ierarhiilor aristocratice ale mapamondului - aristocrația numelui, a spiritului, a averii, n-are importanță, ea îi iubește pe toți reprezentanții săi și toți sînt interșanjabili pentru inima ei largă: n-a dispărut bine unul dintre ei, chemat de Dumnezeu sau de alte obligații, pe meleaguri străine, că-și declară aceeași dragoste veșnică celui merit să-i ia locul. Inspirîndu-se din experiența faimoaselor saloane ale secolului 18 francez, idealul ei în viață, steaua ei polară, mobilul ei major rămîne de a deveni o Madame Récamier sau o marchiză du Deffand a Askelonului. De fapt este o internaționalistă care se ignoră: dacă la ultima ei serată n-a strălucit măcar un diplomat român sau venezuelean, un profesor universitar din Africa de Sud și un poet (eventual prozator) originar din Hirîlau sau Podul Iloaiei se considera nedreptățită de soartă, devine pe dată melancolică, ba chiar isterică și agresivă, improșcînd în stînga și-n dreapta critici furibunde la adresa celor ce nu-i împăr-

tășesc distincția, nu în ultimul rînd a lingușitorilor care încearcă să se pună bine cu mărimile.

Există în străfundurile tale un glas înăbușit care se luptă să urce la suprafață și, rupînd toate zăgăzurile, învingînd rezistența mușchilor faciali încleștați, să-i strige în față: nu ești decît o semidoctă pretențioasă care nu se sfiește să emită păreri și sentințe în legătură cu tot ce este "en vogue" în politică, artă și literatură, dar care nu înțelege nimic din tot ce vede, aude sau prinde din zbor, avînd în același timp tupeul să scoată în furculiță ignoranța unora și să proiecteze propriul său arivism social asupra altora.

Ai vrea să-i spui și amicului tău eseistul, cel care, devenit peste noapte omniprezent, susține rubrici subțirite și de cele mai multe ori indigeste în toate gazetele din țară și străinătate, publică volume în serie nu mai puțin lipsite de strălucire, prezidează puzderie de comiții și comitete, împărțînd altora premii, distincții și regala-i bunăvoință, împingîndu-se ca puricele, întotdeauna în frunte, la vedere, nedîndu-se în lături, pe ici, pe colo, de la mai mari sau mai mici pun-gășii prin care să-și burdușească buzunarele și așa ultra-pline: te crezi lumina secolului, deținător al pietrei filozofale, împărțitor de dreptate și fauritor de destine literare. Obsesia persoanei și gloriei tale factice, cumpărate cu monedă sunătoare și plecaciuni pe unde trebuie, revărsate în tripla-ți bîrbie, în șuncile suplimentare ale abdomenului tău care nu-și mai încap în cureaua pantalonilor, în căutătura ta arogantă, nu înșeală pe nimeni. Vino-ți în fire, grandomanule, cunoaște-ți lungul nasului, mai fă loc și altora!

Dar nu, în loc să-mi vîrs astfel năduful, le dau la toți binețe, îi chem la telefon, îi felicit de sărbători, îi întreb de sănătate, de copii, de ultimele voiajuri, de recente lor succese și invoc pronia cerească în sprijinul lor. Nu-i așa că sînt generos?

Gina Sebastian Alcalay

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

"DĂ-I ȘI LUPTĂ..."

GRAMATICILE românești s-au ocupat destul de puțin de exprimarea aspectului, adică a felului în care e prezentată în enunț desfășurarea acțiunii: ca petrecîndu-se într-un interval scurt și neanalizabil (momentan, punctual) sau într-unul întins în timp și descriabil din interior (durativ), ca act unic sau repetat, cu focalizare pe începutul evenimentului, pe continuarea sau pe încheierea sa. De fapt, interesul mai general pentru aceste fenomene a fost creat de studierea limbilor slave, care au un sistem gramaticalizat de exprimare a diferențelor aspectuale. S-a repetat multă vreme că limbile romanice nu au în această zonă semantică instrumente gramaticale similare celor slave, ele exprimînd aspectul mai ales prin mijloace lexicale (cuvinte, sensuri, perifraze). La noi, în mod vizibil, s-a scris destul de mult despre aspect în perioada în care comparația cu rusa era obligatorie și în care tendința de a accentua rolul influenței slave asupra românei era dirijată politic. Caracterul evident al diferențelor a făcut însă ca și în acel context ideea dominantă (în diferite articole de specialitate) să fie absența categoriei aspectului din sistemul gramatical românesc. Între timp, în cercetarea altor limbi romanice categoria aspectului a apărut ca o zonă insuficient explorată și prin urmare demnă de interes: multe studii au demonstrat importanța opozițiilor aspectuale, indisociabil legate de cele temporale, în italiană, franceză, spaniolă etc. Schimbarea de perspectivă a fost posibilă

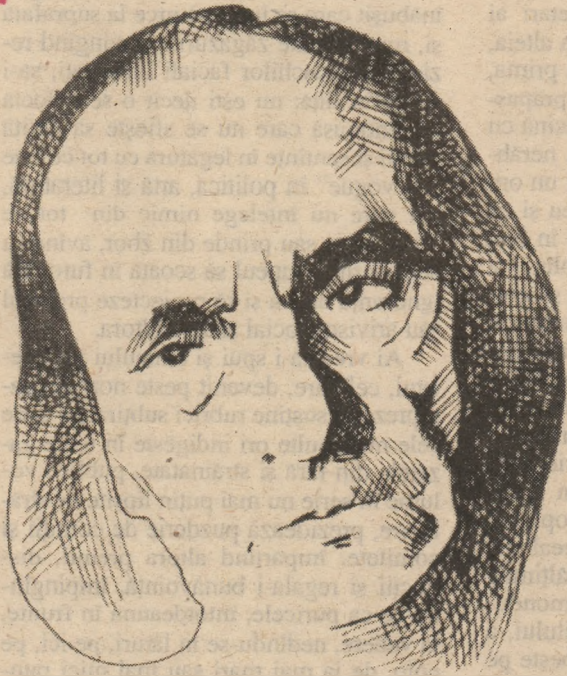
o dată cu modificarea tipului de gramatici-model - de la cele centrate pe forme și reguli morfosintactice la cele mai deschise către semantică și pragmatică. În română, ca și în celelalte limbi romanice, există în primul rînd o puternică opoziție aspectuală, mascată prin tradiție sub categoria de timp: cea dintre perfect și imperfect - durativ / punctual (*trecea / a trecut*), repetitiv / unic (*sărea / a sărit*). Există apoi numeroase perifraze cu verbe ca *a începe*, *a porni*, *a se pune pe...*, *a termina*, *a sfîrși*, *a continua* etc., precum și posibilitatea de a folosi adverbe și locuțiuni specifice (*deodată*, *în continuare*). Limba vorbită preferă de exemplu, pentru valoarea continuativă, unele construcții cu adverb în locul celor cu verb de aspect: "vorbește *mai departe*", "vorbește *înainte*" = "continuă să vorbească".

Una dintre construcțiile cele mai interesante prin care româna populară și familiară exprimă aceste valori este cea formată dintr-un verb cu sens aspectual - *a sta*, *a da* (cu sens durativ, continuativ), *a lua*, *a se apuca* (cu sens incoativ, de început al acțiunii) - coordonat cu verbul principal: "stă și așteaptă", "se apucă și cîntă"; *a lua* și *a da* apar mai ales la imperativ "ia și mîncă", "dă-i și vorbește". Între "se gîndește" și "stă și se gîndește", diferența e una de mod de prezentare a acțiunii: în al doilea caz, este subliniată desfășurarea ei și implicarea subiectului. Valoarea structurii e comparabilă cu cea a prezentului continuu din alte limbi; în italiană, de exemplu, perifraza con-

tinuă e foarte folosită și se construiește chiar cu corespondentul verbului *a sta - stare*: "sta aspettando" = "acum, tocmai așteaptă". Tipul de construcție pare să fie vechi, pentru că la cronicari găsim exemple precum "(Milescul) *au ședzut și au scris* niște cărți viclene" (Neculce). Cu *a da* construcția e și mai specifică. Evident, *a da* este unul dintre verbele cele mai prezente în expresii și locuțiuni, care ajunge să însemne lucruri foarte diferite în funcție de context. Sensul aspectual este cel din expresia *a-i da înainte* (cu...) "a continua". În dicționarul academic (*Dicționarul limbii române*, Tomul I, partea III, fasc. 1, D-De, 1949) sunt înregistrate mai multe exemple, în primul rînd din texte populare, în care verbul *a da* se construiește coordonat cu alt verb ("dă-i și varsă") sau e pur și simplu repetat ("și dă-i și dă-i"). De fapt, dicționarul cuprinde și exemple în care verbul apare la alte moduri și timpuri, sau chiar fără pronume - "și-i dă, și-i dă..., o ține una și bună"; "tot dă, dă, dă, tot dă, dă, dă, pînă ce au ajuns într-o vreme de noapte acasă". Totuși, formula cea mai cunoscută este cea cu pronume expletiv sau neutru (fără referent identificabil, transformat în simplă particulă a participării intensive) și cu un verb coordonat. Modelul e cu siguranță menținut în conștiința vorbitorilor de o celebră sursă literară: replica lui Agamiță Dandanache, care rezumă meritele politice ale familiei sale: "Eu, familia mea, de la patuzsopt... luptă, luptă *și dă-i, și dă-i și luptă...*". În textul lui Caragiale, pentru a indica o acțiune în continuitatea ei, coordonarea se asociază cu procedeul repetiției. Ambele se păstrează în parafraze recente, precum: "Și *dă-i și speculează*, și *dă-i și speculează*" (*Evenimentul zilei* 2504, 2000, 12).

ȘTEFAN BĂ

Desen de Adrian Socaciu

În căutarea timpului (istoric) pierdut

ȘTEFAN BĂNUȚESCU avea o înfățișare enigmatică. Uscățiv, pletoș, îmbătrânit prematur, părea un indian din America, dintre aceia care în filmele de western stau jos lângă un foc și fumează pipa păcii. Dar ce să fi căutat un indian din America în România?

Oricum, putea fi considerat unul dintre puținii români capabili să tacă. Iar tăcerea lui nu era placidă, avea elocvență. Uneori, Ștefan Bănuțescu tăcea jucăuș, alteori tăcea încurajator, alteori tăcea distant, alteori tăcea profetic.

El detesta comunicarea improvizată și frivolă, numita de compatrioții săi - cu simpatie - sporovaială, taifas, șuetă etc., ca și pe aceea expeditivă, eficientă, de inspirație americană. Prefera o comunicare elaborată, ceremonioasă, eventual prin intermediul scrisorilor.

Nu întâmplător, cele mai frumoase texte ale lui în proză, "opere minore" și azi seducătoare (spre deosebire de impunătorul roman *Cartea de la Metopolis*, care mai are, doar o frumusețe dezactivată, de exponat de muzeu), sunt concepute sub forma unor scrisori. Autorul le-a intitulat *Scrisori din provincia de sud-est*, dar la prima lor ediție, aceea din 1976, a trebuit să accepte un titlu impus de cenzură: *Scrisori provinciale*. Apoi, în 1994, când nu mai exista cenzură, le-a retipărit cu titlul original, pe care l-a completat însă cu o eleganță fundă stilistică (după cum a completat și sumarul volumului, cu noi texte): *Scrisori din provincia de sud-est sau O bătălie cu povestiri*.

Volumul se deschide cu un elogiu melancolic adus chiar genului epistolar, abandonat aproape complet în a doua jumătate a secolului douăzeci, dintr-o dorință nesăbuită de a trăi repede și superficial:

"Avem prieteni onești la Sighet, la Dolhasca, la Bocșa Montană și la Simeria. Nu ne scriu și nu le scriem, ne telefonăm din când în când, dar asta e altă poveste, schimbăm reciproc buletine medicale și meteorologice, marcăm și parafăm oral servicii momentane. Ne mărunțim, pierdem simțul permanenței. Știm că e fals să afirmăm că nu avem ce să ne spunem în scris (poate fuga de scrisoare ține și ea de fuga de esențial și de memento-ul condiției

umane), după cum fals este că timpul luat pentru întocmirea unei scrisori e un timp pierdut. Scrisoarea e în primul rând o confruntare cu tine însuși și se pare că suportăm cu greu acest examen, prea intim." (*Un defect al domnului Merimée*)

Nostalgiile comunicării ritualizate de altădată ține de o preferință mai generală a scriitorului pentru trecut. Această preferință este prezentată de el, cu diplomație, ca expresie a unei sensibilități carturărești, a romantismului unui om de bibliotecă; în realitate, ea reprezintă un refuz subversiv al prezentului. Ștefan Bănuțescu nu aderă deloc la stilul de viață comunist. El se află mereu în căutarea timpului pierdut, dar nu, ca Proust, a unui timp interior, ci a unui istoric.

Prezentul este în general ignorat, în favoarea inactualității reveriilor, iar uneori refuzat energic. Într-o epocă în care se glorifică fierul și betonul, scriitorul scrie un violent pamflet împotriva unui personaj fictiv, *Petru cel Slab*, care are pasi-

unea acestor materiale de construcție și le folosește maniacal în propria lui gospodărie:

"Curtea [lui] întreaga e din plăci de beton, și-a scos iarba și florile de prin toate colțurile și a pus plăci, în locul ierbii și al florilor a montat ghivece agățate sub niște stâlpi solizi din beton armat, iar în ghivece are cactuși, rododendroni și alte plante de acest soi. [...]"

Și grădina dinapoia curții și-a invadat-o treptat cu fier, ciment etc., mai întâi a tras alei de asfalt printre cele câteva rânduri de păpuși și de fasole agățătoare și printre cei câțiva pruni și corcoduși bătrâni, apoi stâlpi de beton pentru cei vreo douăzeci și cinci de butuci de viță-de-vie, ca și pentru fasolea păstăi; are zece găini și două curci

și le-a înălțat un padoc, împrejmuit cu plase de sârmă complicată, pe urmă și-a făcut un chioșc din piatră lată în care nici el, nici familia nu prea intră, apoi a instalat tuburi mari de beton pentru o rețea de irigație pe care nu le suportă micul perimetru al curții și grădinii sale, nemaivorbind că ploaia de la Dumnezeu curge în regiunea noastră și când nu vrei." (*Fortul lui Petru cel Slab*)

Înăbușirea ierbii și a florilor sub plăci de beton seamănă foarte bine cu înăbușirea civilizației rurale românești sub construcțiile supradimensionate și inutile, în mare parte, ale comunismului.

Voluptăți de caligraf

ÎN "SCRISORILE" lui Ștefan Bănuțescu sunt reproduse frecvent istorisirile unor personaje, care preiau istorisirile altor personaje și așa mai departe. Scriitorul folosește o tehnică a oglinzilor așezate față în față, prin care se realizează o oglindire a oglinzii, în serie. Aproape niciodată o povestire nu apare în forma ei brută, ci este ea însăși povestită și repovestită, iar aceste filtrări succesive o purifică până la transparență. O transparență care are totuși umbră, așa cum au până și cele mai diafane eșarfe.

Iată cum începe "epistola" *Tablouri de familie*:

"Am fost anunțat că un om pe care-l cunoscusem vag și pe care nu-l mai văzusem de vreo treizeci de ani mi-a lăsat moștenire tablourile sale de familie..."

Se poate crede că personajul care folosește persoana întâi este chiar autorul. După ce se termină însă episodul cu moștenirea, se schimbă unghiul narativ:

"Asta e tot - conchise amicul ce-mi povestise cele de mai sus - n-am știut ce să fac, crede-mă, cu tablourile de familie primite moștenire de la necunoscutul acela."

Iar "amicul", la rândul lui, povestește continuarea ce i-a povestit un "prietenuș" ruia i-a încredințat la un moment tablourile.

Întrucât Ștefan Bănuțescu a fost comparat de multe ori - și pe bună dreptate Mihail Sadoveanu, se poate face în continuare observația că *Scrisori din provincia de sud-est* seamănă cu *Hanu-Ancuței*, simplitatea rafinată a frazelor și prin forma istorisirii (confesiunii, relatării vocării), dintr-un act spontan, într-o sătă regie. Trebuie adăugat însă că textele Ștefan Bănuțescu au o tentă parodică - adevărat, greu sesizabilă -, pe care scriitorul sadoweniene nu o au. Mihail Sadoveanu este uneori, dincolo de lirismul său observator al comediei existenței, dar un observator al comediei literaturii autorul *Scrisorilor din provincia de sud-est*.

Aceasta nu înseamnă că Ștefan Bănuțescu privește scrisul cu un zâmbet ironic. Amuzamentul interior, atent și reprezentat de fapt modul său de a se scrie.

O bucurie - discretă ca o irizație - poate fi sesizată și în felul în care scriitorul folosește cuvintele limbii române. Cum abia le-ar descoperi, Ștefan Bănuțescu le transcrie cu încântare, le caligrafiază. Într-un text antologic, *Codul localităților*, el evidențiază farmecul unor toponime, în fața unui interlocutor nemulțumit de existența în România a multor localități cu același nume:

"Numele de *Padureni* îl poartă 36 de localități din țară, de la Nord spre Sud, Vest spre Est, sau cum vrei s-o iei. Și nem la pământ toți *Padurenii*? Ceea ce poți dumneata ar fi o adevărată defrică. Cine ar putea îndrăzni să provoace o catastrofă? Ce facem apoi cu numele *Poiana*? Îl poartă 38 de localități (nu le nem la socoteală pe cele cu determinativ *Poiana Mierlei*, *Poiana Ursului*, *Poiana Iului* etc., și ele vreo 60). *Izvoarele*, [...]"

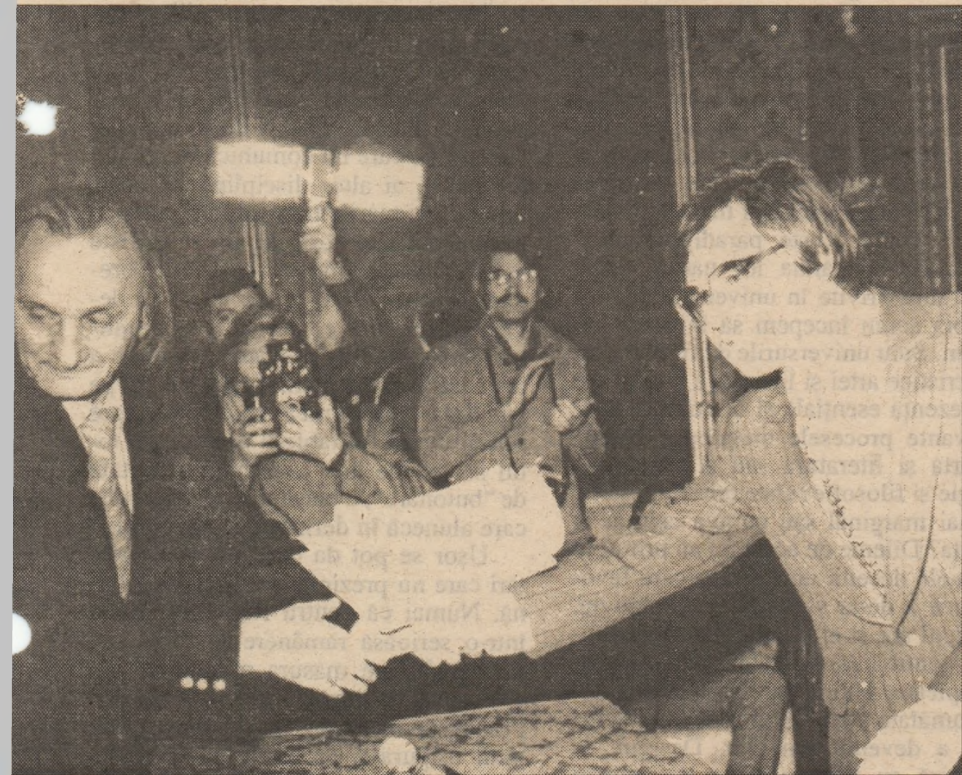
De la stânga la dreapta: șoferul mașinii, Ștefan Bănuțescu, Adrian Păunescu, Constantin Țoiu.

De la stânga la dreapta: Adrian Păunescu, Constantin Țoiu, Ștefan Bănuțescu.

BĂNULESCU

Ștefan Banulescu felicitat de Dan Cristea, cu prilejul primirii unui premiu al Uniunii Scriitorilor. (Foto: Ion Cucu)

Ștefan Banulescu, 35... Și apoi *Gurile*, cred că-s camativ 70, din care numai *Gura Văii* are vreo 14. *Pădureni, Izvoarele, Poiana, Văii, Vadul Oii, Lunca*, numele, pe care le răspândite, trebuie să fie foarte vechi și foarte strâns de felul de a fi și de memorie istorică a fiecărui loc în parte, iar toate acestea eună parcă ne-ar aminti că am fost o dată neam de păstori. Să călătorim puțin prin ele, ai spus banalitate și lipsa de fantazie. La rog, te refereai la altceva în acel moment, dar luând în seamă numai *Văile și Valea* ești în fața unei diversități copleșitoare, nu lipsită - ca să zic și eu o banalitate - nu lipsită nici de poezie: *Gura Crivășului, Gura Haitei* (asta-i în Suceava, amin-probabil de vremea când lupii atacau oamenii omenești); iar *Văile*, e o trecere ușoară de la o vale la alta, *Valea Caldă și Valea Rece, Valea Întunecoasă* în Harghita, *Valea Soarelui* în județul Olt, trei de la *Valea Albă* și două *Valea Neagră, Valea Roșie* și *Valea Rotundă*; interesant, există și *Valea Îndarăt* - asta-i în Argeș; apoi *Valea Scurtă*, dar și *Valea Lungă și Valea Seacă*; *Valea Seacă*, dar și *Valea cu Apă și Valea Fântânilor*; în sfârșit, *Valea Fetei, Valea Muierii, Valea Babei* și, bineînțeles, *Valea Anilor*. Dar mi-ai adus o carte extraordinară - i-am spus eu vecinului...
Ștefan Banulescu, un adevărat poem din *Codul local al localităților din România...*

Arta de a intitula și arta de a numi

ÎNTR-UN oraș de pe malul unui fluviu - oraș orientat-oniric, de genul celui din poezia lui Leonid Dimov - apare apariția, "într-o zi de iulie pe la oraș", "un om uscat și înalt, în pantaloni și cămașă în romburi cenușii fără rufe". Omul are "gâtul lung, capul mic cu ochi încâlziți, acoperit cu o șapcă deasă pe șosea "dând de-a dura o roată rădăcită".
Ștefan Banulescu începe romanul *Cartea de la Metopolis* (1977), primul dintr-o tetralogie a cărei următoare trei părți n-au mai fost scrise. Personajul pitoresc descris cu atâta simț, ca și cum ar fi eroul unei epopei,

este întâmpinat de naratorul însuși, care, vorbind ceremonios, îi prezintă monografic locurile și obiceiurile. Orașul are un nume răsunător, Metopolis, dar este așezat pe un zăcământ de marmură a cărui exploatare frenetică îl condamnă la o prăbușire în sine. Locuitorii săi trăiesc, oricum, în afara istoriei, într-un mod deopotrivă solemn și derizoriu. În stilul lor de viață se amestecă fantezist patriarhalitatea și levantinismul, rezultatul acestei combinații amintind de lumea imaginată de Márquez în romanul *Un veac de singurătate*. Elementele civilizației moderne care ajung întâmplător în acest spațiu sunt asimilate într-un mod insolit și mitologizate. Personajul-narator, poreclit *Milionarul*, dispune, de exemplu, de o drezină, rămasă de la o societate de exploatare a marmurei, și o folosește ca pe un automobil (nu înainte de a-i adăuga și o pemuță roșie!).

Cartea Milionarului este nu numai un roman, ci și un joc de-a romanul. Toate trucurile "meseriei", pe care scriitorii le păstrează de obicei secrete, sunt folosite aici în văzul lumii. Și nu în cine știe ce scop, ci pentru frumusețea lor în sine, asemănătoare cu aceea a inutilizabilelor "mașinării romantice" care-i încântă pe poeți.

Refăcând tacticos, pentru propria lui delectare, străvechiul ceremonial al povestirii, Ștefan Banulescu pare să aibă stări de spirit contradictorii: pe de o parte, o nostalgie villonescă a lucrurilor de demult; pe de altă parte, un amuzament subțire, de om al secolului douăzeci.

În ce constă ceremonialul? Se remarcă, de la început, arta de-a intitula. Fiecare capitol este "prefațat" de câte o frază epică sau retorică - voit naivă - care îi anunță pe cititori ce "va urma", în maniera *chapeaurilor* din cărțile de aventuri publicate pe vremea lui Defoe și Dickens. Oricine recunoaște stilul:

"Cum negustorul din Cetatea de Lână a fost înșelat și cum a trebuit să vândă alțiua casele și moara cu bătrână cu tot"; "Femeia-paraliser face penitență în turul clopotniței pentru dragostele ei trecute" etc.

Asemenea formulări au darul pe care îl aveau și pe vremea când erau la modă și anume dau cititorului senzația că fiecare

întâmplare trăită de personajele cărții este extrem de importantă, ca un eveniment istoric consemnat în cronici. În același timp, însă, datorită faptului că scriitorul îndeplinește cu prea multă conștiinciozitate protocolul, se simte în comportarea sa respectuoasă o fină ironie. Naivitatea se dovedește astfel a fi o formă de rafinament

Aceleași observații se pot face și în legătură cu arta de a numi. Antroponimele de o diversitate etnică caleidoscopică, dublate sau înlocuite de porecle pline de culoare, toponimele care rezumă legende legate de locurile în cauză (*Mavrocordat, Piciorul Neamțului, Metopolis, Palatul de papură etc.*), firmele de un cosmopolitism pitoresc (*Cerealino-Caffarô-Sămânța. Societate de Îmbunătățiri Funciare și Culturi Selective. W.W. Bazacopol & Emul Havaet Lascareanno etc.*) - totul evidențiază plăcerea de a caligrafia cuvinte și expresii desuete. Cuvinte și expresii pe care prozatorul le ia într-atât în serios, încât în masca lui impenetrabilă începe să se ghidească o undă de batjocură visătoare.

Transcrierea răbdătoare, cu litere înflorite, a unor nume de demult conferă întregii narațiuni aparența unei leneșe reconstituiri istorice. De altfel, scriitorul recurge în repetate rânduri și la alte procedee proprii unei asemenea reconstituiri, citând documente sau tradiții orale (desigur, fictive), aducând în discuție argumente arheologice, numismatice și lingvistice (bineînțeles, inventate).

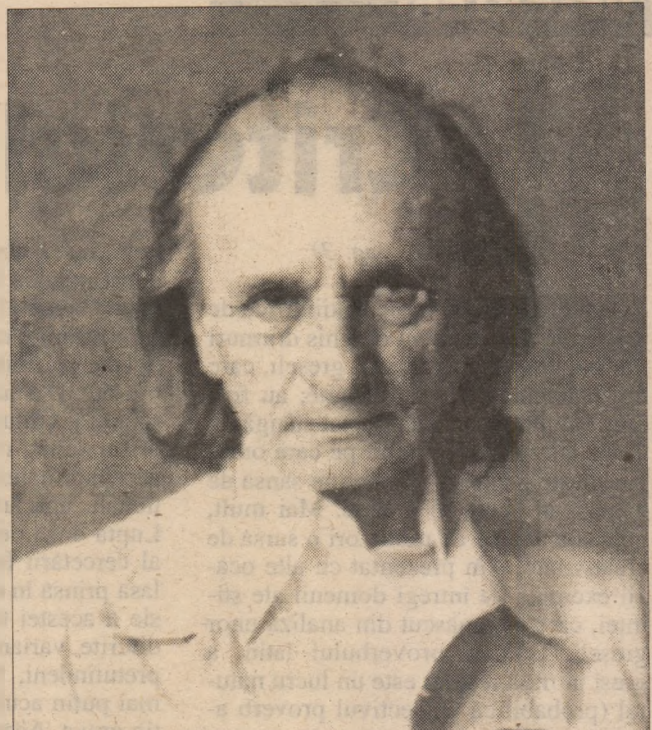

Berlinul de Vest, 1983. Foto: Renate von Mangolelt

Excesul de frumusețe

ÎN CARTEA *Milionarului* există și filoane de proză fantastică. Episodul "sburătorist" cu *Iapa-Roșie*, care așteaptă cu înfrigurare să fie pețită și visează că deja i-au crescut în picioare ghetele considerate în Metopolis însemnul nubiității, ritualul descalificant la care îl supun caii sălbaticiți din insulă pe orice intrus sau aparițiile fantomatice ale lui *Andrei Mortu* (prezent ca personaj și în *Cântece de câmpie*) admit - în conformitate cu teoria lui Tzvetan Todorov despre fantastic - atât o explicație realista, cât și una supranaturală. Însă această indecizie care neliniștește și instituie sentimentul fantasticului este adeseori dizolvată într-o atmosferă mai generală de basm.

Fiindcă ineputizabila scriere a lui Ștefan Banulescu conține și o permanentă sugestie a basmului. Totul, de la personajele îmbrăcate în haine frumos colorate - ca în

8 septembrie 1925 - 25 mai 1998 (Foto: Ion Cucu)

ilustrațiile cărților de povești - și până la natura însăși a timpului metopolisian, somnolent și oricând reversibil, are o notă de evaziune, de feerie. În plus, poate fi sesizată o desfacere arborescentă a poveștilor una-din-alta, așa cum se întâmplă în *1001 de nopți* și așa cum de altfel întotdeauna se întâmplă când un scriitor vrea să-i facă pe cititori să uite de ei înșiși și să se lase absorbiți de o istorisire fără sfârșit.

Dar poate cel mai frecventat strat al romanului este cel parabolic. S-au scris zeci de pagini de comentarii asupra înțeleșului fastuoasei parabole care este - pentru cine o privește din acest punct de vedere - *Cartea Milionarului*. Nici o interpretare nu poate face abstracție, în orice caz, de o idee pe care Ion Barbu a condensat-o, ca definiție lirică a balcanismului, în celebrul vers din *Nastratin Hoge la Isarlâk*: "Sfânt trup și hrană sieși, Hagi rupea din el." Imaginea orașului care se prăbușește pe măsură ce locuitorii săi îi extrag marmura de sub fundații ilustrează, cu forță expresivă, această idee. Apoi, în legătură cu fiecare personaj s-ar putea avansa diverse supoziții. *Generalul Marosin*, stăpânul din umbră al întregului ținut, personaj cândva autoritar, dar transformat într-un fel de prizonier al rudelor lui, ar putea fi considerat un simbol al dictaturii în declin. *Generalului Glad* i s-ar putea atribui semnificația de "străin" care asaltează, cu spiritul întreprinzător și tenacitatea burghezului, rețelele unei aristocrații în paragină. Și așa mai departe.

Mai important însă decât toate aceste semnificații care pot fi descifrate este însuși faptul că se simte nevoia descifrării. *Regia* povestirii parabolice și nu parabola merită atenție din punct de vedere literar. Ștefan Banulescu are, și în această privință, o atitudine ludică. Întâmplările trăite de metopolisieni sunt povestite pe un ton biblic, oracular, ca și cum fiecare ar ascunde o învățătură sau o profecție, însă acest ton, în mod evident elaborat, divulgă existența unui joc livresc. Între "Adam conșcru pe Eva" și "*Generalul Glad* se însoți cu *Iapa-Roșie*" este diferența dintre *Iliada* și *Henriada*, dintre inocența dintâi și inocența târzie, jucată.

Compusă din fraze simple și clare, *Cartea Milionarului* se înfațșează în ansamblu, în mod paradoxal, ca o construcție complicată. Literatură făcută din literatură, cu artă și bun-gust, ea sfârșește totuși prin a-l obosi pe cititor, ca și *Levantul* lui Mircea Cărtărescu (care este într-un fel o replică în versuri a romanului lui Ștefan Banulescu). Excesul de frumusețe livrescă se suportă greu. Parcurgând *Cartea Milionarului*, cititorul se află în situația muștei care se îneacă în miere.

* Prima parte a acestui articol a apărut în *România literară* nr. 20/ 2001.

Criteriul estetic și globalizarea

(Urmare din pag. 3)

Multe dintre articolele științifice de pionierat, deci care au deschis drumuri noi în cultură, au conținut greșeli, care nu totdeauna au fost benigne; au fost inutil de lungi, au manifestat stângăcii. Toate acestea sunt prețul pe care omul îl plătește pentru a-și menține șansa de a reuși în actul de creație. Mai mult, greșeala devine de multe ori o sursă de creativitate. Am prezentat cu alte ocazii exemple de întregi domenii ale științei, care s-au născut din analiza unor greșeli. Contrar proverbului latin, a greși în mod repetat este un lucru natural (probabil că respectivul proverb avea în vedere perseverarea în *aceeași greșală*), este chiar inevitabil; din momentul în care s-ar impune o limită numărului de greșeli sau eșecuri permise, spiritul creator ar fi în bună măsură anihilat.

De la ludic la estetic

FACTORUL estetic are aici un rol primordial. Briciul lui Occam funcționează ca un ceasornic. Simplitatea, simetria, armonia părților, echilibrul dintre ele, coeziunea și coerența întregului ne ghidează, de cele mai multe ori fără să ne dăm seama. Dar rolul factorului estetic a crescut vertiginos pe măsură ce știința și-a extins acțiunea dincolo de universul microscopic, în zona infinitului mic și a infinitului mare, unde experimentul (deci testarea ipotezei prin experiență) devine tot mai puțin posibil. Dacă prezența ludicului, a esteticului, în creația științifică a putut trece de multe ori neobservată și, în orice caz, nu s-a bucurat de atenția de care acești factori beneficiază în domeniul literaturii și artei, aceasta se explică prin faptul că haina în care știința iese în lume (în revistele de specialitate, în manualele școlare și universitare, în monografiile și tratatele) ascunde aceste aspecte, în contrast cu prezența lor explicită în literatură și artă. În laboratorul său de lucru, în procesul său de căutare, de tatonare, în care se aglomerează impresii și intuiții, ezitări și reveniri, încercări și abandonări omul de știință nu se deosebește cu nimic de poet și de artist; în acest sens pledează cele mai multe mărturii de care dispunem din partea unor savanți și artiști și cele mai multe concluzii la care au ajuns cercetările în domeniul psihologiei creației.

Savantul a dorit întotdeauna să fie apreciat în primul rând pentru calitățile intrinseci, cognitive și estetice, ale operei sale, deci să aibă un statut social asemănător celui al artistului. Societatea însă i-a refuzat această doleanță și i-a impus un statut în mare măsură determinat de factorul utilitar. A contribuit la această situație și faptul că știința a devenit tot mai inaccesibilă publicului, în contrast cu arta și literatura, care, într-o bună parte a lor, dădeau măcar impresia accesibilității. Dar, independent de acești factori exteriori, măcar o anumită elită intelectuală poate confirma că, sub aspect emoțional și estetic, Elementele lui Euclid nu sunt cu nimic mai prejos decât tragediile lui Eschil, teorema lui Pitagora decât sculpturile lui Fidias, legea gravitației universale decât teatrul lui Shakespeare, izomerismul chimic decât roma-

nele lui Balzac, mecanica cuantică decât muzica lui Beethoven. Ca și artistul, savantul ar fi dorit ca opera sa să fie contemplată în primul rând dintr-o nevoie spirituală de cunoaștere și frumusețe. Dar acțiunea concentrică a birocrației culturale și din învățământ a distorsionat natura științei, printr-un accent unilateral pus pe latura ei operațională, utilitară (celebrul "know how"). Lupta dusă pentru dreptul la existență al cercetării fundamentale, care nu se lasă prinsă în cincinale, a fost o expresie a acestei tensiuni care, de fapt, în diferite variante, se manifestă și azi, pretutindeni, în forme mai mult sau mai puțin acute, mai mult sau mai puțin grave. Această luptă este departe de a fi câștigată și revine, în esență, la lupta pentru respectul cuvenit "forme frumuse", pentru faptul că, dincolo de "gratuitatea" ei, tocmai această formă exprimă ceea ce este mai profund omnesc în creația umană de orice natură.

Nimic mai practic decât forma frumoasă

STUDIUL problemelor aflate la interfața cu realitatea vieții practice își găsește principalul suport tocmai în stimularea cercetării fundamentale. Ce argument mai convingător în această privință s-ar putea găsi decât succesul proiectului genomului uman, ca urmare a stimulării cercetării la interfața biologiei moleculare cu informatica și cu matematica? Tot așa, adevărata înțelegere a "fondului serios" al literaturii și artei, deci a impactului lor social (chiar dacă indirect) își găsește cel mai puternic suport tocmai în respectul față de "forma frumoasă". Fondul autentic serios atrage ca un magnet forma frumoasă și reciproc, chiar dacă această dublă implicare se poate manifesta foarte indirect. Aplicațiile cele mai importante ale științei sunt efectul unor teorii de anvergură, după cum teoriile cu o mare forță explicativă rareori rămân lipsite de consecințe pe măsură. Nimic mai practic decât o teorie bună, spunea cineva. Ce ar putea fi mai bogat în consecințe educaționale decât succesul pe care l-ar avea școala în a-i sensibiliza pe elevi la frumusețea unei poezii sau a unei teoreme, în a-i antrena în acele desfășurări intelectuale pe care le prilejuiesc arta și știința, în directă continuare a curiozității lor de a afla, de a înțelege și a capacității lor de a se emoționa, atât de puternice în copilărie? De câte activități nocive, sub aspect psiho-somatic și social, ar fi tinerii ferți, dacă timpul lor ar fi ocupat de bucuriile "forme frumose"! Unde mai punem faptul că, datorită strânsei legături cu ludicul, cognitivul și frumosul au o șansă mai mare de a-i seduce pe adolescenți decât didactica mohorâtă a pseudo-seriosului.

De la atomizarea cunoașterii la globalizarea ei

ESTE acum momentul să ne ferim la globalizare. De fapt, am făcut-o și până acum, deoarece globalizarea în cultură presupune un metabolism crescând al diferitelor domenii de creație, deci o recunoaștere a globalizării cunoașterii, după o lungă

perioadă de atomizare a ei. Transgresarea frontierelor dintre discipline (să ne amintim de "pașii peste granițe" ai lui Heisenberg) este vitală pentru înțelegerea principalelor procese care au loc în lumea de azi. Putem înțelege comunicarea umană (în particular, comunicarea literar-artistică), dacă nu articulăm aspecte fizice, biologice, psihologice, lingvistice, semiotice și informațional-computaționale? Dar informația? Dar paradoxul? Dar metafora? Dar jocul? Toate aceste paradigme nu și dezvăluie adevărata lor natură decât dacă sunt privite în universalitatea lor și abia acum începem să învățăm s-o facem. Sunt universurile de ficțiune caracteristice artei și literaturii sau au ele o prezență esențială și în știință? Sunt relevante procesele metaforice numai în artă și literatură sau și în știință, religie și filosofie? Este criteriul estetic numai marginal sau cumva central în știință? Dileme de acest fel au primit în ultimele decenii un răspuns care favorizează a doua variantă a alternativei. Ludicul are și el o anumită universalitate, pentru care a pledat (chiar dacă incomplet) și Huizinga; dar abia în a doua jumătate a secolului al XX-lea acest fapt a devenit mai clar. Desigur, în legătură cu toate acestea mai rămân multe lucruri de lămurit (de exemplu, nu dispunem încă de o definiție suficient de cuprinzătoare a jocului, fapt vizibil și în dificultatea de a identifica opusul său).

Un învățământ prizonier al trecutului

CONSIDERAȚII ca cele de mai sus pot surprinde în măsura în care rămânem prizonierii educației aproape exclusiv disciplinare, pe care am moștenit-o de la bunici și străbunici. Lumea însă s-a schimbat, globalizarea vieții, care s-a accentuat încă de pe la mijlocul secolului al XX-lea, a adus în atenție probleme care nici măcar nu pot fi formulate în termenii unei singure discipline. Programele de învățământ întârzie să țină seamă de aceste modificări, fiecare disciplină rămâne și azi, în programe ca și în manuale, o întreprindere pe cont propriu. Această situație multiplică în mod artificial eforturile cerute tinerilor și face imposibilă înțelegerea reală a materiei predate. Iată un exemplu. Prezența în programe a unor elemente de logică și argumentare ar fi trebuit să fie esențială pentru toate disciplinele școlare, deci să fie efectiv valorificată de acestea. Numai că programa și manualul în cauză, destul de prăfuite, cu exemple mai degrabă artificiale, care ignoră ceea ce elevii învață la alte discipline, rămân fără efect educațional. Mai mult, un capitol de elemente de logică există și în programa de matematică, dar nici el nu e valorificat nici măcar în cadrul predării matematicii; inutil să mai adăugăm că cele două programe de logică, una de iz filosofic, cealaltă în jargon matematic, nu comunică în nici un fel între ele, se ignoră reciproc. Dealtfel, întreaga programă școlară ignoră evoluția culturii spre logici, care transgresează pe aceea tradițională, a vieții cotidiene (logica aristotelică). Dacă nici măcar la aproape un secol de la apariția acestor schimbări majore în cultură (fie ea științifică, literar-artistică, religioasă

sau filosofică) ele nu pătrund în învățământul general, atunci despre ce educație a tinerei generații la început de mileniu trei mai poate fi vorba?

Persistența acestor anomalii se explică prin mentalitatea locală, atomizantă, nu globală, integratoare, care domină alcătuirea programelor și manualelor. Fiecare disciplină își are specialiștii ei, care nu comunică în nici un fel cu cei ai altor discipline. În acest fel, tocmai marile transformări culturale rămân un teritoriu al nimanui. Este suficient să privim ce s-a ales din predarea informaticii. În loc ca ea să devină un numitor comun al cvasi-totalității disciplinelor predate, deoarece a instaurat o nouă mentalitate, bazată pe gândirea algoritmică, mentalitate care schimbă radical tabloul profesiilor, totul se reduce la o meschină activitate de "butonare", o bucatărie operațională, care alunecă în derizoriu și acultural.

Ușor se pot da exemple și de alte țări care nu prezintă o situație mai bună. Numai că pentru România, aflată într-o serioasă rămânere în urmă, un învățământ pe măsura mileniului trei este vital, în timp ce pentru o țară ca Franța, de exemplu, cu o bunăstare de mult asigurată, problema nu prezintă aceeași urgență.

Aspecte antiglobalizante în cultura românească

ASTĂZI, mult mai mult decât în trecut, un om de cultură își reduce mult din posibilitatea de a se afirma în propriul său domeniu dacă nu se interesează de peisajul general al culturii vremii sale. Acest lucru este egal valabil pentru savant, scriitor și artist. Este trist să constatăm că fenomenul omului de știință incult, al scriitorului sau artistului incult a căpătat o extindere destul de mare și, culmea, această incultură este de multe ori afișată cu emfază. Persistă vechea mentalitate, conform căreia marca profesionalității este dată de rămânerea în interiorul strict al disciplinei tale inițiale. Așa se explică probabil faptul că exemplul lui Eminescu, ambițios să afle cât mai mult din ceea ce știința și filosofia vremii sale au acumulat (creația sa poetică purtând marca acestui orizont cultural total) nu numai că nu a beneficiat de atenția cuvenită și, în general, nu a fost urmat, dar a devenit fie obiectul persiflării și bagatelizării, fie prilej de speculații amatoristice, care-l transformau pe poet în mare fizician, de exemplu. Sărind peste timp, nu este semnificativ și faptul că proiectul transdisciplinarității, lansat la Paris de compatriotul nostru Basarab Nicolescu, nu beneficiază de atenția cuvenită, în ciuda faptului că unele cărți ale sale în această direcție au fost traduse și în românește?

I.M. îl evocă fericit, în ordinea de idei a globalizării în cultură, pe Paul Valéry. Vom adăuga faptul că, prin conceptul de poietică, de origine biologică, Valéry ne obligă la o relectură intertextuală, prin intermediul conceptului de "autopoiesis" introdus mult mai târziu de H. Maturana și F. Varela. De altfel, "Caietele" lui Paul Valéry sunt un exemplu strălucit de devansare a timpului său, prin practicarea unei hipertextualități exemplare.

În cultură

Decalajul dintre creație și comunicarea cu lumea

Un nou mod de a înțelege identitatea

CULTURA românească a cunoscut, de-a lungul întregii sale istorii, un decalaj între spiritul ei creator și capacitatea ei de comunicare cu lumea, decalaj mai totdeauna în dauna acesteia din urmă. Dacă în științele pozitive lecția comunicării cu lumea a fost învățată ceva mai repede (dar numai de o mică parte a comunității științifice), în disciplinele socio-umane rămânerea în urmă a fost mai accentuată. Fără îndoială că restricțiile din perioada de dictatură au agravat și mai mult această situație. Iată însă că de aproape 12 ani aceste restricții au căzut și situația se menține cu totul nesatisfăcătoare. Mulți autori consideră că activitatea lor de creație are un caracter strict individual, de al cărei rezultat altcineva ar trebui să se ocupe pentru a-l aduce la cunoștința lumii. De altfel, cei mai mulți cercetători și cei mai mulți scriitori au dificultăți în a-și scrie textele direct într-o limbă internațională. Publicarea în reviste exigente și la edituri exigente rămâne încă inaccesibilă celor mai mulți profesioniști ai culturii. Asistăm la o inflație de cărți ale unor autori care nu se pot lăuda nici măcar cu un singur articol publicat într-o revistă profesională, cu comitet de referenți calificați. Fenomenul a devenit posibil datorită faptului că cele mai multe edituri românești nu practică nici un criteriu de calitate, succesul de public având trecere înaintea valorii. Ce s-ar întâmpla oare dacă, peste noapte, s-ar aplica în universitățile noastre sита calității, pe baza careia, de exemplu, două institute de cercetări, unul de matematică și altul de biologie, au primit recent, din partea Comunității Europene, statutul de excelență? Nu cumva am descoperi că ne aflăm încă într-o mare confuzie de valori, că unele ierarhii culturale, în loc să fie stabilite după criteriile internaționale atestate, sunt la noi rezultatul unor manipulări prin presă, televiziune și alte mijloace de comunicare? Anomalia în care trăim se poate aprecia și după faptul că multe nume românești, foarte vizibile în publicațiile de specialitate din lume, sunt puțin cunoscute la noi și nu ocupă locul meritat, în timp ce altele, care apar mereu la televiziune și în presă, nu prea se văd acolo unde ar trebui să se vadă.

În ordinea de idei de mai sus, creația de orice natură are azi nevoie de comunicare cu lumea chiar în procesul ei de elaborare. Cu alte cuvinte, procesul de comunicare (aici intră și Internetul, e-mail-ul etc.) devine parte componentă a procesului de elaborare. Interacțiunea cu cât mai mulți parteneri (potențiali) de preocupări, răspândiți în lume, interacțiune, care funcționează ca un filtru al ideilor noastre inițiale, devine vitală. Situația aduce aminte de structurile disipative ale lui Prigogine, care dobândesc o stare superioară prin faptul că trebuie să facă față cu succes unor tendințe adverse (deci unor reacții critice, în cazul nostru). Dacă refuzăm această "punere la încercare", dacă ne sustragem de la confruntarea cu lumea, atunci acțiunea noastră rămâne neîncheiată și, deci, vulnerabilă.

AJUNGEM astfel la problema identității. Oare tot acest metabolism intens cu lumea, cu celelalte teritorii ale culturii, nu riscă să slăbească și chiar să desființeze identitatea literaturii, identitatea omului de cultură? A existat o perioadă în care literatura a trebuit să lupte pentru a-și afirma identitatea, trăsându-și hotarul care o separă de alte compartimente ale culturii. Primele decenii ale secolului al XX-lea aparțin acestei perioade. Conceptul de "literaritate" se afla în centrul preocupărilor. Îmi aduc aminte de șocul pe care l-am resimțit, ca elev, la apariția "Istoriei literaturii române" a lui G. Călinescu, unde se opera o clară distincție a literaturii față de cultural, în contrast cu mentalitatea dominantă în manualele școlare, unde această distincție era neglijată. Să nu uităm că lingvistica a parcurs și ea o perioadă similară, începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea. Mai toate disciplinele au avut perioada lor de afirmare a unei anumite individualități și relative autonomii. Situația de azi este însă diametral opusă. După ce au conștientizat propria lor identitate, disciplinele au descoperit chiar în structura lor internă rațiuni profunde de a intra în interacțiune cu celelalte discipline. Identitatea pe care fiecare disciplină a câștigat-o a devenit o premisă a metabolismului ei cu celelalte discipline, metabolism fără de care cultura nu mai poate funcționa normal. Aceasta este globalizarea în cultură. Metafora care o ghidează ar putea fi aceea a câmpului cuantic. Fiecare electron își definește identitatea nu numai prin starea sa cuantică specifică, ci și prin interacțiunea sa cu ceilalți electroni. Ch. S. Peirce afirma, încă spre sfârșitul secolului al XIX-lea, că fiecare individ este interacțiunea sa cu ceilalți indivizi, iar în secolul nostru Derrida făcea o afirmație similară despre concept. Comunitatea europeană, care se construiește acum are o filosofie asemănătoare, accentul căzând pe creșterea metabolismului fiecărei țări cu celelalte țări ale Comunității; dar această Comunitate, la rândul ei, își intensifică metabolismul cu alte mari comunități, cum ar fi America și Extremul Asiatic. Unele state se adaptează mai greu la această nouă situație, în care aspectele sinergice se află într-o relație delicată cu cele conflictuale, de competiție. Ne aflăm iarăși în prezența unor structuri disipative.

Ideea de identitate a evoluat de-a lungul istoriei. Într-un prim stadiu, ea era concepută exclusiv în sens material. A urmat identitatea structurală, în virtutea căreia identitatea unei ființe umane este dată nu de atomii care o alcătuiesc, ci de aranjamentul lor, de "pattern"-ul care se află la bază. Acum, ideea de identitate se completează și se întregeste cu componenta ei interactivă; ne afirmăm identitatea proprie nu numai material și structural, ci și prin capacitatea de a interacționa cu ceilalți. Această ultimă componentă nu este un moft, ci o condiție a supraviețuirii, în cultură cu deosebire. Globalizarea în cultură nu este deci în conflict cu identitatea culturală, ci o condiție a menținerii și dezvoltării acesteia din urmă.

Solomon Marcus

N.B.: Unele aspecte discutate mai sus au fost detaliate în diferitele articole ale autorului; a se vedea lista publicațiilor sale în <http://funinf.math.unibuc.ro/~marcus>

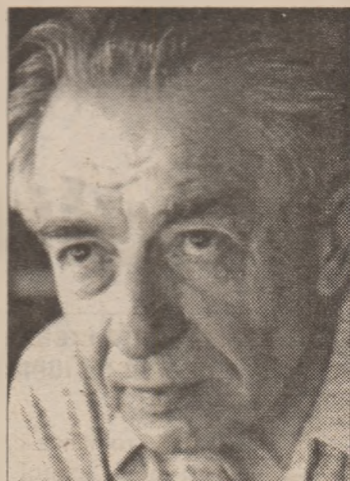
CALENDAR

- 8.09.1884 - s-a născut *George Ulie* (m. 1943)
 8.09.1907 - a murit *Iosif Vulcan* (n. 1841)
 8.09.1909 - s-a născut *M. Blecher* (m. 1938)
 8.09.1926 - s-a născut *Ștefan Bănuțescu* (m. 1998)
 8.09.1926 - a murit *Vasile Bogrea* (n. 1881)
 8.09.1930 - s-a născut *Ion Arieșanu*
 8.09.1930 - s-a născut *Tudor Popescu* (m. 1999)
 8.09.1930 - s-a născut *Petre Sălcudeanu*
 8.09.1946 - s-a născut *Aurel Șorobetea*
 8.09.1951 - s-a născut *Markó Béla*
 8.09.1964 - a murit *Ion Calboreanu* (n. 1909)
 8.09.1981 - a murit *Smarand M. Vizirescu* (n. 1901)
 9.09.1937 - a murit *Alex. Călinescu* (n. 1907)
 9.09.1938 - s-a născut *Vera Lungu*
 9.09.1943 - s-a născut *Dana Dumitriu* (m. 1987)
 9.09.1944 - s-a născut *Lucia Negoită*
 9.09.1960 - a murit *Grigore Bugarin* (n. 1909)
 9.09.1999 - a murit *Romulus Vulcănescu* (n. 1912)
 10.09.1709 - s-a născut *Antioh Cantemir* (m. 1744)
 10.09.1916 - s-a născut *Constanța Trifu*
 10.09.1921 - s-a născut *Efrim Levit*
 10.09.1930 - s-a născut *Liviu Călin* (m. 1994)
 10.09.1944 - s-a născut *Eugen Evu*
 10.09.1950 - s-a născut *Marius Stănilă*
 10.09.1971 - a murit *Nicolae Bănescu* (n. 1878)
 10.09.1986 - a murit *Nadia Lovinescu* (n. 1914)
 11.09.1888 - s-a născut *Virgil Tempeanu* (m. 1982)
 11.09.1911 - s-a născut *Aurel Chișescu* (m. 1996)
 11.09.1915 - s-a născut *Silviu Georgescu* (m. 1996)
 11.09.1924 - s-a născut *Ion Rotaru*
 11.09.1927 - s-a născut *Franz Storch* (m. 1982)
 11.09.1928 - s-a născut *Teodora Popa-Mazilu*
 11.09.1930 - s-a născut *Szabo Gyulla*
 11.09.1973 - a murit *Comeliu Belciugăteanu* (n. 1922)
 11.09.1983 - a murit *Barbu Alexandru Emandi* (n. 1908)
 11.09.1985 - a murit *Ion Frunzetti* (n. 1918)
 12.09.1869 - a murit *Constantin Stamati* (n. 1786)
 12.09.1882 - s-a născut *Ion Agârbiceanu* (m. 1963)
 12.09.1933 - a murit *Ion Ionescu-Quintus* (n. 1875)
 12.09.1977 - a murit *Ovidiu Cotruș* (n. 1926)
 13.09.1874 - s-a născut *Eugen Herovanu* (m. 1956)
 13.09.1904 - s-a născut *Elvira Bogdan* (m. 1987)
 13.09.1908 - s-a născut *Edgar Papu* (m. 1993)
 13.09.1911 - s-a născut *Aurel Leon* (m. 1996)
 13.09.1912 - s-a născut *Kiss Jenő* (m. 1995)
 13.09.1916 - s-a născut *Eugen Schileru* (m. 1968)
 13.09.1922 - s-a născut *Sergiu Al-George* (m. 1981)
 13.09.1923 - s-a născut *Ioanichie Olteanu* (m. 1997)
 13.09.1970 - a murit *Sanda Movilă* (n. 1900)
 13.09.1973 - a murit *Vasile Vaduva* (n. 1940)
 13.09.1976 - a murit *George Buznea* (n. 1903)
 13.09.1986 - a murit *Vladimir Ciocov* (n. 1920)
 14.09.1778 - s-a născut *Costache Conachi* (m. 1849)
 14.09.1816 - s-a născut *Grigore Grădișteanu* (m. 1893)
 14.09.1856 - s-a născut *Sofia Nădejde* (m. 1946)
 14.09.1906 - s-a născut *Emil Vora* (m. 1979)
 14.09.1923 - s-a născut *Igor Grinevici* (m. 1993)
 14.09.1931 - s-a născut *Mihai Tunaru* (m. 1989)
 14.09.1993 - a murit *Geo Bogza* (n. 1908)
 15.09.1875 - s-a născut *H. Sanielevici* (m. 1951)
 15.09.1938 - s-a născut *Marian Popa*
 15.09.1943 - s-a născut *Ilse Hehn-Guzun*
 15.09.1948 - s-a născut *Ioan Lacustă*
 15.09.1984 - a murit *Paul Sterian* (n. 1904)
 16.09.1903 - s-a născut *Nicolae Deleanu* (m. 1970)
 16.09.1910 - s-a născut *Lucia Demetrius* (m. 1992)
 16.09.1910 - s-a născut *Victor V. Martinescu*
 16.09.1937 - s-a născut *Marin Codreanu*
 16.09.1937 - s-a născut *Victoria-Ana Tăușan*
 16.09.1990 - a murit *Aurel Dumitrașcu* (n. 1955)
 16.09.1994 - a murit *Nicolae Mărgescu* (n. 1928)
 17.09.1823 - a murit *Gheorghe Lazar* (n. 1779)
 17.09.1856 - s-a născut *Moses Gaster* (m. 1939)
 17.09.1875 - s-a născut *Victor Anestin* (m. 1918)
 17.09.1888 - a murit *Iulia Hasdeu* (n. 1869)
 17.09.1892 - s-a născut *Constantin Argeșanu* (m. 1964)
 17.09.1921 - s-a născut *Gica Iuteș*
 17.09.1921 - s-a născut *Tiberiu Treținescu* (m. 1977)
 17.09.1939 - s-a născut *Nicolae Ioana* (m. 2000)
 17.09.1941 - s-a născut *Aurel Scrobioala*
 17.09.1948 - s-a născut *Maria Urbanovici*
 17.09.1951 - s-a născut *Dan Ciachir*
 17.09.1983 - a murit *Horia Lovinescu* (n. 1917)
 17.09.1989 - a murit *Ion D. Sîrbu* (n. 1919)
 17.09.1997 - a murit *Arșavir Aterian* (n. 1907)
 17.09.2000 - a murit *Ioan Alexandru* (n. 1941)
 18.09.1831 - a murit *Vasile Cârlova* (n. 1809)
 18.09.1905 - s-a născut *Igor Block* (m. 1988)
 18.09.1924 - s-a născut *Stelian Filip*
 18.09.1931 - s-a născut *Valeriu Sârbu*
 18.09.1967 - a murit *Tudor Șoimaru* (n. 1898)
 19.09.1873 - s-a născut *Ludovic Dauș* (m. 1953)
 19.09.1903 - s-a născut *Marcel Breslașu* (m. 1966)
 19.09.1915 - s-a născut *Ion Sassu-Ducșoara*
 19.09.1921 - s-a născut *Heinz Stănescu*
 19.09.1922 - s-a născut *Majtenyi Erik* (m. 1982)
 19.09.1929 - s-a născut *Grațian Jucan*
 19.09.1941 - s-a născut *Liana Corciu*
 19.09.1951 - s-a născut *Comeliu Ostahie-Cosmin*
 19.09.1973 - a murit *George Popa* (n. 1912)
 19.09.1992 - a murit *Cella Serghi* (n. 1907)
 20.09.1859 - s-a născut *D.Th. Neculuță* (m. 1904)
 20.09.1865 - s-a născut *Gheorghe Catana* (m. 1944)
 20.09.1866 - s-a născut *George Coșbuc* (m. 1918)
 20.09.1896 - s-a născut *Scarlat Callimachi* (m. 1975)
 20.09.1910 - s-a născut *Tășcu Gheorghiu* (m. 1981)
 20.09.1912 - a murit *N. Burlănescu-Alin* (n. 1869)
 20.09.1918 - s-a născut *Adina Arsenescu*
 20.09.1923 - s-a născut *Cecilia Dudu*
 20.09.1928 - s-a născut *Nicolae Mărgescu* (m. 1994)
 20.09.1934 a murit *G. Bogdan Duică* (n. 1865)
 20.09.1937 - s-a născut *Petre Got*
 20.09.1940 - s-a născut *Ion Iancu Lefter* (m. 1991)
 20.09.1940 - a murit *Constanța Marino-Moscu* (n. 1875)
 20.09.1945 - s-a născut *Mircea Săndulescu*
 20.09.1986 - a murit *Iorgu Iordan* (n. 1888)
 21.09.1864 - s-a născut *Elena Văcărescu* (m. 1947)
 21.09.1911 - s-a născut *Alexandru Jar* (m. 1988)
 21.09.1933 - a murit *Nicolae Milcu* (n. 1903)
 21.09.1938 - s-a născut *I. Constantinescu*
 21.09.1945 - s-a născut *Nicolae Sârbu*
 21.09.1961 - a murit *Claudia Millian* (n. 1887)
 21.09.1987 - a murit *Aurel Gurghianu* (n. 1924)
 21.09.1992 - a murit *Ion Băieșu* (n. 1933)

Tribune ale Bucureștilor de altădată

- De la sala Dacia și Arenele Romane la Fundația Dalles • Comarnescu și Paul Sterian semnalati ca heraldi ai Criterionului • Cotruș - poet proletar și bard oficial al Legiunii
- Nae Ionescu în vizită la tabăra legionară de la mare • Cioran se întoarce și zice
- Afișe cu Vlad Țepeș, Grigore Forțu și Krishnamurthi

CÂND am intrat în București pe la începutul deceniului patru, sălile de întruniri își aveau fiecare clientela lor, de conferențieri și auditori. Am mai apucat și sala Dacia de care se vorbește în presa antebelică și în Caragiale, odinioară sala întrunirilor politice prin excelență. Ea decăzuse pentru că în 1932 aici se mai țineau, în zilele de Duminică, doar întâlnirile și horele servitorilor români originari din Transilvania, când servitorimea de unguri și secui își celebra întâlnirile și jocurile tradiționale într-o sală a restaurantului Amiciția de pe strada Zalomit, de lângă Cișmigiu. Tot o sală veche era și Liedertafel de pe strada Academiei, vis-à-vis de hotel Majestic sau Turnverein de pe Brezoianu, din spatele clădirii Operei, care în '38 avea să dispară și ea. Dar clasică tribună și vadul principal al cuvântătorilor în public era acum marea sală a Fundației Carol I de pe Calea Victoriei, peste drum de Palatul Regal, cu parter și două niveluri de balcoane.

Pe la începutul deceniului patru a fost inaugurată pe bulevardul Brătianu moderna clădire a Fundației Dalles, cu o sală de conferințe și concerte și un larg spațiu pentru expoziții de artă plastică. Aici la Dalles a avut loc, cu semnificația unui manifest, expoziția tinerilor artiști plastici organizată de Asociația Criterion în scurta dar semnificativa ei existență. Activitatea Criterionului începuse în toamna lui '32 dar ea fusese semnalată din iunie, același an, de un articol publicat de Mihail Sebastian în Cuvântul, care se intitula Doi scriitori convertiți la americanism și se referea la Petru Comarnescu și Paul Sterian și la ideile pe care le profesau ei în publicistica vremii. De fapt Comarnescu, în-tors de curând din lumea nouă, unde își luase un doctorat în filozofie, publicase atunci o carte despre realitățile de acolo făcând elogiul democrației americane și

a spiritului colocvial din cercurile intelectuale și universitare respective. Mulți socotesc că de aici a pornit ideea Asociației Criterion. Dar cât de puțin limpezi și de amestecate au fost la început ideile și tendințele care au stat la baza acestei asociații, unde marxismul s-a întâlnit cu ortodoxia, liberalismul cu dictatura, pragmatismul american cu mistică slavă, o dovedește faptul că unul din protagoniștii ei, Mircea Eliade, avea să scrie chiar în acea toamnă un articol destul de ambiguu intitulat Creționion. Ideile care se bateau cap în cap, în sânul asociației, au și explodat curând împărțind generația în două, o parte pe direcția ideologică a Moscovei, cealaltă, pe tiparele mistice și misticoide ale dreptei extremiste, cu șmeag de fascism și tamâie pravoslavnică.

Marile întruniri publice se țineau evident la Arenele Romane din Parcul Carol și erau patronate de partide, cu vorbitori faimoși ca Al. Vaida-Voevod, Ion Mihalache, Octavian Goga sau doctorul Lupu. Conferințele ținute în săli aveau o tematică mai variată, procentul cel mai mare indicând temele culturale și de ordin social. La aceste tribune era destul de frecventă și prezența conferențiarilor străini, cei mai mulți francezi, dar și alții cum a fost indianul Rabindranat Tagore, italianul Marinetti, germanul Hermann von Keiserling, maghiarul Bela Bartok etc.

S-a văzut de la început clar că lumea era interesată de ideile clamate de vorbitorii de la Asociația Criterion, pentru că unele din conferințele lor s-au sfârșit cu încăierări și intervenția poliției. Așa a fost conferința programată despre Lenin din aula Fundației Carol I și o cuvântare pe care scriitorul D. V. Baranovski a ținut-o la Dalles despre nudism. Nu mai puțin furtunoase au fost, în anul grevei de la atelierele Grivița și mai pe urmă, șezătorile pentru muncitori organizate de tânărul comunist,

compozitorul Matei Socor, la sala Barașeum din cartierul evreiesc, unde suit pe scenă el citea și recita cu o gestică revoluționară, din poezia lui Aron Cotruș. Dar n-au trecut apoi decât doi ani până când, un tânăr regizor și două artiste foarte prețuite au organizat, în aula Fundației Carol I, un recital de poezie dat în numele mișcării legionare, în care tot verbul lui Cotruș, cu accentele lui detunătoare, era oferit publicului. Triodul acestor interpreți era format din Haig Actgerian, Marieta Sadova și Lili Popovici. I-am ascultat și eu apreciindu-le talentul, dar ceea ce a mirat mai mult atunci a fost faptul că poetul proletar al iobagilor și muncitorilor era acum prezent la această manifestare și s-a aflat că el devenise bardul oficial al Legiunii Arhanghelului Mihail. N-au întârziat nici noile producții cotrușiene care făceau elogiul "pasului de bocanc ferecat" scoțând scânteie pe șantierul de la mare și de la munte ale mișcării codreniste.

ÎN agora timpului s-au făcut simțite și ideile de largă deschidere și informare pe care le aducea școala sociologului Dimitrie Gusti, fondatorul Institutului Social Român, care formase la catedra lui un grup de tineri străluciți ca: Anton Golopenția, Brutus Coste, Traian Herseni, Octavian Neamțu, Ernest Bernea, Ionnică și alții. Iar dacă orele de curs ale lui Nae Ionescu exercitau o mare atracție pentru studențimea care era mai prezentă la Casa Verde decât la celelalte lecții de la Universitate, în schimb în lumea învățăcelilor de la Litere și Filozofie și a tinerilor cultivați circulau câteva cărți ale timpului, semnate de Julien Benda, Spengler, Berdiaef, Papini, Unamuno, Ortega Y. Gasset și alții, desigur. Biblioteca la zi cu aparițiile de peste hotare dar și cea mai frecventată era cea de la etajul Fundației Carol I, unde Cioran își petrecea toată ziua.

La cafenea, în societatea lui Victor Eftimiu, Scarlat Callimachi, Zaharia Stancu și Anton Dumitriu, asistam la luarea în răs a așa-zisului *trairism*, cum era catalogată filozofia lui Nae Ionescu. Pomita oarecum din vecinătatea acestei idei a fost socotită și discuția purtată în Facla, în care și-au spus părerile Eugen Ionescu, Arghezi și Vladimir Streinu, despre raportul între poezia estetizantă și cea vitalistă. Cred că era vara lui '35 și tot atunci Șerban Cioculescu răspunzând la întrebarea pusă de același ziar: *de ce scrieți?* răspundea: "Pentru profilaxia literelor parazitare de șarlata-nism". Criticul se referea la mistică mai mult sau mai puțin religioasă a dreptei din acel timp, a cărei figură proeminentă și enigmatică era același Nae Ionescu. Se aflase atunci că profesorul de filozofie se rezeșise într-o Duminică la tabăra legionară de la mare să-i facă o vizită de curtoazie Capitanului. Fusese primit acolo cu toate onorurile și cordiala întâlnire a lăsat să se vadă cât de obedient și de supus era marele sofist în fața celui care declarase că pentru el cărțile nu înseamnă mare lucru și nici n-are timp să citească. Iar când cei doi bărbați în costume de baie, întinși pe

nisipul fierbinte stăteau de vorbă în mijlocul camarazilor, unuia dintre privitori i s-a părut și lui că atitudinea de supunere a profesorului era chiar exagerată.

Declarația ostilă cărții și culturii Codreanu i-o făcuse tocmai lui Cioran, care se balăcea zilnic în heleștee de literă tipărită, dar el o înregistrase cu respect, fără nici o tresărire sau obiecție. Peste treizeci de ani, într-o convorbire cu Francois Bondy, Cioran a avut însă o-nestitatea să-și exprime impresia care-i contrazicea opțiunile tinereții, zicând: "Garda de Fier, căreia de altfel nu i-am aparținut, a fost un fenomen foarte curios. Conducătorul ei, Codreanu, era de fapt, slav, mai mult tipul unui hatman ucrainean. Gardienii morții erau în majoritate macedoneni dezrădăcinați; în general în această mișcare ieșea la suprafață mai ales periferia României." Cu privire la această periferie a circulat la București, în anii patruzeci, o anecdota mult grăitoare, pentru că cei care îngroșau coloanele marșurilor legionare erau majoritatea ucenici, băieți de prăvălie și vainbuși. Astfel anecdota zicea că o asemenea formație trecea într-o zi pe Calea Victoriei, pusă să strige lozinci împotriva masonilor și pentru glorificarea comandantului suprem, Horia Sima. Purtătorii cămașilor verzi din respectiva coloană contopiseră ambele teme într-o singură lozincă și strigau cât îi ținea gura: - Jos Nasolii, sus cu Suma! Jos Nasolii sus cu Suma! Un om de pe trotuar se adresează unui puști de la marginea coloanei cu întrebarea:

- Flăcăule, ia spune-mi, cine sunt aia Nasolii?

Răspunsul a fost dat cu multă însuflețire:

- Nu știu, camarade, întrebați-l pe Nea Ilie din față!

Anecdota era atât de adevărată că se confunda cu realitatea.

Dacă rumoarea străzii cu defilări și cântece era rău prevestitoare, nici adunările din sălile de conferințe nu se arătau mai aducătoare de liniște. Nume de noi partide, societăți și ligi, cu felurite nume și orientări, ca Liga Vlad Țepeș, scoteau manifeste și țineau adunări. Între inițiatorii acestora figura Grigora Filipescu, apoi un anume Emanoil Tătărescu și profesorul Grigore Forțu care făceau multă gălăgie cu câte-o conferință afișată într-o sală sau în una din piețe, dar electoral acestea nu însemnau nimic. Forțu era însă un orator cu faimă.

Pe la mijlocul deceniului patru Bucureștii a fost vizitat de indianul Krishnamurthi, un tânăr frumuseț cu o meșă ce îi juca pe frunte, recomandat ca filozof, care a cucerit tot coconetul din lumea bună. După o conferință în public și câteva întâlniri în cercuri de familie, s-a vorbit de doctrina acestui filozof, mistagog sau guru, care era doldora de sfaturi înțelepte și a făcut destui prozești în capitala României. Între aceștia, două din doamnele care ocupau regulat canapeaua de la sediul Sburatorului, la ședințele cenaclului: Sorana Țopa și Zottovicianu-Russu.

POLIROM

NOUTĂȚI
septembrie 2001

Salman Rushdie

Rușinea

Anne Cheng

Istoria
gîndirii chineze

Jacques Le Rider

Jurnale
intime vieneze

În pregătire:

William Totok

Olga Tokarczuk

Constringerea memoriei
Călătoria oamenilor Cărții

Reduceri de 30%

Pentru comenzi on-line în site-ul www.polirom.ro ▶ Agenda

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978. Timișoara, Tel.: 092/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

TELE-

COMANDO

Discovery CHANNEL

Lungul drum al lui Nelson Mandela

DISCOVERY este probabil unul dintre cele mai urmărite canale de televiziune. Programul este variat, oferta cuprinzând, în primul rând, documentare. De tot felul: des-

coperiri științifice; celebra coborire cu un submarin în fundul oceanului, transmisă în direct, pentru a transmite imagini reale cu ceea ce a mai rămas din Titanic; istorii neștiute din cel de-al-

doilea război mondial; puncte de vedere despre construcții arhitecturale de rezonanță planetară; muzee; vieți și destine ale unor mari personalități. Exact pe 11 septembrie, o zi care va rămâne o pată neagră pe obrazul umanității, Discovery a difuzat un film documentar amplu despre Nelson Mandela, o figura de mare anvergură în lupta pentru drepturile negrilor din Africa de Sud. Un drum impresionant al unui om, negru, plecat de jos, cu o carismă depistabilă încă din tinerețe, un tip inteligent, tenace, vanitos și, nu în cele din urmă, abil. Solid, chipeș, Nelson Mandela a studiat dreptul învățând la lumina luminării și gustind, din plin, umilintele și nedreptățile la care erau supuși cei de-o culoare cu el. Căsătorit, cu trei copii, Mandela decide să intre în politică, ajungând destul de repede la virful puterii organizației ANC, militantă puternică pentru drepturile negrilor. Ambițios și inteligent, Mandela își cizelează nu doar imaginea, ci și discursurile, strategiile, aparițiile în public. Cei care apar în film, parteneri ai acestui drum, prieteni, colaboratori, mărturisesc că era absolut cuceritor. Politica îl absoarbe cu totul, familia se separă. Mandela o întâlnește pe Winnie, tinăra, foarte frumoasă și revoluționară. Va avea cu ea doi copii. Nu va apuca, însă, să se bucure de nimic. Este arestat, împreună cu toți capii mișcării și condamnat la pușcărie pe viață. Locul de detenție: o închisoare situată pe o insulă, departe de uscat, extraordinar de bine păzită, strictă și, nu în cele din urmă, dură. Corespondența îi era cenzurată, mutilată, întârziată. Avea voie să scrie și să primească scrisori o dată la șase luni. Impresionante epistolele cu Winnie, impresionantă lupta ei de zeci de ani, de afară. Sperața nu s-a stins nicicând. Extraordinar personaj a fost un ministru de justiție, fermecat, pur și simplu, de personalitatea lui Mandela. În fond, acesta a fost cel mai teribil aliat și avocat al lui Mandela, care a luptat cu puterea politică, care a întors armele, cu o mare forță și subtilitate, în favoarea eliberării acestui om devenit mit. Drumul spre libertate al lui Nelson Mandela n-a fost cu nimic mai scurt decât lungul drum al zilei către noapte al fiecărui individ spre democrație și civilizație. (M. C.)

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Variații pe aceeași temă

ÎN ultima clasă, la liceul brașovean "Dr. Ioan Meșota", duminicile, intern fiind, mă plimbam singur pe sub Tâmpa. Preumblându-mă astfel, romantic, pe când colegii mei mai zvăpăiați se duceau la distracții, într-o duminică toamnă, pe alee, dădusem nas în nas cu directorul școlii, profesorul Balăcescu. Îmbrăcat în negru, cu pălăria turtită pe frunte, cu mâinile la spate, se oprise, la salutul meu respectuos, întrebându-mă mirat: "Ce cauți tu, aici, baietă?" Reproduc întocmai cuvintele. De emoție, mi se întipăriseră în minte pentru totdeauna.

Ce să fi răspuns la o asemenea întrebare?... Vinovat, fără să știu de ce, lăsa ochii în jos. A doua zi, luni, povestind întâmplarea în cancelaria profesorilor, aveam să aflu, prin același pedagog de serviciu, că se ajunsese la concluzia că *nu se poate, trebuie să fie poezie!* Eu, adică.

Adevărul e că scriam pe ascuns versuri, dar îmi era rușine să recunosc, ca și cum ar fi fost vorba de o boală rușinoasă. Spre sfârșitul școlii însă, pe când ne pregăteam pentru bacalaureat, mă dădusem bătut. Colegii mei mă declaraseră *poetul școlii*, nu fără o anume ironie, de ce mă temeam mai mult. Așa cum se zice: leneșul școlii, trântorul școlii. Era ca și cum aș fi ieșit din rândul normal al elevilor.

* *

Pe urmă, veni războiul. Urmăra cursurile de la Facultatea de litere și filosofie, cu Vianu, Ralea, Gusti, Vulcanescu, Mircea Florian și alții. Ultima serie de intelectuali străluciți, înainte de întronarea marxism-leninismului. Salvarea mi-o găsisem mai departe în poezie. Nu scriam numai versuri grave, filosofice, pedante, dar și o lirică ocazională, superficială, cum îi adresasem unei artiste de 1 martie 1959, acest catren jucăuș. Nu merită, dar îl citez, totuși:

*Șantezei de renume ce vine din
Focșani,
Cu victime, triumfuri și vin,
precum și bani,
E drept că e din fire intrucâtva
lejeră,
Dar noi o adorăm ș-așa, fiind
prosperă.*

Erau simple exerciții încercând să alunge monotonia existenței apăsătoare ce se lasă în toată țara. În secret, cultivam poezia parnasienilor, ca și a lui Paul Valéry, din care știam pe dinafară strofe întregi. În ciuda vremurilor, viața mea ordonată, insetată mai curând de adevăruri logice, general admise, pătrunsă de un bun-simț înăscut, mă împiedica să alunec pe panta satanică, spectaculoasă, a poeziei. Mult mai târziu, pe la începutul anilor șaizeci, în plină degringoladă, aveam să mă conving că în literatură, totuși, prea multă claritate strică, mai ales că și-o revendica și realismul socialist, proletcultismul, în general. Era ca o pavăză, nu numai în contra poeziei vremii, propagandistice, dar și împotriva realismului liric clasic, izvor al atâtor abuzuri.

Într-un eseu, apărut prin 1971, inti-

tulat *Cearta eternă*, încercam să-mi susțin convingerea. După mine, cei dintâi furioși, avant la lettre, excesiv de senzoriali, cântăreții curtezanelor romane, introduceau în poezie, odată cu femeia, instinctul, *milioane de săruturi și vrăbiile*. Opțiunea pentru instinct, mai târziu, în apusul Europei, începutul de dereglare a simțurilor, opuse rațiunii, nu se putea să nu le placă ferventelor apăraătoare ale curentului nou de pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Adriana Lecouvreur, ducesa de Maine, doamna de Tencin, doamna Geofrin, doamna Helvetius și altele reprezentau noua direcție în poezie. Ele erau dușmane aprinse ale unor misogini inveterați ca Boileau, La Bruyère, Bossuet, Racine - Patriarhul literar. Aceste doamne atât de sensibile erau prietene, din contră, cu simpatiful Perreault, ce o pune pe Mama Gâscă să povestească atât de naiv; cu bătrânul Fontenelle, care, după ce oferise faimoasele "Discuții asupra pluralității lumilor", relativizând în spirit științifico-modernist, scrisese *Amorul înecat* precum și *Elegia râului către o pajistă*, niște frivolități.

Este - notam în 1971 - foarte ciudat cum această mișcare *subțirică*, putem spune, a cucoanelor de la 1687, acest anti-clasicism practicat cu mijloace artistice inferioare, față de un Boileau, La Bruyère sau Racine, va face să se reaprindă aproape peste două veacuri disputa dintre alți clasici și alți romantici, de la 1830, odată cu bătălia pentru *Hemani*. Ceea ce avea să ducă puțin mai târziu la "explozia" unui poet ca Rimbaud.

La antipodul seninătății clasice, poetul *Iluminărilor* sapă și mai adânc în natura umană, prin *cele aspre, la astre!*...

"Acum - scrie Rimbaud - mă ticăloșesc cât pot mai mult. De ce? Vreau să fiu preot și să mă strădui să vad dincolo de ceea ce văd toți; nu veți înțelege deloc acest lucru și n-aș putea să vă explic. E vorba de a forța necunoscutul..."

* *

Am fost de față când un poet român, asemuit cu Rimbaud, improviză în Mogoșoaia, pe terasa sprijinită de coloanele italiene de cărămidă tocite de atingerea atâtor generații și generații... Nichita vaticina de la o coloană la alta, lipindu-se strâns de ele... Ce scanda el, cu închipuirea biciuită de alcool, era o vrajă încă neinteligibilă. Numai lângă Nichita Stănescu puteai să înțelegi ce vrea să zică drumul sigur, drumul batătorit, fără surprize: AURA MEDIOCRITAS, ce trebuia musai evitat.

Fiirec, nici un poet mare nu acceptă normalitatea. Dar ce era ciudat, era că Nichita elogia arta de a povesti, socotind-o un teritoriu mai greu de stăpânit. Nici un alt poet, din câți am cunoscut, nu se apleca înaintea roabei umile. Proza, să-i spele picioarele, ca Mântuitorul pe ale cersetorilor.

Editura VIATA MEDICALĂ ROMÂNEASCĂ

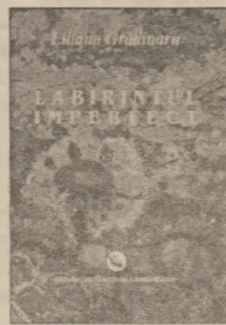
Aceste cărți pot fi comandate la sediul editurii: str. Ministerului nr. 1-3, sector 1, București, tel.: 315.61.09; fax: 315.69.80; e-mail: vmr@pcnet.ro

**DICTIONARUL
MEDICILOR-SCRIITORI**
de Mihail Mihailide
Preț: 100.000 lei

CULTUL SUFERINȚEI
de Lucian Paraschivescu
Preț: 60.000 lei

LABIRINTUL IMPERFECT
de Liliana Grădinaru
Preț: 49.000 lei

**MEDIC AL „ULTIMEI
FRONTIERE” ÎN LIBIA**
de Andrei Ianiș
Preț: 90.000 lei

Hamlet și cartea utopiei

MĂ grăbesc să vă prezint, provocându-vă, să citiți, de fapt, ultima carte a Ileanei Mălăncioiu, *Vina tragică*, apărută în vara asta la Editura Polirom, directorul editurii, Silviu Lupescu optînd, încă o dată, pentru numele și opera autoarei. *Vina tragică - Tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka* - reprezintă teza de doctorat pe care Ileana Mălăncioiu, absolventă de filosofie, o susținea în 1975, cam în același timp cu alt filosof, Gabriel Liiceanu și lucrarea sa *Tragicul*, neștiind unul despre abordarea celuilalt. Ediția de față nu este o simplă reeditare, și nici doar a doua ediție, revăzută de Ileana Mălăncioiu. Mi se pare un volum pregnant și acut, extrem de actual și de viril, necesar studiului și meditației. Este un mic manual de filosofie, luată pe cont propriu și tratată în sens existențial, tot așa cum sînt privite, din această perspectivă, personajele și autorii urmăriți. "Hamlet este un mare prinț, nu numai al gândirii, ci și al existenței", afirmă Ileana Mălăncioiu. Limbajul autoarei, în sine o temă de comentat, nu este nici poetic, nici filosofic în sensul greutății frazelor și formulărilor. Nici urmă de pretiozitate lingvistică, nici fir de praf în construcția ideii și elaborarea ei. O vioiciune a spiritului, liber, neprins în șabloane se instalează în text încă de la început. Complexul lui Oedip, nebunia lui Hamlet și amînarea uciderii lui Claudius, tatăl vitreg, criminal și uzurpator al tronului Danemarcei, sinuciderea lui Kirilov, similitudinile între procesul imaginat de Kafka și procesul real al lui Dostoievski, prințul Hamlet și prințul Mișkin, prințul Hamlet și prințul Harry, eroii tragici văzuți prin existența Antigonei, toate acestea sînt *revelate* de Ileana Mălăncioiu din acea poziționare pe care și-o propune, loc din care ea vede legăturile formidabile dintre aceste personaje devine altfel decît pînă la ea, altfel decît noi. Autoarea nu dă în vileag totul, nu-și aruncă așii pe tabla existenței, destinului și conștiinței

tragice. Nu face speculații bazîndu-se pe un extraordinar spirit de observație pe care îl are, de analiză a textului. Ea pleacă sistematic, căutînd să descifreze și să identifice sursele unei literaturi tragice, și anume marile mituri ale Antichității, pentru a desface apoi un avantaj de personaje surprinzător asamblate. "Vina tragică se definește în raport cu legea morală a eroului de al cărui eșec afirmator luăm act - indiferent de conținutul concret al acestei legi". Discuția despre legea destinului, și întreaga teorie aplicată pe Oedip-rege situează la capătul ei dihotomia între tragic și grotesc, de pildă. Acel *trebuia* să se întimplă pus pe seama destinului nu este, în fond, un dat implacabil, lucrurile ar fi cu mult prea simple așa, ci este formularea unei exigențe morale, ea însăși o lege din cele mai dure. Dacă ar fi vorba numai despre *implacabil*, omul, atunci, ar fi absolvit, ar fi total neimplicat în căderea sa, ar fi doar o păpușă trasă de sfori, după voința și capriciile zeilor. În cădere ar dispărea eventualele reproșuri și întrebări pentru că, în aceste condiții, omul nu este responsabil de nimic, nici pentru faptele cu urmări grave și condamnabile, și la urma urmelor, nici pentru soarta sa pe care nu o poate controla. "Ca atare, el nu ar stîrni mila, ci mai curînd groaza, care nu ține de tragic, ci de grotesc" - conchide Ileana Mălăncioiu. Multe observații în ceea ce înseamnă prezența Antigonei sau a lui Hamlet mi se par a fi surse de inspirație, căi luminate și nebatute, întru receptarea și interpretarea unui regizor de teatru. Ileana Mălăncioiu pune reflectoare spectaculoase pe anumite zone ale pieselor, nederijînd lectura, ci doar anunțînd că sînt spații de popas și deloc locuri comune, sterpe, defrișate, anoste și antipatice. Tragedia lui Hamlet stă în faptul că trebuie să lupte împotriva crimei, înfăptuind el însuși o crimă. El respinge sinuciderea în numele credinței, și, deci, tot în numele ei respinge și crima. "De aceea, spune Ileana Mălăncioiu, cred că nu

slăbiciunea îl face să amine răzbunarea, ci faptul că prin ea trebuie să-și asume o faptă care vine în contradicție cu principiile sale de existență". Analizele Ileanei Mălăncioiu sînt operații tranșante efectuate cu o mină de chirurg sigură, cu talent în plagă, cum se spune și cu un bisturiu care creează posibilitatea de a despica o problemă pînă la os. Forța unei idei stimulează rapiditatea unor asociații cămoase, spectaculoase. Personaje, opere, autori se strîng în jurul unui gînd, îl părăsesc pentru a se întîlni, în altă distribuție cu alți protagoniști, se consumă pînă la capăt în orice demonstrație. De multe ori, Ileana Mălăncioiu pare a scrie ea însăși o tragedie din care corul antic nu este alungat. Există în text repetiții, reluarea unui punct de vedere care este privit din nou, din perspectiva altui erou, șoaptele-afirmații răminînd ca într-un *back-ground* esențial. Liantul este vina, învinovățirea, disperarea reală sau virtuală, nebunia, ezitarea, asumarea, amînarea, principiile, moralitatea, legile, Dumnezeu. Pe tot parcursul cărții, eroii selectați de Ileana Mălăncioiu alcătuiesc un cor din care ies, la un moment dat, pentru a deveni protagoniști, și se retrag somptuos în masă, pentru a-și armoniza vocile cu ceilalți și a susține continuu tema principală. Comentariul nu este arid, filosofic-teoretic, conceptualizant în sine, la primul nivel de receptare pentru că materialul pe care-l modelează autoarea (ca pe un lut ascultător) este "viu", este ieșit și însuflețit din cărți obsedante, din idei care nu dau pace, care trăiesc peste secole. Autoarea le incită libertatea aruncînd în aer, de multe ori, șabloane instalate comod în scrisul altora și în mentalitatea receptorilor. Spiritul polemic al Ileanei Mălăncioiu, evidențiat de la începuturi, este constructiv. Ea nu distruge de dragul distrucției, ci pentru că este incomodată de lucruri bătute în cuie, de idei ce se simt încorsetate de anumite interpretări și transmise în același înveliș de-a lungul timpului. Învelișul,

costumul oferit de autoare este nestingheritor, este o alternativă care cheamă, încită mințile vii, neîncremenite. "Tragedia este mereu aceeași și mereu alta, dat fiindcă destinul omului e mereu același (de a cunoaște pe cont propriu) și mereu altul (întrucît a acumulat tot ce s-a cunoscut pînă la el atît în materie de afirmare, cît și de înfringere)". Astfel și eu mă voi despărți o vreme de Jan Kott care îl vedea pe Hamlet ca pe "un biet tînăr cu o carte în mînă". "După el", spune Ileana Mălăncioiu, "prințul danez ținea în mînă cartea vremii sale. După mine, cartea pe care o ținea Hamlet în mînă era cartea utopiei vremii sale". Acum, îmi este mult mai aproape această definiție. Și se poate reformula: a fi sau a nu fi criminal, a fi sau a nu fi vinovat, a fi sau a nu fi tragic...

Cartea are și o capcană, construită poate ca o *captatio benevolentis*: simplitatea și coerența formulărilor pot crea înșelăciunea că ai priceput grabnic sensul, atît de profund, însă. De fapt, a citi *Vina tragică* înseamnă și îngurgitarea hulpavă a cuvintelor, și popas, și fuga după legături surprinzătoare, și meditație, și introspecție și, în cele din urmă, o evaluare a propriei existențe din perspectiva asumării faptelor, gesturilor, gîndurilor cu consecințe durabile celorlalți și chinuitoare pentru eu și conștiința lui. Nici aporii, nici sofisme. Posibile rezolvări propuse de Ileana Mălăncioiu în această căutare spre noi înșine.

Marina Constantinescu

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șuşară

DACĂ Simpozionul de la Pitești, gîndit anume pentru a mobila cu lucrări de sculptură spațiile publice, a fost constrîns de chiar funcția sa la alegerea unui material compatibil cu amenajările ambientale și cu formele arhitecturale, adică marmura, Simpozionul de la Bogați, o localitate care își confirmă numele într-un mod evident, și-a ales, drept material de lucru, lemnul de stejar. Și aici, ca și în primul caz, a funcționat un anumit determinism obiectiv pentru că elementul dominant al locului, al dealurilor subcarpatice acoperite cu mari suprafețe silvice, este chiar lemnul. De fapt, și într-un caz și în altul, printr-o subtilă dialectică launtrică, s-a făcut un transfer evident din *utilitar* în *simbolic*. Și piatra și lemnul au venit acum să comenteze artistic și să stocheze simbolic materialele și tehnicile pe care comunitatea locală, în existența sa imemorială și în imediata contemporaneitate, le-a folosit pentru nevoile nemijlocite ale existenței. Faptul că această mișcare din spre activitatea practică spre comentariul artistic a fost posibilă, dovedește o anumită rafinare a conștiinței de sine a comunității și o evidentă maturizare a raporturilor omului cu lumea exterioară și cu grupul social.

Inițiativa a primarului comunei Bo-

gați, ing. Tudor Ștefan, acest simpozion a fost coordonat din punct de vedere artistic, ca de altminteri și cel de la Pitești în aspectele sale specifice, de prof. Vasile Rizeanu, sculptor ajuns acum la deplina sa maturitate și unul dintre elevii care au știut să preia de la profesorul Ion Lucian Mumu atît rigoarea, cît și discreția și sensibilitatea. Alături de Vasile Rizeanu au mai participat sculptorii Aurelian Bolea, Ioan Deac Bistrița, Nicolae Ghiță, Grigore Minea și Corneliu Tache. Lucrările realizate în intervalul de o lună care i-a fost rezervat simpozionului sînt acum amplasate pe un platou înalt care se găsește în imediata vecinătate a localității și care domină întregul peisaj cu o forță din care nu lipsește chiar o anumită agresivitate. Ceea ce se poate remarcă din prima clipă în legătură cu intențiile sculptorilor, cu programul lor mai mult sau mai puțin explicit, este dorința armonizării cu spațiul și cu situația existentă în așa fel încît lucrările să se integreze în sit fără a crea o situație conflictuală. Într-un perimetru cu o puternică personalitate, marcat deja de semne diverse, de la stîlpii de electricitate și pînă la silueta unui releu de televiziune și la retorica unor construcții anexe, în care animația aeriană și ritmurile verticalelor se manifestă cu o mare pregnanță, inserția lucrărilor de sculptură

este ea însăși o dimensiune a inteligenței artistice și o probă majoră de creativitate. Cu o singură excepție, una asumată din rațiuni de compoziție într-o perspectivă a diversității, iar excepția o reprezintă lucrarea așezată pe orizontala a lui Corneliu Tache, o subtilă stratificare de plin și gol sub nivelul optim al privirii, toate celelalte exploatează verticala și au un puternic sens ascensional. Fie că sînt monoxile și pornesc de la forme etnografico-simbolice - stîlpul, arborele, axul -, așezate evident într-un orizont stilistic auster, apropiat hieraticii bizantine, cum sînt lucrările lui Aurelian Bolea și Grigore Minea, fie că fac un pas către asamblare și către transformarea semnului în formă generativă, cum este lucrarea lui Vasile Rizeanu, fie că explodează în atmosferă într-o încercare vag barocizantă de a smulge vidului sonorități muzicale, așa cum o fac lucrările lui Ioan Deac Bistrița și Nicolae Ghiță, sculpturile în lemn de la Bogați au un numitor comun în ceea ce privește concepția și un scop unic în ceea ce privește intenția: 1. reconsiderarea materialului și a tehnicilor aferente în chiar civilizația lor specifică și 2. acțiunea solidară în comunicarea aceluiași mesaj, în pofida tuturor adversităților obiective. Faptul că anumite împrejurări determină reacții unice, că fiecare expe-

riență este irepetabilă indiferent de formula consacrată a unui artist sau altul, poate fi ușor verificat în cadrul Simpozionului de la Bogați prin lucrarea lui Aurelian Bolea. Deși, în general, este un sculptor interesat mai degrabă de formele ponderale și de masele supuse forțelor gravitaționale, de construcția antropomorfă și de unduirile calde ale feminității, de data aceasta el s-a situat pe o poziție radical opusă. Gravitația a fost înlocuită cu sugestia plutirii, antropomorfismul cu austeritatea hieroglificei și regimul nocturn al sensibilității venusiene cu voluntarismul falic al unei aspirații solare. Și, mai mult sau mai puțin evident, oricare dintre cei șase sculptori ar putea fi supuși unei lecturi similare, din care se va deduce că raportul dintre consecvența de program și abaterile controlate reprezintă tocmai gradul de specificitate al Simpozionului de la Bogați.

Fenomen cu totul neobișnuit în peisajul nostru artistic, inițiat într-un mediu virgin, așa cum este, din punctul de vedere al realțiilor cu arta cultă, cel rural, dar gîndit în perspectiva unui viitor circuit turistic care s-ar putea extinde pe o arie mult mai largă, simpozionul de sculptură în lemn de la Bogați transmite, cel puțin în acest moment, un dublu semn: mai întîi că oriunde se pot face lucruri importante, cu minima condiție să aibă cine să le facă și, în al doilea rînd, că precaritatea materială în care ne găsim de mai multă vreme poate fi o scuză pentru a nu face nimic, dar nu este în nici un caz o piedică dacă vrem cu adevărat să facem cîte ceva.

Recepții și concerte

Cum altfel am putea caracteriza imaginea primelor momente ale festivalului enescian decât observând aspectul parțial al realizărilor fiecărui ansamblu în parte? Iar aceasta de la dezamăgire până la entuziasm, de la definirea unor situații artistice pe care nu ezit a le aprecia ca fiind de referință și până la scăderile ce nu țin de demnitățile unui ansamblu care își respectă cartea de vizită.

Sintetizând, așa putea spune că debutul de festival enescian a avut parte de evoluții artistice inegale din partea Orchestrei Parisului condusă de Christoph Eschenbach, din partea celebrului ansamblu cameral "I Musici di Roma", din partea Orchestrei Naționale Radio condusă de dirijorul Laurent Petitgirard.

Christoph Eschenbach este un mare muzician eficient în mod special în spațiul muzicii germane. Cu decenii în urmă l-am auzit la Sala Mică a Palatului, uimindu-ne, la pian, cu a sa imaginație cuceritoare în ceea ce privește colorarea timbrală a discursului muzical bachian; cu un an în urmă în cadrul stagiunii de concerte de la "Expo 2000 Hanovra", l-am urmărit construind o impresionantă versiune - mai ales din punctul de vedere al consistenței spirituale - a *Misesei Solemnis* de Beethoven; o realiza în compania orchestrei de la NDR Radio-Hamburg, ansamblu pe care, de asemenea, zilele trecute, am avut prilejul de a-l fi auzit la București. Eschenbach construiește în mod eficient o muzică ce dispune ea însăși de o construcție fermă; mă refer la structurarea momentelor opusului simfonic coregrafic care este *Ritualul primăverii* de Igor Stravinski, la ultimele două părți ale *Simfoniei fantastice* de Hector Berlioz, o realizare - am mai notat-o - deloc fantastică... dar corectă în portretizarea imaginilor quasi cinematografice în "Drumul spre eşafod", în "Vi-

sul unei nopți de Sabat"; a lipsit misterul seducției în scena valsului, a balului, o scenă realizată de o manieră pozitivă, cu nesigure intervenții ale suflătorilor. De o manieră convențională, circumstanțială, cu evidente decalaje în ansamblu, a fost realizată și Suita a 2-a, în do major, de George Enescu. Dar paginile beethoviene - Uvertura la "Făpturile lui Prometheus", acompaniamentul sol-majorului pentru pian și orchestră - au sunat admirabil!... cu o suplețe, cu o promptitudine ce situează gândul muzical în vecinătatea faptei. Eschenbach deține, din stagiunea trecută, direcția artistică la Orchestre de Paris; are de înfruntat mentalități, de ordonat conduite profesionale. Pentru a ridica ansamblul la nivelul colectivelor simfonice europene importante.

Evoluțiile solistice, în schimb, au fost entuziasmante. Ele aparțin unor tineri muzicieni ce parcurg traiecte internaționale mai mult decât promițătoare. Violonistă pe care o dezvoltă Alexandru Tomescu dispune de mijloace atent diversificate și, mai ales, atent conduse; autocontrolul echilibrează, în acest caz, o combustie internă evidentă, constructivă la nivelul unui opus seducător sub aspectul tentației virtuozității violonistice, cum este rapsodia "Tzigane" de Maurice Ravel. Culorile timbrale ale tonului violonistic desemnează aspecte ale unei expresii bine problematizate. Pe de altă parte, Hélène Grimaud poate fi apreciată drept leader în eşalonul de vârf al tinerilor pianiști francezi. Este intens, chiar percutant promovată pe canalele naționale franceze de informare a publicului; este o modalitate exemplară privind impunerea valorilor autentice. Grimaud este dinamică și inteligentă, sensibilă în desfășurarea transparențelor timbrale ale tonului pianistic. Îi lipsește viziunea asupra dimensiunii dramatice a discursului muzical beethovenian în Concertul în sol

major. Dar sensibilitatea rafinată privind controlul sonorităților în Studiul tablou de Rachmaninov, a fost cuceritoare. Observând în acest context evoluția pianistului Valentin Gheorghiu pe parcursul Concertului în sol minor de Felix Mendelssohn-Bartholdy, nu poți să nu apreciezi filiația franceză a pianisticii sale; mă gândesc la simțul acut al transparențelor de ton, la cromatica timbrală sobră, susținută de un antren interior ce presupune implicare în egală măsură expresivă și rezervată, o magistrală supraveghere a structurilor, a parcurgerii acestora. Este o vigoare a unei tinereți artistice la care, iată, de peste jumătate de veac, Valentin Gheorghiu ne face părtași. Spre bucuria noastră și în folosul muzicii.

Sub bagheta dirijorului francez Laurent Petitgirard concertul Orchestrei Naționale Radio a cunoscut un spectaculos crescendo, de la poemul simfonic "Ucenicul vrăjitor" de Paul Dukas, realizat cu frapante discontinuități, de la opus-ul enescian Suita "Săteasca", definit aproape corect dar fără har artistic, de la un acompaniament mult prea consistent al concertului mendelssohnian și până la acea impresionantă realizare, în primă audiție la noi, a versiunii orchestrale a poemelor din ciclul "Gaspard de la nuit" de Maurice Ravel; compozitorul român-francez Marius Constant are meritul de magistru în a fi exploatat aici, în plenitudinea ei, ideea raveliană a relației dintre timbre și armonie în definirea cu sens oniric a poemelor romantice datorate lui Aloysius Bertrand. Este meritul instrumentiștilor Orchestrei Naționale Radio de a fi răspuns acestei solicitări cu vădită motivație profesională și emoțională, observând relațiile timbrale în ansamblu, echilibrul acestora. Ne bucură faptul că acest lucru este posibil. Un ansamblu ce etalează abordări stilistice anacronice, ansamblu condus de un muzician de su-

prêmă elită profesională artistică, este "I Musici di Roma", ansamblu de corzi coordonat de violonista Mariana Sârbu; violonistica domniei sale este uimitoare prin suplețe, finisaje în frazare, fermitate și promptitudine în calitate de conducător al grupului instrumental, în calitate de solist. Ansamblul, celebru în epocă de decenii în urmă, probează însă un gust desuet în promovarea muzicii baroce, inclusiv a celei italiene. Violonistica Mariane Sârbu este cea care ridică ștacheta ținutei profesionale, a interesului artistic, în realizarea concertelor ce poartă semnătura lui Antonio Vivaldi sau Pietro Locatelli. O legendă a vieții muzicale europene pare a se întreține astăzi sprijinindu-se pe o glorie a trecutului. În plus, actualul context al festivalului enescian oferă spectaculoase juxtapuneri de mentalități, de abordări ale ideii de cânt în ansamblu. Mă refer la cântul conștient corelat, la educația cântului în ansamblu, aspecte pe care le probează prioritar instrumentiștii ce aparțin spațiului anglosaxon, mă refer la veleitățile solistice mai mult sau mai puțin revelate și relevate, uneori estompate dar prezente, în cazul instrumentiștilor ce populează ansamblurile din spațiul spiritual neolatin. Excepțiile, în anume cazuri notabile, nu fac decât să probeze această constatare.

Alte aspecte? Publicul meloman dispune de un caiet program prolix, haotic întocmit, nepotrivit redactat. În deschidere, cuvântul de întâmpinare rostit de directorul artistic al festivalului, intervenția citită a domniei-sale, nu a dispus de prestanța solicitată de un astfel de eveniment... a fost laudat George Enescu... o dată în plus!; a fost expus un inventar al problemelor Festivalului, am primit o dare de seamă adresată, în fond, superiorilor care ocupau loja oficială. Au urmat recepții ale oficialităților. Urmează și muzică.

Dumitru Avakian

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

Dintre emisiunile Redacției Literatură-Arte vă invităm să ascultați: ● Miercuri 19 septembrie pe Canalul României Cultural (CRC) la ora 12,30 - *Symposion - întâlnire cu oameni și ideile lor*. Conferințele lui Basil Munteanu (Despre Eminescu și Brâncuși). Înregistrări-document. Redactorii Ileana Corbea și Georgeta Draghici. ● Joi 20 septembrie pe CRC la ora 12,30 - *O samă de cuvinte*. Cum vorbim, cum scriem. Istoria limbajului poetic românesc. Colaborează prof. univ. Alex Tudorică. Redactor Emil Buruiană ● Vineri 21 septembrie la ora 9,30 pe CRC - *Poezie românească*. Versuri de Elena Văcărescu. Redactor Emil Buruiană ● Sâmbătă 22 septembrie la ora 9,50 pe CRC - *Poezie românească*. Versuri de Nicolae Breb Popescu. La ora 16,15 pe CRC - *Artele spectacolului*. Editorial; Noutăți teatrale și cinematografice; Invitatul emisiunii: dramaturgul Radu Macrinici; Cartea de artă. Colaborează Valerian Sava. Redactor Julieta Țintea. Pe Canalul României Actualități (CRA) la ora 19,45 - *Scriitori la microfon*. Adriana Bittel. Redactor Georgeta Draghici. La ora 23,47 pe CRC - *Poezie universală*. Poeme de Jacques Prévert (Franța) în lectura actorului Dan Condurache. Redactor Dan Verona ● Duminică 23 septembrie pe CRC la ora 12,03 - *Revista literară radio*. Premiile Uniunii Scriitorilor pe anul 2000. Redactorii Adela Greceanu și Dana Pitrop. Emisiune coordonată de Liviu Grăsoiu. Pe CRA la ora 16,05 - *Muze hertziene*. Revista radiofonică de informație cultural-științifică. Interviuri și comentarii de teatru, film, medicină, istorie, arte plastice. Redactor Cristina Sârbu. ● Luni 24 septembrie pe CRC la ora 22,30 - *Ideii în noaptea*. *Diaspora literară*. Reviste literare din exil. "Caiete de dor" (o jumătate de veac de la apariția primului număr). Colaborează: Constantin Amărieștei, Virgil Ierunca, Dan Grigorescu, Mihaela Constantinescu - Podocea, Nicolae Florescu. Redactorii Ileana Corbea și Georgeta Draghici ● Marți 25 septembrie pe CRC la ora 12,30 - *Dicționar de literatură română*. Scriitori de azi: Maria Banuș; Lexicon de opere literare: "Blocada" de Pavel Chihai; Curente și reviste literare: "Bucovina". Participă Dumitru Micu, Vasile Igna și Ion Hangiu. Redactor Eugen Lucan.

La despărțirea de L.M. Arcade

ÎN DUPĂ-AMIAZA zilei de 4 septembrie, la Paris, inima fragilă a lui L.M. Arcade a încetat să mai bată. De câțiva ani scriitorul era din ce în ce mai obosit, și un aer nostalgic, alături de multă amărăciune și deziluzii stăruiau straniu și contradictoriu pe chipul său. Mă obișnuisem însă cu relativizarea clipei și, de câte ori telefonul îmi indica din departări glasul său picurat ca o boare a vântului peste neliniștile, nemulțumirile și neîmplinirile mele dintr-o lume confuză și atât de abstrasă problemelor spirituale, cum este cea românească de astăzi, îi simțeam prezența ca o necesitate, ca o speranță a trăinicieii unor valori pe care el, L.M. Arcade, mi le transmitea statornic, amintindu-mi-le, reconfirmându-mi-le într-un spațiu vitreg ce-și rătăcise parcă definitiv până și demnitatea umană a lui *acasă*. De-abia acum realizez cât de mult a însemnat în reverberarea sufletului meu această serie de convorbiri telefonice din miez de noapte, de la Paris, cu L.M. Arcade. Vocea lui șoptită, rară, pronunțând cadențat cuvintele, într-o impecabilă imperechere de sensuri și valențe ale rostirii românești dintotdeauna și de pretutindeni, purta, în inflexiunile ei, darul unic al povestitorului hărăzit ce, revitalizând anume coarde spirituale, redimensiona lumea prin ceea ce ne este mai specific și mai permanent în această viață.

L.M. Arcade a fost un mare prozator român, un artist particular, un narator din stirpea sadoveniană atât de profundă, răsărit la ceasul potrivit ca să ne aducă din adâncuri sensul și sunetele reverberante ale înțelesurilor sale, tocmai în momentul nefast când Sadoveanu părăsise definitiv altarul.

S-a spus - Horia Stamatu în speță - că în proza lui L.M. Arcade, cea din *Poveste cu țigani*, s-ar replămădi, în alte ritmuri, valențele creative ale limbii române. S-a intuit, de asemenea, în acest univers parcimonios, restituind ironia noastră tradițională, în structurile semnificative ale unui mod de existență românesc specific, o consubstanțială imperechere a răsunului cu plânsul, ce, după I.D. Sârbu, ar fi constituit o spațialitate coordonantă a felului nostru de a fi, de a recepta și a contempla lumea. Mircea Eliade a văzut în proza lui L.M. Arcade vizionarismul apocaliptic al scriitorului, care, peste toate prăbușirile vieții, cedările și eșecurile omenești, instituie credința ca formă a salvării și ca orizont al revenirii la morală, înfruntarea absurdului fiind doar o invitație la trecerea pragului spre noi înșine. S-au formulat, desigur, și multe alte aprecieri critice elogioase, despre poemul în proza care este *Poveste cu*

țigani sau despre tragi-comedia narativă pe care ne-o înfățișează *Revoluția culturală*. În teatrul L.M. Arcade, jucat pe scenele pariziene, atât de aristocraticul Manuel de Dieguez revela sinonimii cu eseistica filosofică a lui Emil Cioran și, nu mai puțin, cu universalul existențial al operei lui Eugen Ionescu, reinstaurând în spațiul literar francez pe cel de al treilea mare scriitor român. La noi însă, L.M. Arcade, după un deceniu de așa-zisa libertate, continuă să fie un necunoscut sau un prozator cu deschidere doar spre orizontul de cunoaștere al specialistului. Opera sa este dificilă pentru lectorul ușuratic, obișnuit să rețină anecdota și să nu recepteze niciodată jocul liber al artei, extraordinara minune a cuvântului care zidește. Este un deficit de înțelegere, pe care doar viitorul va reuși probabil să-l recupereze în desincronizarea noastră de la pulsul accidental al lumii, în care L.M. Arcade a adus desigur o anume dimensiune românească. Microromanul său ultim *Timpul soferilor ruși sau cum să-ți recuperezi nevasta*, scris în limba franceză în versiunea sa inițială, ilustrează deosebit de pregnant o asemenea realitate.

L.M. Arcade nu mai este. Dintr-odată opera lui, restrânsă ca dimensiuni (ceea ce indică și printr-o astfel de atitudine o mare conștiință artistică) a intrat în sfera covârșitoare a istoriei literare. Ceea ce rămâne dincolo de ea este imaginea destul de relativă a omului ce se pierde desigur, mai devreme sau mai târziu, în incertitudinea timpului, redus doar la clipa existenței noastre, cei care l-am cunoscut. Scriitorul era foarte conștient de acest lucru, își aprecia exact, nu fără un anume orgoliu, creația sa literară, prin care își propusese să înfrunte permanența. Și-mi răsare acum în fața ochilor, când el s-a strămutat deja în pământul Britaniei, adică la cei vechi, rude cu frații săi carpați, ființa puțină, oarecum emblematică a lui L.M. Arcade, cel ascetizat parcă, strâns tot în el, precum șarpele *Uroburos*, trăind cu sine și hrănindu-se din sine. În ultima convorbire telefonică pe care am avut-o cu el la începutul lunii iulie preconiza ca la jumătatea lui septembrie să facă o călătorie acasă. Probabil că L.M. Arcade s-a întors definitiv, ceva mai repede.

Nicolae Florescu

Mihail Bulgakov în 1928

Mihail BULGAKOV

A M

Doctorul Iașvin schiță un zîmbet strîmb și bizar și întreabă:

– Pot să rup fila din calendar? Este fix ora 12, deci sîntem deja în data de doi.

– Vă rog, vă rog, am răspuns.

Iașvin prinse cu degetele sale delicate și albe un colțisor și rupse cu băgare de seamă fila de deasupra. Sub ea s-a ivit mica filă din hîrtie de doi bani, pe care erau înscrise cifra „22” și cuvîntul „marți”. Dar ceva cu totul special îl interesă pe Iașvin la fila aceea cenușie. Își mijii ochii, o scrută cu atenție, apoi își ridică privirea și și-o aținti undeva în depărtare, din care fapt am dedus că are viziunea unei imagini enigmatice, doar lui accesibile, undeva dincolo de pereții odăii mele, poate chiar hăt în afara Moscovei nocturne, în pîcla amenințătoare a gerului de februarie.

„Ce-o fi descoperit acolo?” cugetam, privindu-l pe doctor cu coada ochiului. Însul îmi trezise dintotdeauna interesul. Înfașurarea lui exterioară nu prea corespundea profesiei sale. Cei care nu-l cunoșteau îl luau întotdeauna drept actor. În pofida părului negru, avea pielea foarte albă, și asta îi conferea o anume frumusețe și, într-un fel, îl evidenția printre ceilalți oameni. Era foarte bine ras, se îmbrăca foarte îngrijit, îi plăcea grozav să meargă la teatru, iar cînd povestea ceva despre teatru, o făcea cu mult simț estetic și cu tăle. Se deosebea de toți șefii noștri de secție – și acum, cînd se afla la mine în vizită – mai ales prin încălțările sale. Eram cinci inși în odaie, și patru dintre noi purtam bocanci ieftini din piele de box, cu vîrfuri pueril rotunjite, în vreme ce doctorul Iașvin purta pantofi de lac cu vîrf ascuțit și ghetre galbene. Altminteri, trebuie să spun că exagerata cochetărie a lui Iașvin nu producea niciodată o impresie chiar dezagreabilă și, ca să-i dau cezarului ce-i al cezarului, era un medic foarte bun. Un tip curajos, norocos și, lucru esențial, apucînd să și citească, în pofida viziunilor asidue ale *Walkiriei* și ale *Bărbierului din Sevilla*.

Firește, nu încălțările erau problema, ci altceva: tipul mă interesa din pricina unei însușiri aparte – om îndeobște tăcut și, fără îndoială, retras, devenea în anumite ocazii un excelent narator. Vorbea foarte calm, fără înflorituri, fără curente poticneli și fără acel behăit „mnia-a”, și întotdeauna aborda teme interesante. În acele momente, reticentul doctor-filizon parcă lua foc, doar arareori schița cu mîna lui dreaptă, albă, gesturi scurte și ritmice, de parcă ar fi marcat în văzduh, cu mici jaloane, povestirea; nu zîmbea niciodată dacă povestea ceva hazliu, iar comparațiile lui erau uneori atît de reușite și de pitorești, încît,

ascultîndu-l, mă rodea întotdeauna unul și același gînd: „Ești un medic foarte bun, și totuși nu ți-ai urmat adevărata cale, trebuia să devii scriitor și numai scriitor...”

Chiar și acum m-a străfulgerat acest gînd, deși Iașvin nu spusese nimic, doar își mijise ochii privind cifra „22”, apoi spre zări neștiute.

„Ce-o fi descoperit acolo? E doar o reproducere, ce naiba.” M-am aplecat peste umărul lui și am văzut o poză absolut neinteresantă. Înfașura un cal cu o constituție disproporționată, cu greaban athletic, iar alături de el – un motor și explicația: „Puterea comparativă a unui cal (1 putere) și cea a motorului (500 de cai putere)”.

– Toate astea-s prostii, tovarăși, am început eu să perorez, urmînd discuția anterioară, sînt vulgarități. Au tăbărit, ai dracului, pe medici ca pe hoituri, mai ales pe noi, chirurgii. Gîndiți-vă numai: face de 100 de ori operație de apendicită, și a o sută una oară îi moare bolnavul pe masa de operație. Și ce, el l-a dat gata?

– Sigur or să spună că el l-a dat gata, replică doctorul Hins.

– Iar dacă-i vorba de o femeie, bărbatu-său vine la clinică și zvîrle cu scaunul după tine, a confirmat cu hotărîre doctorul Plonski, și chiar a zîmbit, și am zîmbit și noi, măcar că, în fond, era prea puțin nostimă ideea cu zvîrlitul scaunelor prin clinică.

– Nu pot să sufăr, am continuat eu, cuvintele de falsă pocăință, de genul: „Eu l-am ucis, oh, eu l-am ucis”. Nimeni nu ucide pe nimeni, și chiar dacă moare, cînd e pe mîinile noastre, pe bolnav îl ucide o întîmplare nefericită. La urma urmei, e chiar ridicol! Crima nu este un atribut al profesiei noastre. Ce dracu'!! Eu numesc crimă lichidarea unui om cu premeditare, mă rog, în cel mai rău caz – cu dorința de a-l ucide. Un chirurg cu pistol în mînă – să zicem c-aș putea înțelege asta. Dar încă n-am întîlnit în viața mea un asemenea chirurg și mă îndoiesc că voi întîlni vreodată.

Doctorul Iașvin și-a întors brusc capul spre mine și am observat că privirea îi devenise grea, și a spus:

– La dispoziția dumitale.

Spunînd acestea, arătă cu degetul spre propria-i cravată și schiță iarăși un zîmbet strîmb, dar nu cu ochii, ci din colțul gurii.

L-am privit cu toții uluiți.

– Adică? l-am întrebat.

– Eu am ucis, mă lămuri Iașvin.

– Cînd? am întrebat fisticit.

Iașvin arătă spre cifra „22” și răspunse:

– Închipuiți-vă ce coincidentă. Cînd ați început să discutați despre moarte, m-am uitat la calendar și am văzut că sîntem în 2. De fapt, și așa, în fiecare an îmi amintesc noaptea aceea. Vedeți dumneavoastră, exact acum șapte ani, în exact aceeași noapte, și... Iașvin își scoase ceasul negru, îl privi, ...da, la aproape această oră, în noaptea de 1 spre 2 februarie, l-am ucis.

– Pe pacient? întrebă Hins.

– Da, pe pacient.

– Dar nu premeditat? întrebai eu.

– Ba da, premeditat, răspunse Iașvin.

– A, pricep, făcu printre dinți scepticul Plonski, avea probabil cancer, urma o moarte chinuitoare, și dumneata i-ai administrat o doză înzecită de morfină...

– Nu, morfina chiar n-are nici o legătură, răspunse Iașvin, și nici n-a fost vorba de vreun cancer. Geruia, țin minte, erau 15 grade sub zero, stele... Doamne, ce stele sînt în Ucraina. Sînt de aproape șapte ani la Moscova, și totuși mi-e dor de patrie. Mi se strînge inima, îmi doresc uneori dureros de mult să urc în tren... să plec într-acolo. Să revăd povîrnișurile troienite de zăpadă. Niprul... Nu există pe lume oraș mai frumos decît Kievul.

Iașvin își vîrî în portmoneu fila de calendar, se așeză în fotoliu și continuă:

– Viforos oraș, viforoase vremuri... și mi-a fost dat să văd lucruri cumplite, pe care voi, moscoviții, nu le-ați văzut. S-a întîmplat asta în 1919, chiar pe 1 februarie. Se înserase deja, era ora 6 după-amiază. Amurgul acela m-a găsit făcînd ceva bizar. Pe masa din cabinetul meu arde lampa, în cameră e cald și plăcut, iar eu sînt așezat pe dușumea, plecat asupra unei valijoare, îndes în ea tot felul de fleacuri și șoptesc unul și același lucru:

– Să fug, să fug...

Tot îndes și scot din valijoară o cămașă... Nu încap, blestemata. Era o valijoară mică, de mînă, izmenele ocupaseră o grămadă de loc, plus cartușul de țigări, stetoscul. Toate astea burdușiseră valijoara pînă la refuz. Arunc cămașa, ciulesc urechile. Cercevelele de la ferestre sînt chituite, sunetele răzbat înfundat, dar răzbat. Undeva departe, departe, se aude, prelung și grav – bu-u... hu-u... Artilerie grea. Or să înceteze bubuiturile, apoi atmosfera se va calma. Mă uit pe geam – locuiam pe o stradă în pantă, chiar pe povîrnișul Alekseevski, vedeam de acolo întregul Podol. Dinspre Nipru coboară noaptea, învalui casele, iar luminile se aprind treptat în lăntișoare, și raguri... Și iar un bubuit. Și, de fiecare dată cînd bubuie dincolo de Nipru, șoptesc:

– Da-i, da-i, mai da-i.

– Ce se-ntîmplă: la ora aceea, întregul oraș știa că Petliura îl va părăsi dintr-un moment în altul. Dacă nu în noaptea aceea, în următoarea. De dincolo de Nipru înaintau spre oraș – și, după cum se zvoinea, în număr uriaș – bolșevicii și, trebuie să recunosc, întregul oraș îi aștepta nu doar cu nerăbdare, ci, așa spune, chiar cu entuziasm. Și asta pentru că grozăviile săvîrșite în Kiev de oastea lui Petliura în această lună de popas în oraș fuseseră inimaginabile. Pogromurile se țineau lanț, zilnic ucideau pe cîte cineva, dînd prioritate evreilor, desigur. Rechiziționau întruna cîte ceva, prin oraș goneau automobile în care erau indivizi purtînd pe cap cușme împodobite cu cocarde roșii, iar în ultimele zile tunurile din depărtare nu tăcuseră măcar un ceas. Zi și noapte. Totul era într-un fel de așteptare, privirile tuturor erau tăioase, neliniștite. Și, nu mai departe de ieri, chiar sub fereastra mea zăcuseră jumătate de zi, în zăpadă, două cadavre. Unul era înveșmîntat într-o manta cenușie, celălalt – într-o salopetă neagră, dar cizme n-avea nici unul. Iar oamenii cînd se smuceau îndărăt, cînd se adunau buluc, îi priveau, și niște muieri cu capul descoperit s-au ițit sub un portal, și-au îndreptat amenințător pumnii spre cer și au strigat:

– Las' că vedeți voi. Vin ei, bolșevicii, vin ei.

Respingătoare și jalnică era priveliștea celor doi, uciși nu se știe de ce. Așa încît, într-un final, am început și eu să-i aștept pe bolșevici. Și erau tot mai aproape. Zările se sting, în depărtare tunurile mormăie ca din pîntecele pămîntului.

Așadar...

Așadar, lampa răsplinește o lumină plăcută, dar în același timp neliniștită, sînt singur-singurel în apartament, cărțile sînt risipite peste tot (ideea e că, în tot acest talmeș-balmeș, nutream visul smintit să mă pregătesc pentru grad), iar eu – plecat asupra valijoarei.

S-a întîmplat, trebuie să vă spun, că evenimentele au dat iama în apartamentul meu, m-au scos de pîr din el și m-au tîrît afară, și totul s-a risipit ca un coșmar cumplit de hidos. În acel amurg mă întorsesem de la periferie, de la un spital muncitoresc, unde conduceam secția de obstetrică. Și am găsit în ușa un plic cu un dezagreabil aspect cazon. L-am desfăcut chiar acolo, pe palier, am citit ce scria pe peticul de hîrtie din plic și m-am așezat direct pe o treaptă. Pe hîrtiuța era bătut la mașină, cu litere vineții:

„Prin conținutul aiastei...”

Pe scurt, tradus în limba rusă:

„Prin prezenta vi se propune ca în termen de 2 ore să vă prezentați la direcția sanitară pentru a primi numirea în...”

Care va să zică, asta venea cam așa: această armată strălucită, care lăsa în urma ei cadavre pe stradă, tătucul Petliura, pogromuri, și eu în această companie, cu o cruce roșie pe mîneacă. Am reflectat – de altfel, nu mai mult de un minut – acolo, pe scară. Am sărit apoi ca din arc, am intrat în casă și și-a făcut apariția în scenă valijoara. Planul mi s-a copt rapid în minte. Iau din apartament ceva lenjerie și fug la periferie, la un amic felcer, un tip cu aspect melancolic și cu predispoziții net bolșevice. Stau la el pînă-l alungă pe Petliura. Și dacă n-or să-l alunge? Poate că acești multașteptați bolșevici nu sînt decît o legendă? Unde sînteți, tunuri? Au amuțit. Ba nu, mormăie din nou...

AM zvîrlit în ciudat cămașa, am închis lăcățul valijoarei, mi-am vîrît în buzunar Browning-ul și încărcătorul de rezervă, mi-am îmbrăcat mantaua cu brasarda de cruce roșie pe mîneacă, am privit melancolic înapoi, am stins lampa și am ajuns pe bîjbuite în antreu, printre umbre crepusculare, am aprins acolo lumina, mi-am luat gluga și am deschis ușa spre palier.

Și, fără veste, au pășit în antreu, tușind, doi indivizi cu carabine scurte de artilerie agățate pe umeri.

Unul din ei avea pinteni, celălalt nu avea, amîndoi aveau pe cap papahe cu cocarde verzi, care li se bălăbăneau fudul pe obraji.

Mi-a stat inima-n loc.

– Doftoru' Iașvin? m-a chestionat primul cavalerist.

– Da, eu sînt, am răspuns cu voce surdă.

– Mergi cu noi, a spus primul.

– Ce înseamnă asta? am întrebat, venindu-mi puțin în fire.

– Sabotaj, iaca șe-i, mi-a răspuns cel care-și zornăia pîntenii și mi-a aruncat o privire veselă și vicleană, doftorii nu vor mobilizare, de-așeia or răspunde după lege.

Vestibulul s-a întunecat, s-a trîntit ușa, scara... strada...

– Și unde mă duceți? am întrebat și am atins cu mîndrețe tocul rece, dințat din buzunarul pantalonilor.

– La regimentu' unu cavalerie, mi-a răspuns pîntenatul.

– De ce?

– Ia de șe? Te-am numit doftor la noi.

– Cine-i comandantul regimentului?

– Colonel Lașcenko, a răspuns primul cu anume mîndrie, și pîntenii îi

U C I S

zornăiau ritmic în stînga mea.

„Tîmpit ce sînt, gîndeam eu, mă apucase visarea lîngă valihoară. Pentru niște izmene... Numai cu cinci minute dacă plecam mai devreme...”

Peste oraș spînzura de-acum o boltă neagră, înghețată, și pe ea se iviseră stelele cînd am ajuns la o casă cu curte. În spatele ferestrelor împodobite cu arabescuri de gheață ardea lumina electrică. M-au introdus, zornăindu-și pîntenii, într-o odaie goală, prăfuită, luminată orbitor de un bec puternic sub o lăcaș de sticlă spartă, de culoarea opalului. Într-un colț se ștepta botul unei puști-mitralieră și mi-au atras atenția niște dîre roșietice și roșii în acel colț, lîngă mitraliera, acolo unde spînzura, toată numai zdrențe, o tapiserie scumpă.

„Dar asta-i sînge”, am gîndit cu o strîngere neplăcută de inimă.

– Pane colonel, a spus încet pîntenatul, am adusă doftoru’.

– E jidan? a țipat fără veste de undeva o voce uscată și răgușită.

Ușa, acoperită de tapiseria cu cio-bănițe, s-a deschis fără zgomot și în odaie a năvalit un bărbat.

Purta o manta impozantă și cizme cu pînteni. Era încins strîns peste mijloc cu un brîu căzăcesc din plăcuțe argintii de tinichea, iar pe-o coapsă, sabia, tot căzăcesc, fulgera scînteii în strălucirea luminii electrice. Purta pe cap o cușmă din blană de miel, cu cocarde aurii, încru-cișate. Ochii sașii aveau o privire ostilă, morbidă, stranie, parcă țopăiau în ei niște mingiuici negre. A avea fața spuzită de ciupituri de vărsat, iar mustățile negre, tunse scurt, îi tremurau nervos.

– Nu, nu-i jidan, a răspuns cavaleristul.

Atunci, individul a făcut un salt spre mine și m-a privit în ochi.

– Nu ești jidan, mi-a spus el cu puternic accent ucrainean, într-o limbă stîl-cită – un amestec de cuvinte rusești și ucrainene –, dar nu ești mai bun ca jidani. Cum s-or sfîrși luptele, te trimit la tribunalul militar. O să fii împușcat pentru sabotaj. Să nu-l scapi din ochi! i-a poruncit cavaleristului. Și dă-i doftoru-lui un cal.

Stăteam în picioare, tăceam și presupun că eram palid. Apoi totul a dispărut din nou, ca un vis tulbure. Cineva, în colț, se tînguia:

– Aibi milă, pane colonel...

Am zărit ca prin ceață o barbuță zgîlțită de tremur, o manta soldătească ferfenișită. În jurul ei se perindau chipuri de cavaleriști.

– Dezertor? îngîna de-acum cunoscuta voce horcăită, ptiu, jigodie.

Am văzut cum colonelul, cu buzele zvîcnindu-i, a scos din toc un pistol elegant, închis la culoare, și l-a pocnit cu mînerul în față pe omul acela jerpelit. Acela se zvîrcolea în ungher, a început să se înece cu propriul sînge, a căzut în genunchi. Din ochi lacrimile-i curgeau șiroaie...

Apoi, orașul alb, acoperit de promo-roacă a dispărut și pe malul încremenitului, negurosului și enigmaticului Nipru s-a așternut un drum străjuit de copaci, iar pe drum se prelingea ca un șarpe regimentul unu cavalerie.

În coada lui zuruiau la răstimpuri chesoanele regimentului. Se legăneau vergelele negre ale puștilor. Se șteau glugi ascuțite, acoperite de chiciură. Călăream pe o șarpe, îmi mișcam din cînd în cînd în cizme degetele chinuite de o durere mocnită, respiram prin deschizătura glugii tivită de un strat tot mai gros de chiciură, făcută țurturi, simțeam vali-

joara, legată la oblîncul șei, apăsîndu-mi șodul sîng. Escorta, care nu mă părăsea o clipă, călărea tăcută alături de mine. Parcă și pe dinăuntru înghețasem, așa cum îmi înghețasera picioarele. Cînd și cînd îmi dădeam capul pe spate, priveam pe cer stelele mari, și-n urechi îmi răsuna, de parcă mi s-ar fi lipit de ele, și doar arareori înceta, țipătul aceluia dezertor. Colonelul Leșcenko poruncise să fie bătut cu vergeaua de la armă, și l-au bătut acolo, în acea casă.

DEPĂRTĂRILE neguroase acum amuțiseră și mă gîndeam cu posacă amarăciune că bolșevicii au fost probabil respinși. Soarta mea era disperată. Mergeam înainte, spre Slobodka, acolo urmau să se oprească și să păzească podul de peste Nipru. Dacă luptele încetează și nu-i mai sînt absolut necesar, colonelul Leșcenko o să mă judece. La gîndul asta încremeneam și priveam tandru și trist către stele. În acele vremuri cumplite nu era greu să-ți imaginezi care va fi sentința pentru vina de a nu fi avut dorința să te prezinți în termen de două ore. Soartă barbară a unui om cu diplomă...

Peste două ore, totul s-a schimbat iarăși, ca într-un caleidoscop. Disparuse drumul neguros. M-am pomenit într-o odaie albă, cu stucaturi pe pereți. Pe masa din lemn erau un felinar, un codru de pîne și o trusă medicală cu conținutul răvășit. Picioarele mi se dezmoțiseră, m-am încălzit, pentru că în godinul negru dăntuia un foc purpuriu. Din cînd în cînd intrau cavaleriști și îi tratam. Cei mai mulți aveau degerături. Își scoteau cizmele, își desfășurau obielele, se chirceau lîngă foc. În cameră stăruia un miros acru de sudoare, mahorcă și iod. Uneori rămîneau singuri. Escorta mă mai lăsa. „Să fug”, și, din cînd în cînd, crăpam ușa, priveam și vedeam o scară luminată de o lumînare de stearină ce picura, chipuri de oameni, puști. Toată casa era ticsită de oameni, era greu să fugi. Mă aflam chiar în centrul acestui stat-major. De la ușa mă întorceam la masă, mă așezam neputincios, îmi culcam capul în mîini și ciuleam urechile. Privind-mi ceasul, am observat că la fiecare cinci minute răzbătea de jos, de sub podea, un țipăt strident. Știam deja foarte bine despre ce e vorba. Acolo era bătut cineva cu vergeaua puștii. Țipătul se transforma uneori în ceva ce amîntea răcnetul înăbușit al leului, alteori în rugii fierbinți și tînguii duioase – cel puțin așa răzbătea prin dușumea, ai fi zis că discută intim cu un prieten –, iar alteori țîșnea pătrunzător, ca al unui înjunghiat.

– De ce le faceți asta? l-am întrebat pe un oștean de-al lui Petliura, care-și întinsese, dîrdîind, mîinile spre foc. Ținea piciorul desculț pe un taburet, iar eu îi ungeam cu o alifie albă rana pricinuită de rosături la degetul mare, învinețit. Mi-a răspuns:

– Am pus mîna pe o organizație din Slobodka. Comuniști și jidani. Colonelul îi interoghează.

Am amuțit. Cînd a plecat, mi-am pus gluga pe cap și sunetele s-au auzit-mai înfundat. Am petrecut astfel vreun sfert de oră, și din acea toropeală, în care vedeam stăruitor, cu ochii închiși, fața ciupită de vărsat sub fireturile aurite, m-a trezit glasul escortei:

– Te cheamă pan colonel.

M-am ridicat, mi-am scos gluga sub privirile uimite ale escortei și am pornit în urma unui cavalerist. Am coborît scara pînă la etajul de dedesubt și am intrat într-o încăpere albă. Aici, la lumina unui

felinar, l-am văzut pe colonelul Leșcenko.

Era dezbrăcat pînă la brîu și ședea zgribulit pe un taburet, strîngînd la piept un tifon îmbibat cu sînge. Lîngă el, un flăcău dezorientat se frămînta pe loc, zăngănindu-și pîntenii.

– Lepădătură, îi strecură colonelul, apoi mi s-a adresat mie: Hai, pane doftore, pansează-mă. Pleacă, băiete, îi porunci flăcăului, și acesta porni zuruind spre ușa. În clădire era liniște. Chiar în acel moment însă, cercevelele au tresălit. Colonelul a privit cu coada ochiului spre fereastra neagră, eu, la fel. „Tunuri”, mi-am zis, am oftat spasmodic și l-am întrebat:

– Cu ce a fost făcută rana?

– Cu un briceag, a răspuns posac colonelul.

– Cine?

– Nu-i treaba dumitale, mi-a replicat cu un dispreț rece, încărcat de ură, și a adăugat: Ehehei, pane doftore, n-o să-ți fie moale.

Brusc, m-a fulgerat un gînd: „Careva n-a mai suportat torturile, s-a aruncat asupra lui și l-a rănît. Doar asta se putea întimpla...”

– Dați la o parte tifonul, am spus, plecîndu-mă spre pieptul lui năpădit de păr negru. N-a apucat să-și dezlipească șomoigul de tifon însingurat, că de după ușa s-au auzit tropăituri, zarvă și o voce necioplită zbierînd:

– Stai, stai, dracu’ să te ia, stai, încotro...

Ușa s-a smucit în lături și înăuntru a năvalit o femeie cu părul vîlvoi. Avea un chip uscățiv și, așa mi se părea mie, chiar vesel. Mai tîrziu, mult timp după aceea, am aflat că excitarea excesivă poate declanșa manifestări dintre cele mai bizare. Un braț cenușiu a vrut să prindă femeia de broboadă, dar ea s-a smucit.

– Las-o, băiete, las-o, porunci colonelul și brațul dispăru.

Femeia și-a atîntit privirea asupra colonelului dezbrăcat și a rostit cu o voce uscată, fără lacrimi:

– De ce mi-ai împușcat bărbatul?

– De ce-a trebuit, de-aia l-am și împușcat, i-a răspuns colonelul și s-a schimonosit de durere. Șomoigul de tifon se înroșea tot mai intens sub degetele lui.

Ea a surfis într-un anume fel, care m-a făcut să nu-mi mai pot dezlipi privirea de ochii ei. Nu mai văzusem asemenea ochi. Ea s-a întors spre mine și mi-a spus:

– Iar dumneata ești doctor!...

Mi-a împuns cu un deget crucea roșie de pe mîneacă și a clătinat din cap.

– Vai, vai, a urmat ea, și ochii-i ardeau, vai, vai. Cît ești de ticălos... ai învățat la universitate, și stai cu otreapa asta... Ești de partea lor și le faci pansamente?! Păi asta izbește și iar izbește omul în față. Pînă-și iese din minți... Și dumneata îi faci pansamente?...

Am văzut negru înaintea ochilor, mă năpădise și greața, și am simțit că acela este momentul în care încep cele mai cumplite și mai uimitoare evenimente din nefericita mea viață de medic.

– Cu mine vorbiți? am întrebat și am simțit că tremur. Cu mine?... Păi, știți, eu...

Dar ea n-a vrut să mă asculte, s-a întors către colonel și l-a scuipat drept în față. Acela a sărit din loc, a zberlat:

– Băieți!...

Cînd aceștia au dat buzna înăuntru, le-a spus furios:

– Douăzeci și cinci de vergele.

Ea n-a scos un cuvînt, ei au tîrît-o afară de subsuori, iar colonelul a închis

ușa, i-a pus cîrligul, apoi s-a lăsat pe taburet și a aruncat cît colo șomoigul de tifon. Dintr-o mică tăietură îi picura sînge. Colonelul a țters saliva care-i atîna pe mustața dreaptă.

– Cu vergeaua, o femeie? l-am întrebat cu o voce care-mi era total străină. În ochi i s-a aprins mînia.

– Ehe-he... a spus, și m-a privit feroce. Acum vād eu ce pasăre mi-au adus pe post de doftor...

Unul din gloanțe i l-am vîrît, probabil, în gură, pentru că țin minte că s-a clătinat pe taburet și i-a năpădit sîngele pe gură, imediat după aceea a pornit în șuvoaie pe piept și pe pîntece, apoi ochii i s-au stîns, din negri au devenit lăptoși, după care s-a prăbușit pe podea. Îmi amintesc că, în timp ce trăgeam, mi-era frică să nu încurc număratoarea și să nu dau drumul pe țeava și ultimului cartuș, al șaptelea. „Iată, deci, și moartea mea...”, gîndeam eu, iar fumul Browning-ului mirosea foarte plăcut. Nici n-a apucat bine să trosnească ușa că eu m-am și năpustit spre fereastra, am spart geamul cu picioarele. Am sărit – soarta m-a răsfățat un pic – într-o curte dosnică, am luat-o la fugă pe lîngă niște stive de lemne pînă într-o străduță întunecoasă. Sigur m-ar fi prins, dar am sărit din întîmplare în surpătura dintre două ziduri aproape lipite unul de altul, și am stat acolo, în vîgăuna aceea, ca într-o pesteră, pe-o cărămidă, cîteva ore. Tropoteau pe lîngă mine călăreții, îi auzeam. Străduța ducea spre Nipru și ei au rătăcit îndelung pe lîngă rîu, mă căutau. Din vîgăuna mea vedeam o stea, nu știu de ce cred că era Marte. Am avut impresia că au făcut-o țandări. Explodase primul proiectil, acoperind steaua. Toată noaptea a bubuit și a duduuit dinspre Slobodka, iar eu stăteam în nișa aceea, pe-o cărămidă, tăceam mîlc și mă gîndeam la gradul meu științific, și dacă a murit femeia aceea sub loviturile vergelei. Iar cînd totul s-a liniștit, se luminase puțin de ziua, și eu am ieșit din vîgăuna, nemaiputînd suporta chinul – îmi degeraseră picioarele. Slobodka murise, totul amuțise, stelele pâliseră. Cînd m-am apropiat de pod, dispăruseră cu desăvîrșire, de parcă nici n-ar fi existat vreodată, și colonelul Leșcenko, și regimentul de cavalerie... Doar bălegar pe drumeagul bătătorit... Si am bătut de unul singur tot drumul spre Kiev și am intrat în oraș cînd se luminase de-a binelea. M-a întîmpinat o patrulă ciudată, aveau pe cap niște căciuli cu apărătoare pentru urechi.

M-au oprit, mi-au cerut actele. Le-am spus:

– Sînt doctorul Iașvin. Fug de oamenii lui Petliura. Ei unde sînt acum? Mi-au spus:

– Au plecat azi-noapte. Acum în Kiev e un comitet revoluționar. Vād că una din patrule mă privește în ochi, apoi dă cumva compătitor din mîna și-mi spune:

– Du-te acasă, doctore.

Și m-am dus.

*

După un moment de tăcere, l-am întrebat pe Iașvin:

– A murit? L-ați ucis sau doar l-ați rănît?

Iașvin mi-a răspuns, cu micul lui zîmbet bizar:

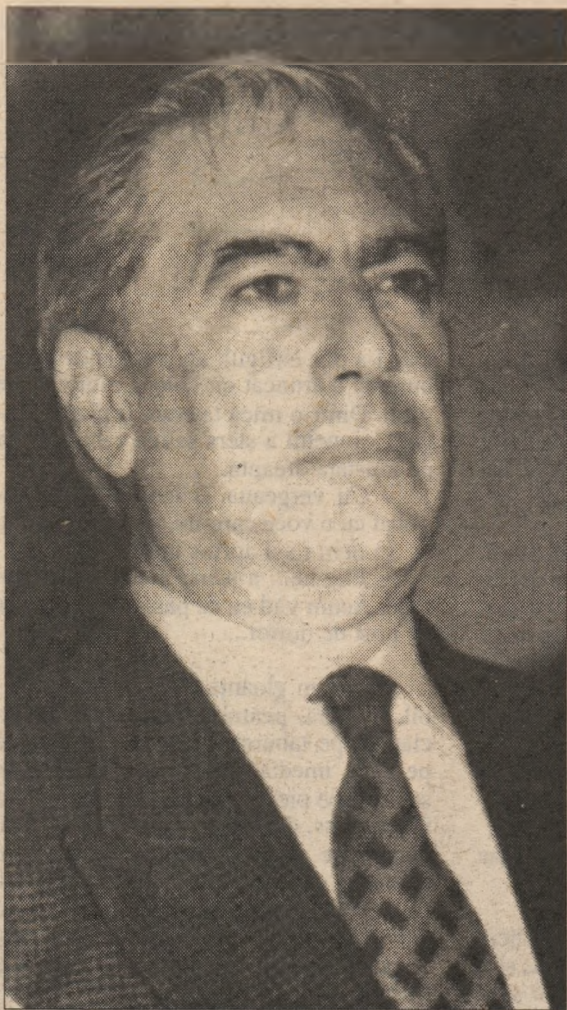
– O, fiți liniștit. L-am ucis. Aveți încredere în experiența mea de chirurg.

1926

Traducere de Denisa Fejes

(din volumul de povestiri *Cupa vieții*, în curs de apariție la Editura Polirom)

Sărbătoarea

ÎN MARTIE 2000, la "Casa de las Americas" din Madrid, scriitorul peruan Mario Vargas Llosa își lansa romanul *La fiesta del chivo* (Sărbătoarea Țapului). După *Toamna patriarhului* de Gabriel García Márquez, *Recursul la metoda* de Alejo Carpentier, *Eu, supremul* de Augusto Roa Bastos și *Domnul Președinte* de Miguel Angel Asturias, este rândul lui să abordeze figura dictatorului din America Latină. "Țapul" este Rafael Leonidas Trujillo Molina care, timp de 31 de ani, până în mai 1961 când a fost asasinat (eveniment redat amplu în roman), a condus despotice Republica Dominicană. Tiranul a fost inconjurat de niște personaje lipsite de orice scrupul, care nu și-au pus în slujba lui doar inteligența, ideile, curajul, ci și ceea ce se presupunea a fi pentru ei ceva sfânt: familia. Astfel, Rafael Trujillo se culca, după bunul lui plac, cu nevestele miniștrilor și senatorilor săi și uneori aceștia îi puneau la dispoziție chiar propriile fiice.

Senatorul Augustín Cabral, *el Cerebrito*, președintele Partidului Dominican, căzut în dizgrație din pricina necunoscută, îi oferă dictatorului unica lui fiică, Urania Cabral, în vârstă de numai 14 ani, pentru a nu și pierde poziția, averea și, poate, libertatea. Reușind apoi să părăsească Republica Dominicană cu ajutorul maicilor de la Colegiul Santo Domingo unde învăța, Urania se stabilește în Statele Unite, întrerupând orice relație cu tatăl și cu celelalte rude ale ei timp de 35 de ani. Revine în insulă la 49 de ani, când tatăl ajunsese în stadiu de legumă, în urma unui accident vascular.

Redăm un fragment din capitolul IV al cărții, moment în care Urania își revede tatăl, după îndelungata absență. *Sărbătoarea Țapului* va apărea la Editura ALLFA, traducerea fiind semnată de doamna Mariana Șipoș (care a avut șansa să participe la lansarea romanului, la Madrid, în prezența autorului) și de subsemnata.

- Nu urcați să-l vedeți?, zise într-un târziu infirmiera.

Urania știe că întrebarea stătea pe buzele femeii din clipa în care, intrând în căsuța de pe *César Nicolas Penson*, în loc să-i ceară s-o conducă în camera domnului Cabral, ea se îndreptase spre bucătărie și-și pregătise o cafea. De zece minute o savura cu înghițituri mici.

-Mai întâi o să-mi termin micul dejun, răspunde, fără să zâmbească, și infirmiera își pleacă privirea, dezorientată. Vreau să prind puteri ca să urc scara aceea.

- Știu că a existat o răcire a relației dintre dumneavoastră și el, am auzit căte ceva, se scuză femeia, neștiind ce să facă cu mâinile. Am întrebat doar așa. Domnului i-am dat micul dejun și l-am barbierit. Se trezește întotdeauna foarte devreme.

Urania aprobă din cap. Acum e liniștită și sigură pe ea. Mai privește încă o dată paragina din jur. Se deteriorase nu numai zugrăveala de pe pereți, ci și tablă masei, lavoarul, dulapul și totul părea micșorat și descentrat. Erau oare aceleași mobile? Nu recunoștea nimic.

- Îl mai vizitează cineva? Din familie, mă refer.

- Fiicele doamnei Adelina, doamna Lucindita și doamna Manolita vin întotdeauna în jurul prânzului. Femeia înaltă, de vârstă înaintată, purtând pantaloni pe sub uniformă albă, în picioare în pragul bucătăriei, nu-și ascunde senzația neplăcută. Mătușa dumneavoastră venea zilnic, înainte. Dar, de când și-a fracturat șoldul, nu mai iese din casă.

Mătușa Adelina era cu mult mai tânără ca taică-su, avea acum cel mult șaptezeci și cinci de ani. Deci și-a fracturat șoldul. O fi rămas la fel de credincioasă? Pe vremea aceea mergea zilnic la biserică.

- E în dormitorul lui? Urania își bea ultima înghițitură de cafea. Bineînțeles, doar unde să fie? Nu, nu-i nevoie să mă conduceți.

Urcă pe scara cu balustrada decolorată și fără ghivecele de flori pe care le ținea minte, având continuu senzația că locuința se micșorase. Ajungând la etaj, observă mozaicul ciobit și unele plăcuțe, prost fixate. Asta era o locuință modernă, prosperă, mobilată cu gust; acum s-a degradat, e o cocioabă în comparație cu reședințele și proprietățile pe care le-a văzut în ajun în *Bella*

Vista. Se oprește în fața primei uși - asta era camera ei - și, înainte de a intra, bate de două ori.

O învaliue o lumină puternică ce intră în cameră pe fereastra larg deschisă. Soarele o orbește câteva clipe, se conturează apoi patul acoperit cu o acoperitură gri, scrinul demodat cu oglinda-i ovală, fotografiile de pe pereți - de unde o fi făcut rost de fotografia ei de absolvire de la Harvard? - și, în fine, pe vechiul fotoliu din piele, cu spătar și brațe largi, bătrânul vârat într-o pijama albastră și cu papuci în picioare. Pare pierdut în fotoliu. S-a uscat și s-a micșorat, aidoma casei. La picioarele tatălui, un obiect alb îi atrage atenția: o oală de noapte, pe jumătate plină cu urină.

Pe vremea aceea avea părul negru, cu excepția unor distinse fire cărunte pe la tâmpile; acum, cele câteva smocuri rămase pe chelia lui sunt gălbui și murdare. Ochii lui erau mari, exprimau siguranță de sine și îi dominau pe toți (când nu era Șeful prin apropiere), dar aceste găuri care o privesc fix sunt mici, vlaguite și sperioase. Avea dinți și acum nu mai are; i-au scos pesemne proteza (ea o plătise cu ani în urmă) căci are buzele supte și obrații încrețiți aproape se ating între ei. Se făcuse mic de tot iar picioarele de-abia atingeau podeaua. Ca să-l privească, Urania trebuia să ridice capul, să-și întindă gâtul; dacă s-ar ridica acum în picioare, el i-ar ajunge până la umăr.

- Sunt Urania, șoptește, apropiindu-se. Se așază pe pat, la un metru de taică-su. Îți mai amintești că ai o fată?

În micul bătrân e o agitație interioară, mișcări de mânuțe osoase, palide, de degete subțiri ce stau proptite pe picioare. Dar ochii minusculi, deși nu se dezlipesc de pe Urania, au rămas la fel de inexpressivi.

- Nici eu nu te recunosc, spune în șoaptă Urania. Nu știu de ce am venit, ce fac aici.

Bătrânul a început să miște capul, de sus în jos, de jos în sus. Gâtul lui scoate un geamăt aspru, lung, întretăiat, ca un cântec lugubru. După câteva minute se calmează însă, dar nu-și desprinde ochii de la ea.

- Casa era plină de cărți - Urania străbate cu privirea pereții goi. Ce s-a întâmplat cu ele? Nu mai poți citi, bi-

neînțeles. Aveai timp să citești pe vremea aceea? Nu-mi amintesc să te fi văzut citind ceva vreodată. Erai mult prea ocupat. Și eu sunt acum, la fel sau mai ocupată decât erai tu pe atunci. Zece, douăsprezece ore la biroul de avocatură sau în vizită la clienți. Dar îmi fac timp să citesc câte puțin în fiecare zi. Devreme de tot, uitându-mă cum se crapă de ziua printre zgârie-norii din Manhattan, sau noaptea, pândind luminile din acele stupuri de sticlă. Îmi place tare mult. Duminica citesc câte trei

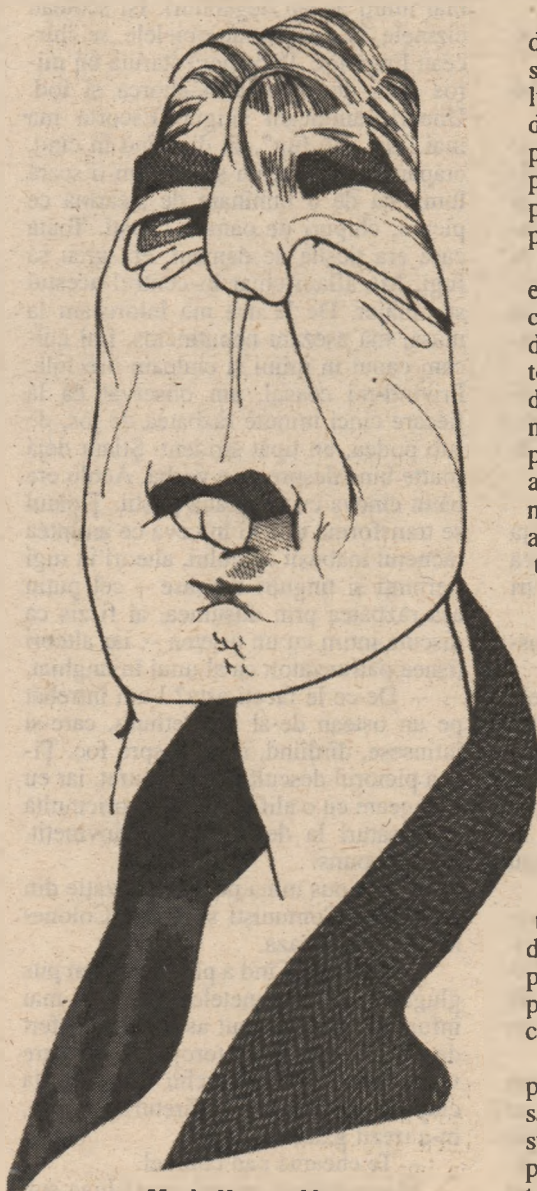
sau patru ore, după ce vād la televizor *Meet the Press*. Avantajul de a nu fi căsătorită, tată. Știai, nu-i așa? Fetița ta a rămas fată bătrână. Așa spuneai tu: "Ce mai eșec! Nu și-a găsit un bărbat!" Nici eu n-am bărbat, tată. De fapt, n-am vrut. Am fost cerută de nevestă. La universitate. La Banca Mondială. La birou. Închipuie-ți că nu demult am mai avut un pretendent. La cei patruzeci și nouă de ani ai mei! Nu-i chiar atât de îngrozitor să fii nemăritată. De exemplu, am timp să citesc, în loc să am grijă de soț și de copii.

Pare că înțelege și, interesat, nu îndrăznește să-și miște nici un mușchi, ca să n-o întrerupă. Stă neclintit, pieptul lui îngust respiră regulat iar ochii nu se dezlipesc de pe buzele ei. La răstimpuri se aud de pe stradă o mașină și pași, voci, frânturi de conversație se apropie, urcă, coboară, se pierd în depărtare.

- Apartamentul meu din Manhattan e plin de cărți, continuă Urania. Ca și casa asta, când eram copilă. De drept, de economie, de istorie. Dar în dormitorul meu sunt numai cărți de autori dominicani. Mărturii, eseuri, memorii, multe cărți de istorie. Ghicești din ce perioadă? Din Era lui Trujillo, din care alta? Cele mai importante lucruri care ni s-au întâmplat în cei cinci sute de ani. O spuneai cu atâta convingere, tată. E adevărat, tată. În acei treizeci și unu de ani s-a concretizat tot răul pe care l-am acumulat, după cucerire. În unele cărți apari tu, ca un personaj. Secretar de Stat, senator, președinte al Partidului Dominican. E vreo funcție pe care n-ai ocupat-o, tată? Am devenit expertă în Trujillo. În loc să joc bridge, golf, în loc să călăresc sau să merg la operă, hobby-ul meu a fost să află ce s-a întâmplat în acei ani. Păcat că nu putem să stăm de vorbă. Câte lucruri ai fi putut să-mi lămurești, tu care le-ai trăit de braț cu iubitul tău Șef, care ți-a răsplătit așa de rău loialitatea. De exemplu, mi-ar fi plăcut să-mi spui dacă Excelența Sa s-a culcat și cu mama mea.

Observă o tresărire la bătrân. Trupușorul lui fragil, trezit la viață, s-a săltat pe fotoliu. Urania ridică capul și-l studiază cu atenție. Să fie o falsă impresie? Pare c-o ascultă, că face eforturi să înțeleagă ce zice ea.

- Ai permis asta? Te-ai resemnat? Ai profitat de asta pentru cariera ta?

Mario Vargas Llosa - desen de Loredano, reprodus din „El Pais”, Madrid

Tapului

Urania trage adânc aer în piept. Privește cu atenție încaperea. Pe noptiera sunt două fotografii în rame de argint. Una cu ea la prima comuniune, în anul în care i-a murit mama. Poate că a plecat din lumea asta cu imaginea fetei ei înfășurate în voalurile unei rochii frumoase și având acea privire nevinovată. Cealaltă fotografie e a mamei: tânără, cu părul negru, despartit la mijloc de o cărare, sprâncenele pensate, ochii melancolici și visători. E o fotografie veche, îngălbenită de vreme, ușor mototolită. Se apropie de noptiera, o duce la buze și o sărută.

Aude cum frânează mașina în fața casei. Inima îi sare din piept; fără să se miște din loc, zărește printre perdelele caroseria lucioasă, reflexele sclipitoare ale luxosului automobil. Simte pașii, soneria sună de două sau de trei ori și - hipnotizată, îngrozită, fără să se miște - o aude pe slujnică deschizând ușa. Ascultă, fără să înțeleagă, scurtul dialog de la capătul scării. Inima-i înnebunită o să plesnească. Bătăi ușoare în ușa de la dormitor. Tinerică, indiană, cu bonetă pe cap și speriată la culme, fata din casă își face apariția în ușa întredeschisă.

- A venit să vă viziteze Președintele, doamnă. Generalisimul, doamnă!

- Spune-i că-mi pare rău, dar nu-l pot primi. Spune-i că doamna Cabral nu primește vizite când Agustín nu este acasă. Hai, du-te și spune-i!

Pașii fetei se îndepărtează timizi, nesiguri, pe scara cu balustrada plină de ghivece cu mușcate roșii. Urania pune la loc, pe noptieră, fotografia mamei și revine pe marginea patului. Ghemuit în fotoliu, taică-su o privește alarmat.

- Asta a făcut Șeful cu secretarul lui de la Educație, la începutul guvernării, și tu o știi foarte bine, tata. Cu tânărul înțelept, cu rafinatul și genialul don Pedro Henríquez Ureña. A venit s-o vadă pe nevastă-sa, în timp ce el era la slujba. Ea a avut curajul să-i transmită că nu primea vizite când soțul ei nu era acasă. La începutul Erei Trujillo, încă mai era posibil ca o femeie să refuze să-l primească pe Șef. Când ea i-a povestit soțului cele întâmplate, don Pedro a renunțat, a plecat și n-a mai călcat niciodată pe insula asta. Așa a ajuns el atât de renumit ca profesor, istoric, critic și filolog, în Mexic, Argentina și Spania. Un adevărat noroc că Șeful a vrut să se culce cu nevastă-sa. Pe la începutul Erei, un ministru putea renunța la poziția sa și nu suferea nici un accident, nu cădea în prăpastie, nu-l înjunghia vreun nebun, nu-l mâncau rechini. A făcut bine, nu-i așa? Gestul lui l-a salvat; n-a ajuns ca tine, tata. Tu ai fi făcut la fel sau te-ai fi uitat în alta parte? Ca nesuferitul și bunul tău prieten, ca detestatul și dragul tău coleg, don Froilán, vecinul nostru. Ți aduci aminte, tata?

Batrânelul începe să tremure și să se vaite, scoțând aceleași sunete macabre. Urania așteaptă să se calmeze. Don Froilán! Șusotea în salon, pe terasa sau în grădina cu tatăl ei, pe care venea să-l vadă de câteva ori pe zi atunci când erau aliați în luptele interne ale grupărilor trujilliste, lupte pe care Binefacătorul le stârnea, ca să-și neutralizeze colaboratorii, menținându-i

foarte ocupați și păzindu-și spatele de pumnalele acelor dușmani care, în public, erau prietenii, frații și coreligionarii lui. Don Froilán locuia în casa aceea din fața, pe al cărei acoperiș de țigle se află acum, aliniați și atenți, șase porumbei. Urania se apropie de fereastră. Nu s-a schimbat prea mult nici casa aceluia domn puternic, care a fost și el ministru, senator, intendent, cancelar, ambasador și tot ce se mai putea fi în acei ani. Nici mai mult, nici mai puțin decât Secretar de Stat, în mai 1961, când au avut loc marile evenimente.

Casa mai are și acum fațada vopsită în gri și alb, dar s-a micșorat și ea. I-au adăugat o aripă de vreo patru sau cinci metri care distonează cu acel portic triunghiular ieșit în afară, portic de palat gotic unde ea vedea adesea, când se ducea sau când se întorcea seara de la colegiu, remarcabila siluetă a soției lui don Froilán. De cum o vedea, o striga: "Urania, Urania! Vino până aici, lasă-mă să te privesc, ingerășule! Ce ochi ai, fetițo! Ești la fel de frumoasă ca maică-ta, Uranita!" Îi mângâia părul cu mâinile ei îngrijite, cu unghii lungi, de un roșu aprins. Ea simțea o dulce picoteală când degetele astea i se strecurau în păr și îi masau pielea capului. Eugenia? Laura? Avea nume de floare? Magnolia? I s-a șters cu totul din minte. Nu însă și fața ei de regină. Mereu părea îmbrăcată de sărbătoare. Urania o iubea fiindcă era tandră, îi făcea cadouri, o ducea la *Country Club* să facă baie la piscină, dar o iubea mai ales fiindcă fusese prietena mamei. Își imagina că, dacă nu s-ar fi dus în ceruri, mama ei ar fi fost la fel de frumoasă și de distinsă ca soția lui don Froilán. În schimb, soțul ei nu avea nimic atrăgător. Mic de statură, chel, îndesat, nici o femeie n-ar fi dat un ban pe el. Fusese oare graba de a găsi un barbat sau se măritase din interes cu el?

ASTA se întreabă, uimită, în timp ce deschide cutia de bomboane de ciocolată învelită în staniol, pe care tocmai i le-a dat doamna, cu un sărut pe obraz, după ce ieșise din casă și o strigase: "Urania! Vino, am o surpriză pentru tine, ingerășule!" Fetița coboară din autobuzul școlii. Intră în casă, o sărută pe doamna - poartă o rochie din tul albastru, pantofi cu toc, e machiată ca de bal, la gât are un colier de perle, iar mâinile sunt pline de bijuterii - și deschide pachetul învelit în hârtie fanitezistă și innodat cu o panglică roz. Privește bomboanele atrăgătoare, abia așteptând să le guste, dar nu îndrăznește căci - ar fi nepoliticos? - când mașina se oprește pe stradă, foarte aproape. Doamna face un salt, unul din acele salturi ciudate pe care le fac brusc caii, ascultând parcă de un ordin misterios. S-a făcut palidă și vocea i-a devenit categorică: "Trebuie să pleci". Mâna de pe umărul ei se crispează, o strânge, o împinge spre ieșire. Când, ascultătoare, își ia ghiozdanul și dă să plece, ușa se deschide larg: impunătoarea siluetă a bărbatului într-un costum închis la culoare, cu manșete albe, apretate, și cu butoni de aur, ce ies din mânecile hainei, îi aține calea. Un domn ce poartă niște ochelari negri și care e pretutindeni, chiar și în memoria ei. Rămâne

Institutul Polonez din București

ODATĂ cu sfârșitul vacanței, și-a început activitatea Institutul Polonez din București care, datorită programului atrăgător, promite să devină un centru de interes al vieții noastre culturale. Caci directorul lui, Roland Chojnacki - după câte ne-am dat seama din convorbiri neprotocolare - are o înaltă idee despre diplomația culturală, despre modul în care literatura, muzica, artele plastice, teatrul și filmul pot facilita cunoașterea și comunicarea, pot contribui eficient la "imaginea" unei țări. Iar Polonia are ce oferi în aceste domenii. (Parcă noi n-am avea! Guvernele succesive de după 1989 n-au găsit însă de cuviință să înființeze un Institut Român, iar oamenilor dinamici și eficienți, care chiar au vrut și s-au priceput să facă ceva pentru propagarea culturii române la puținele Centre culturale din străinătate, li s-au pus bețe în roate sau au fost retrași de la posturi pentru a fi înlocuiți de clienți politici.) Om de gust, deschis și foarte simpatic, directorul noului Centru Polonez s-a pregătit pentru funcția sa: a învățat admirabil românește, s-a orientat deja în mediul cultural de la noi, citește revistele, a cunoscut lume, a aflat cit se știe și care sînt preferințele publicului de aici în privința personalităților artistice poloneze și a alcătuit un program pe cîste. Buletinul (frumos editat) pentru primele două luni ale toamnei ne anunță evenimente majore. Capul de afiș îl deține *Adam Michnik*, care va putea fi întîlnit la "New Europe College" din București, la 27 septembrie, iar în zilele următoare, 28 și 29, la Fundația "A Treia Europă" din Timișoara, unde își va

lansa și volumul *Restaurația de catifea*, tradus la Ed. Polirom

Pentru iubitorii de cinema, între 17 și 20 IX, e programată la Cinemateca bucureșteană o *Triadă a filmului polonez de război* (cuprinzînd, pe lângă binecunoscutele *Canalul* și *Cenușă și diamant* de Andrzej Wajda, și un film care n-a mai rulat la noi, *Komblumenblau*, în regia lui L. Wosiewicz, distins cu premii internaționale), iar ieșenii vor putea vedea între 11 și 14 octombrie filme de Zanussi și Polanski.

O altă personalitate faimoasă, compozitorul și dirijorul Krzysztof Penderecki, va participa la Festivalul Internațional "George Enescu", dirijîndu-și, la 21 septembrie, compoziția *Cele șapte porți ale Ierusalimului*. Melomanii sînt, de altfel, privilegiați în programul de toamnă al Institutului ce cuprinde mai multe concerte de muzică clasică și seri de jazz cu soliști și formații din Polonia - la București, Sibiu și Iași.

Judecînd după modul în care își inaugurează prezența în România, Institutul Polonez are toate șansele să devină un loc căutat de intelectualitatea românească. (A.B.)

locului, paralizată, cu gura căscată, privind și iarăși privind. Excelența sa îi aruncă un zămbet liniștitor.

- Cine e asta?

- Uranita, fata lui Augustín Cabral, răspunde stăpîna casei. Tocmai pleca.

Și, într-adevăr, Urania pleacă, fără să-și ia rămas bun, atât e de impresionată. Traversează strada, intră în casă, urcă scara și, din dormitorul ei, pîn-dește de după perdele, așteptînd ca Președintele să iasă din casa de vizavi.

Și fiica ta era atât de naivă că nu se întreba ce caută acolo Părintele Patriei când don Froilán nu era acasă - taică-su, calmat acum, o ascultă sau pare s-o asculte, fără să închidă ochii. Atît de naivă că, atunci când te-ai întors de la Congres, am alergat într-un suflet să-ți povestesc tot. Tată, l-am văzut pe Președinte! A venit în vizită la soția lui don Froilán!, tată! Ce mustră ai făcut!

Ca și cum ai fi aflat de moartea unei persoane foarte dragi. Ca și cum ți s-ar fi spus că ai cancer. Roșu la față, palid, congestionat din cale afară. Și ochii lui, privind-o iarăși și iarăși pe fetiță. Cum să-i explice? Cum s-o alerteze despre pericolul la care se expunea familia?

Ochișorii invalidului vor să se deschidă, să se rotunjească.

- Fetița mea, sunt lucruri pe care nu le poți ști, pe care nu le înțelegi încă. Eu sunt aici ca să le știu în locul tău, ca să te protejiez. Ești tot ce iubesc eu mai mult pe lume. Nu mă întreba de ce, dar trebuie să uiți ce-ai văzut. N-ai fost în casa familiei Froilán. N-ai văzut-o pe soția lui. Și, mai ales, n-ai văzut pe cine ai visat c-ai văzut. Spre binele tău, fetița mea. Și spre al meu. Nu repeta ce-ai văzut, nu povesti nimănui nimic. Îmi

promiți? Niciodată? Nimănui? Îmi juri?

Ți-am jurat, zice Urania. Dar nici măcar de-asta n-am bănuțat nimic rău. Nici măcar atunci când i-ai amenințat pe servitori că dacă repetă cuiva invenția asta a fetei or să-și piardă slujba. Atât de naivă eram. Când am descoperit de ce te vizita Generalisimul pe nevastă, ministrul deja nu mai puteau face ceea ce făcuse Henríquez Ureña. Ca și don Froilán, trebuiau să se resemneze cu coarnele. Și, fiindcă tot n-aveau de ales, trebuiau să profite. Ai făcut-o și tu? Șeful a vizitat-o pe mama? Înainte de nașterea mea? Când eram mult prea mică pentru a-mi putea aminti? O făcea când nevestele erau frumoase. Mama era o femeie frumoasă, nu-i așa? Eu nu-mi aduc aminte să fi venit, dar poate venea înainte. Și mama ce-a făcut? S-a resemnat? S-a bucurat, mândră de această onoare? Așa se obișnuia, nu? Bunele dominicane îi mulțumeau Șefului pentru că le făcea onoarea să le-o tragă, nu-i așa? Ți se pare vulgar? Dar asta era verbul pe care-l folosea iubitul tău Șef.

Da, asta. Urania o știe prea bine, l-a citit în bogata-i bibliotecă despre Eră. Trujillo, atât de manierat, de rafinat, de atent la vorbă - un îmblînzitor de șerpi, când își propunea - brusc, seara, după câteva pahare de brandy spaniol *Carlos I*, putea folosi cele mai grosolane cuvinte, vorbind așa cum se vorbește pe o plantație de zahăr, pe stadioane sau în bordeluri, vorbind așa cum vorbesc bărbații când simt nevoia să pară mai masculi decît sunt.

Prezentare și traducere de Luminița Voina Răuț

Revista revistelor

Provinciale

Două reviste din țară sînt preocupate, în ultima vreme, de problemele provinciei culturale. *Timpul* de la Iași (nr. 7) are o anchetă pe tema aceasta. *Ramuri* de la Craiova (nr. 7-8) consacră mai multe pagini *Spațiului și spiritualității* Olteniei de nord. Foarte normal, în condițiile descentralizării, ca și în cele ale regionalizării, să se vorbească tot mai mult despre caracteristicile unei zone sau ale alteia. Desigur, provincialismul e încă o noțiune resimțită negativ la noi. Nu va mai fi așa cînd preocupările semnalate mai sus vor fi temeinice și cu spirit critic. După părerea Cronicarului, provincialismul nu e decît una din formele lipsei de spirit critic și anume exaltarea unor însușiri locale care nu au fost probate ca valori. Mănera trivială a provincialismului din revistele literare este concentrată în sloganele următor, de obicei, neexprimat: "Hai să ne lăudăm unii pe alții!" Cele două reviste menționate fac un real serviciu culturii române, abordînd cu luciditate și claritate chestiunea provincialismului. ● În același număr din revista craioveană, pe prima pagină, dl Mihai Zamfir răspunde la întrebarea *despre cea mai importantă personalitate a culturii române din secolul 20*: "Întrebarea nu e pertinentă: în culturile europene, demne de acest nume, nu există o *singură* personalitate strivitoare, primordială, la nivelul unui secol." Perfect adevărat! Numai la noi există "poetul național" etc. Dar oare, mă întreb fără maliție, nu cumva tema însăși a anchetei din *Ramuri* denotă oare provincialism? Atenție, iubiiți colegi de la Craiova! ● Un număr Bacovia - la 120 de ani de la naștere - propune *Ateneul* băcăuan (nr. 8). Spre deosebire de multe asemenea numere omagiale, acesta merită atenție. Cîteva texte vin cu lucruri noi și cu puncte de vedere interesante. Nimic provincial în *Ateneul* de pe august! ● Și *Orizontul* timișorean (nr. 7) e consacrat unei probleme așa-zicînd locale: Transilvania și Banatul. Coincidență sau nu, iată că publicațiile din țară au

fost preocupate în vara care a trecut de tema provinciei. Numărul din *Orizont* este excepțional. Tot Banatu-i fruntea! ● Și numărul pe august al revistei din Timișoara are legătură cu tema cu pricina: *Intercomunicare culturală regională: traducătorii și tradușii*. La fel de interesant.

Manuscriptum la 30 de ani

Numărul 1-4 pe 2000 (cu intîrziere de un an apărut) este unul aniversar: se împlinesc (se îplineau!) trei decenii de cînd, sub mina lui Perpessicius, revista Muzeului Literaturii Române ieșea pe piață. Al. Condeescu semnează un editorial, în care ne-am fi așteptat să găsim fie și numai lista directorilor MLR și ai revistei, care, din 1970 și pînă astăzi, l-au precedat. Este pomenit doar fondatorul, iar pe copertă (în interior e un grupaj de amintiri), Petru Creția, cîndva director onorific. A mai fost Al. Oprea, care nu trebuia omis, secund al lui Perpessicius o vreme, apoi director plin. De nu greșesc, Al. Condeescu este al patrulea pentru 121 de numere (uneori grupate) tipărite în 30 de ani în tiraje ce au coborît de la 3000 de exemplare la început la 1000 astăzi. Unica revistă de acest fel de la noi, *Manuscriptum* este o instituție față de care oficialitatea culturală trebuie să se arate mult mai interesată decît este. Redactori neplătiți, numere tirzii și multiple, acestea nu sînt condiții firești de apariție. Aspectul grafic elegant, conservat printr-o minune, e rodul unui efort eroic. Dar cultura nu trebuie să fie rezultatul actelor de eroism, ci al unora cît se poate de obișnuite. Urînd revistei *La mulți ani!*, încheiem cu cîteva cuvinte din admirabilul editorial inaugural scris de Perpessicius acum treizeci de ani și reprodus parțial de Al. Condeescu: "Titlul acestei publicațiuni, *Manuscriptum*, denumește, în forma lui solemnă, nu numai cea tortură dulce a manuscrisului care a muncit pe marii și pe micii scriitori, de la noi și de pretutîndeni, dar și ceva din «farmecul manuscriselor», în primul rînd eminesciene, despre care scriam pe vremuri. Raportat la scrisul de mină, tiparul este cam ceea ce, față de modelul viu, este fotografia. Și-n pagina de tipar, ca și la cea mai artistică dintre fotografii, același aer inanimat te întîmpină. Și doar se cunosc, din vremea Faraonilor și pînă azi, atîtea mumii perfect sulemenite. Singur scrisul de mină, așadar manuscriptul, - fie el în chirilica cea mai geometrică, fie în cea mai fantezistă grafie modernă, - pulsează de viață, tot așa cum se face simțită peregrinarea singelui și în mina cea mai străvezie!" În epoca noastră, a scrisului pe calculator, asemenea cuvinte sînt, poate, straniu. Dar Cronicarul crede în ele, crede în splendoarea scrisului de mină, doar el capabil să treacă peste autentică figură interioară a omului care scrie.

Uși trîntite și exemplul tatălui

Extremistul de centru Radu Cosașu, autor de rubrică la *DILEMA* a fost acuzat, recent, de cineva că nu a dat un răspuns pe măsură, adică pamfletar, atacului la care a fost supus în săptămînalul *ROMÂNIA MARE*. Nu intrăm în detaliile atacului, care ar fi trebuit să scandalizeze

Bălți și cutremure politice

DUPĂ primul conflict la vedere între centrul PSD și așa-numitul "teritoriu", nu puțini au fost ziaristii care s-au grăbit să tragă concluzia că scaunul de președinte al partidului a început să se clatine sub Adrian Năstase.

Ocupantul scaunului nu s-a lăsat impresionat de retorica domnilor Mischie și comp. A anunțat că activitatea din filialele împotriva cărora s-au semnalat plîngerii din interiorul partidului și atacuri de presă vor fi luate la purcat. În ceea ce privește limitarea cheltuielilor potențailor din administrația locală de la care a pornit disputa, a mai precizat Năstase, rămîne cum a hotărît guvernul, nu cum vor dnii Mischie și comp.

Mai semnificativ decît conflictul însuși e că premierul n-a încercat să-l ascundă prin formulări de tip "neînțelegeri de comunicare" ori "s-a discutat despre această problemă cu cei în cauză". Întrebarea e de ce a sacrificat Adrian Năstase imaginea unității partidului pe care îl conduce, în numele funcției sale de premier?

Un prim răspuns e că pe agenda de prim-ministru Adrian Năstase a avut în ultima vreme un șir de insuccese. Anunțul Cehiei că introduce vize pentru români, manifestările atigubernamentale de la Reșița, semi-eșecul cu negocierile cu FMI, care nu s-au încheiat prin redactarea scrisorii de intenție, ci prin angajamentul guvernului că în următoarele două luni va lua măsuri economice convingătoare.

Un al doilea e că Adrian Năstase știe că popularitatea partidului său e posibil să scadă în perioada următoare din pricina măsurilor de austeritate pe care va fi obligat să le ia executivul. Drept urmare, Năstase a început prin a anunța măsuri de austeritate la vîrf. A mizat el pe împotrivirea bonzilor locali ai PSD-ului? Sau această împotrivire i-a venit pe tavă, servită de ciriala mischiotă, a pesediștilor care își închipuie că puterile lor locale pot cutremura centrul?

De curînd, Năstase l-a îmblînzit pe părintele Constituției, ridiculizîndu-l, fără ca altminteri neînfricatul Antonie Iorgovan să-i dea replică. Iar acum i-a aruncat în ghearele presei pe supărații locali ai PSD, vîdit iritat că aceștia nu sînt în stare să priceapă că în decizia executivului se află corectarea imaginii partidului. Oricum ar sta lucrurile, Năstase pare decis să nu accepte în PSD manifestarea deschisă a unor biserițe politice. Acele biserițe care au dus la fracționarea PDSR-ului după pierderea alegerilor în '96. Spre deosebire de predecesorul său la conducerea partidului, Ion Iliescu, Năstase joacă dur, știînd că are în spate nu numai o jumătate de milion de membri ai partidului pe care îl conduce, dar și că în uriașă baltă a PSD-ului se pot găsi oricînd inlocuitori pentru *baronii locali* care se consideră indispensabili.

Care ar fi șansele acestora din urmă de a clătina scaunul lui Adrian Năstase?

Cîtă vreme liderul din umbră al PSD, Ion Iliescu, nu intră în acest joc pentru a mina soliditatea inlocuitorului său, Năstase poate rezolva liniștit toate mischiadele din PSD.

Faptul că și în partidul de guvernămînt de azi au apărut aceleași probleme care au dus la prăbușirea altui fost partid de guvernămînt, PNȚCD, dovedește că, local, paranoia puterii e mai tare decît instinctul de conservare. Un Mischie sau altul ca el își poate închipui astfel că alegerile au fost cîștigate dinspre filiale spre centru, deoarece în județul în care el e șef de filială fostul PDSR a obținut mai multe voturi ca în alte părți. Dar gîndirea de tip "noi i-am pus, noi îi dăm jos!" afirmată cu acest prilej putea funcționa la un partid ca PNȚCD, în a cărui baltă peștii grași erau doar cițiva. Din acest punct de vedere, PSD-ul poate arunca de la centru undița în orice județ și va găsi oricînd crăpceni mai solzoși decît un Mischie.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pîpera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69.
Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13.
Abonamente în 2001: 3 luni - 104.000 lei; 6 luni - 208.000 lei;
1 an - 416.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la
NAȚIONAL ROM

24 pag - 8.000 lei
La redacție: 6.000 lei

Cronicar